Co-funded by
The European Union

ERASMUS+ Jean
Monnet Modules

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

КАФЕДРА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

101125984-TIEU-ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

ЗБІРНИК ТЕЗ
науково-практичного круглого столу

«Актуальні питання розвитку податкової культури в країнах ЄС: досвід для України»

26 вересня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

ЗБІРНИК ТЕЗ
науково-практичного круглого столу

26 вересня 2025 року

Ірпінь
2025

УДК 336.22:008(06)
ББК 65.261.41я431
А 43

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 3 від 30 жовтня 2025 року)

А 43 **Актуальні питання розвитку податкової культури в країнах ЄС: досвід для України** : збірник тез науково-практичного круглого столу. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 116 с. – PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний репозитарій.
ISBN 978-966-337-777-3

У збірнику опубліковано тези науковців, здобувачів вищої освіти – учасників круглого столу.

Collection of abstracts of the round table «Current issues of taxation in the EU countries: experience for Ukraine» (September 26, 2025) within the framework of the EU Erasmus+ Jean Monnet Module: Building sustainable interest in EU tax culture through educational, scientific and communication activities aimed at Ukrainian society, 101125984 – TIEU – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH (Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them).

За фінансової підтримки Європейського Союзу.
Погляди та думки, висловлені в публікації, належать виключно авторам
і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу
або Європейського агентства з питань освіти і культури (EACEA).
Ні Європейський Союз, ні EACEA не несуть за них відповідальності.

Матеріали розміщені в авторській редакції.

УДК 336.22:008(06)
ББК 65.261.41я431

ISBN 978-966-337-777-3
© Державний податковий університет, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1
ДОБРОЧЕСНЕ УПРАВЛІННЯ В КРАЇНАХ ЄС ЯК ЕФЕКТ ВІД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ВІДНОСИН МІЖ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ ТА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

IZMAILOV Yaroslav
PROBLEMS AND PATHWAYS OF TAX CULTURE DEVELOPMENT 7

BULGAKOVA Daria
META-TAX IMPLICATION IN LIGHT OF THE E-BOKS
GDPR BREACH IN DENMARK..... 10

СІДЛЯР Вікторія
ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЄС У ПІДТРИМЦІ
МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОБРОЧЕСНЕ УПРАВЛІННЯ
ТА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ..... 14

ЛУЦИК Анатолій
ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КРАЩИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ПОДАТКОВИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКУ ПОДАТКОВУ КУЛЬТУРУ 18

НЕЧАЙ Олена
ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ І ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ..... 21

ISHCHUK Lesya
WORLD EXPERIENCE OF MODELS OF BUILDING
A SOCIAL PROTECTION SYSTEM AND THE FINANCIAL
MECHANISM OF ITS IMPLEMENTATION..... 25

MATERA Kristiano
TAX CULTURE IN ITALY 28

КУНДІЛОВСЬКА Тетяна, ПЄТКОВА Каріна
СЕРТИФІКАЦІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 31

ІВАНИШИНА Ольга, КУПРІЯНОВА Анастасія
ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ТА ЗНИЖКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ВИХОВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ:
ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН 35

СЕКЦІЯ 2
ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ЄС

КРИСОВАТИЙ Андрій, ВАЛІГУРА Володимир
ФОРМАЛЬНІ ТА НЕФОРМАЛЬНІ НОРМИ
ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОДАТКОВОГО ПРОСТОРУ 40

ГОРИН Володимир
ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТИТУЦІЙНА
ПЕРЕДУМОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ..... 44

LOBODINA Zoriana, TRUSH Volodymyr
THE IMPACT OF TAX CULTURE ON THE EFFECTIVENESS
OF FISCAL INSTRUMENTS FOR INCLUSIVE
COMMUNITY DEVELOPMENT 49

АНДРУЩЕНКО Володимир, ТУЧАК Тетяна
ОПОДАТКУВАННЯ ВИКИДІВ CO_2 ЯК НОВИЙ ЕТАП
РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЄС 52

ONYSHCHENKO Svetlana, HLUSHKO Alina
TAX CULTURE IN EUROPEAN UNION COUNTRIES:
IMPLEMENTING EXPERIENCE IN UKRAINIAN PRACTICE..... 56

HULIANSKYI Oleksandr
COMPARATIVE ANALYSIS OF TAX EVASION
PENALTY POLICIES IN EUROPEAN UNION
MEMBER STATES AND UKRAINE 60

ЛЕКАРЬ Сергій, ПРОКОПЕНКО Ірина
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН ПЛАТНИКІВ
І ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В КРАЇНАХ ЄС:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 65

РОМАНЮК Максим
ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН
УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ УКРАЇНИ 68

ШЕЛУДЬКО Сергій
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПРОЗОРОСТІ
В ЗМІЦНЕННІ ДОВІРИ ДО ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ 72

ДУЛІК Тетяна, АЛЕКСАНДРЮК Тетяна
ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ
НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ: ДОСВІД КРАЇН
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ..... 75

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ Сергій
ВПЛИВ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ
НА ВІДНОСИНИ МІЖ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ
ТА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 81

СЕКЦІЯ 3
ПОДАТКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄС

СИНЧАК Віктор
КОНСУЛЬТУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ
З ВИСОКИМ РІВНЕМ ДОБРОВІЛЬНОГО ДОТРИМАННЯ
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НАПРЯМ
ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ 84

ТКАЧИК Федір, КАРПІНЕЦЬ Володимир
ПОДАТКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПОДАТКОВА
КУЛЬТУРА: СИМБІОЗ, СИНЕРГІЯ, ДИСКУРСИВНІ ГОРИЗОНТИ..... 88

BOOCHS Wolfgang, PETROVA Iryna
TAX CONSULTING AS A MEANS OF IMPROVING
TAX CULTURE AND TAX DISCIPLINE IN GERMANY 91

ПОЛТОРАК Анастасія, ЧЕПУРА Єлизавета
СПЕЦИФІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОДАТКОВИХ
КОНСУЛЬТАНТІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ..... 94

СКОРОМЦОВА Тетяна
СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЇ ПОДАТКОВИХ
КОНСУЛЬТАНТІВ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ
РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ 98

ТУЧАК Тетяна, САХНО Оксана
ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИК ПОДАТКОВОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ ЄС ДЛЯ БОРОТЬБИ
З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ 101

ORŁOWSKI Janus
PROFESSIONAL CULTURE OF TAX ADVISORS IN POLAND 106

ІВАНОВА Анна
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ В ЄС: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
ДО РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ 108

БЛЮС Ірина, ЛЕКАРЬ Сергій
РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ
У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН 112

СЕКЦІЯ 1
ДОБРОЧЕСНЕ УПРАВЛІННЯ В КРАЇНАХ ЄС ЯК ЕФЕКТ ВІД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ВІДНОСИН МІЖ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ ТА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Yaroslav Izmailov,
Doctor of Economics, Professor,
State Tax University

PROBLEMS AND PATHWAYS OF TAX CULTURE DEVELOPMENT

The most significant indicator of the transformation of the role of the economic environment in human life and in the global system at large is the emergence of a new format of socio-economic relations, manifested at the level of social consciousness and culture. Environmental change is primarily driven by the transformation of the individual. For this reason, the comprehension of the content and essence of the economic sphere and its derivative-tax activity-has always remained at the center of attention throughout historical development.

In the context of globalization, where the economic factor assumes a leading role in social progress, the analysis of the nature and functional role of taxation acquires particular importance. This is explained by the fact that economic consciousness and tax culture constitute defining elements of national self-identification in a globalized society. Therefore, the issue of the impact of citizens' economic consciousness and culture on the formation of tax culture in modern Ukraine is of exceptional relevance.

A comprehensive study of the influence of economic consciousness and culture on the development of tax culture presents certain challenges, as it lies at the intersection of several autonomous disciplines-economics, sociology, psychology, and philosophy. This necessitates the application of a systemic and interdisciplinary approach.

Economic consciousness is shaped by the influence of the state, as well as political, legal, religious, and other factors. Ignoring these determinants and reducing consciousness solely to production and productive relations leads to a simplified and superficial understanding.

Its theoretical-cognitive level encompasses systematized scientific knowledge, worldviews that shape outlooks, the capacity for creative thinking, and the ability to objectively evaluate economic processes. Cognitive elements not only form a system of knowledge but also determine an individual's inner culture, fostering readiness for conscious harmonization of relations with society and nature.

The key function of economic consciousness is reflected in its regulation of social life and influence on civilizational and cultural development. Each historical epoch generates its own type of economic consciousness, which shapes human needs, interests, ideals, and values, while determining economic behavior and activity. Thus, economic consciousness is both a result and a process of comprehending economic reality, in which social interests and values are mirrored.

Economic culture encompasses the entire spectrum of economic activity—from acquiring the necessary knowledge to adopting socially significant norms of behavior and orienting toward economic values. It functions as a mechanism for selecting values from the past for use in the present and future. As a component of society's general culture, economic culture reflects the level of economic thinking. Every economic action of an individual is formed on the basis of perceptions of existing economic relations.

The main features of economic culture as a mode of interaction between consciousness and thinking include:

1. Incorporation of social norms and values that acquire specific significance in the economic sphere;
2. Functioning of channels of interaction between public consciousness and individual economic thinking (interests, stereotypes, expectations, orientations);
3. Orientation toward regulating the economic behavior of agents.

Accordingly, economic culture should be regarded as a product of economic consciousness and the spiritual potential of society. It regulates economic behavior through the performance of translational, selective, and innovative functions. The formation of a new national economic culture must be based on the principles of dialogue, compromise, mutual respect, and tolerance.

In general, culture encompasses religion, morality, education, science, literature, and art. Tax culture, drawing upon universal values, manifests itself in the legal and behavioral spheres of economic life. However, even with knowledge of the law, citizens may violate it; hence, civic responsibility and a sense of duty toward the state play a decisive role.

In Ukraine, tax culture remains at a low level. The underlying causes include a lack of trust in government, social tension, military conflict, legislative instability, and the contradictions and complexity of tax norms. All of these factors push businesses toward minimizing costs, including through tax evasion.

Low tax culture exacerbates conflicts between taxpayers and controlling authorities, fosters shadow practices, and reduces business transparency. As a result, budgetary revenues decline, negatively affecting the social sphere, state security, and citizens' well-being.

Tax culture represents an integral part of national culture, expressed through knowledge and compliance with legislation, accuracy of calculations, completeness and timeliness of tax payments, as well as an understanding of the importance of tax revenues for state development. It must be built on civic responsibility and patriotism, as a strong economy and state are only possible when taxes are paid fairly.

The formation of tax culture in Ukraine requires the implementation of a number of measures:

– introduction of tax education in schools and universities;

– transformation of state policy toward the formation of a new economic consciousness;

– establishment of partnership relations between tax authorities and taxpayers;

– simplification and stabilization of tax legislation;

– increase of household incomes, stimulation of investment, and creation of new jobs;

– reduction of the shadow sector through income legalization;

– implementation of a progressive taxation system to support vulnerable groups and strengthen the middle class;

– development of mechanisms for transparent use of tax revenues with opportunities for public oversight.

Thus, economic consciousness forms the foundation of economic culture, while tax culture emerges as the result of combining knowledge, values, and behavioral practices directed toward fulfilling citizens' obligations to the state.

For Ukraine, a priority task is the creation of effective mechanisms for shaping tax culture that take into account national specificities, mentality, and global economic trends.

Daria Bulgakova,
An advocate, PhD in international law,
Associate professor,
Zaporizhzhia Institute of Economics
and Information Technologies

META-TAX IMPLICATION IN LIGHT OF THE E-BOKS GDPR BREACH IN DENMARK

A June 2023 European Parliament report on the metaverse notes that decentralization may divert wealth away from individuals and states, facilitating substantial yield flows and engagement that can bypass taxation. Additionally, a web of global corporate links and financial transfers, facilitated by OECD-modelled taxation treaties, enables companies and individuals to shift their profits away from Europe by employing artificial schemes based on intellectual property licensing, know-how, and consulting fees [4, p. 62]. The role of taxation in this context is that of preventing monopolization and keeping the benefits originating in the EU in the relevant jurisdiction to ascertain their just redistribution [1, p. 15]. At the same time, no country has made a clear attempt to tax these virtual incomes [2, p. 148].

This raises the urgent need for robust mechanisms to secure digital transaction data and enforce compliance, as exemplified by the case below on e-Boks [3], where flawed access controls risk exposing sensitive information that could be relevant for taxation and regulatory oversight.

In March-April 2021, a security shortcoming in e-Boks Express allowed users to access other companies' profiles, including company names, contact persons, and document metadata, though not the message content itself. The problem originated from an error in the Nets' setup of NemID worker key card authentication. It occurred from the questioning of 22 March 2021 from a user of e-Boks Express that when he was attempting to log in to e-Boks Express on 22 March 2021, he went directly to another user's profile. On 9 April 2021, the user declared to the Danish Data Protection Agency that the same metier ensued on 9 April 2021 when he pushed "Login to e-Boks Express". On 22 March 2021, the user reached e-Boks Express by telephone about the situation. It also materializes from the examination that the user could mail to e-Boks from other users' profiles.

At the same time, e-Boks proclaimed that e-Boks Express is an online self-service doorway where small and medium-sized businesses can register as senders and send notes / documents securely to e-Boks' end users' digital mailboxes. Important: the sending company can't receive messages / documents in e-Boks Express. A mailing company only has the option to send messages / documents and thereafter see the self-selected title of sent messages / documents and the time of dispatching.

E-Boks has pleaded that the NemID Erhverv / NemID worker signature is used in e-Boks Express to guarantee that only those individuals authorised by the transmitting

company retain admission to e-Boks Express. E-Boks has remarked that it has been inadvertently possible for the person who has access to the Danish Data Protection Agency to access another transmitting company's company details. In this junction, e-Boks has articulated that it has not been practicable for the sending company to access info about the recipient of the document, just as it has not been feasible to access the content of the sent letter.

It is because sending companies can only access e-Boks Express via NemID Erhverv / NemID employee signature, i.e., with a key file, key card, or key app. The fact that it was possible for the sending company to access another user account was due to an error in Nets Danmark A/S' (hereinafter Nets) configuration of the user warranty of NemID Erhverv/NemID employee signature. The error was only related to the use of key cards. The error occurred on 4 March 2021, when e-Boks, as data controller, contacted Nets.

Nets has stated that E-Ident is a broker key that is used to identify individuals and companies. Significant error only applied to persons who used NemID key cards associated with companies and who also used e-Boks Express. Thus, it was not a public NemID error and influenced a small number of users who used e-Boks Express during that period.

Nets added that the company cannot get any closer to the number than that 304 people could potentially have exploited the error, as Nets cannot distinguish between whether a person has logged on to e-Boks Express with a NemID key card as an employee or as a private person. The error only affected people with NemID key cards who logged in as employees, which is an unknown proportion of the 304 logged-in people. Nets has also explained that the error was in a so-called "sub" field, which contains the name of the ID type – in this case, NemID with key card – and the unique CVR and RID values, where the RID number indicates an employee's unique identification.

The error was corrected in production at Nets on 27 April 2021. And, e-Boks has run tests on the error revision and thus verified that the error has been fixed, so that similar happenings cannot occur.

Based on the above, the Danish Data Protection Agency found that e-Boks had not taken appropriate technical and organizational measures, as required by Article 32 of the GDPR [5], because it failed to test all login procedures. Although the login specified the user, access rights were poorly configured, nurturing unauthorized data access.

In regard to the case study, the relevance of the metaverse taxation is about comparable platforms in the metaverse that may operate transactions, digital interests, or tokenized purchases for numerous users. Like e-Boks, if authentication lives but permit rights are misconfigured, sensitive commerce data could be exposed. Unauthorized divulgence of user conditioning, even metadata, could display revenue streamlets or enterprise activity, expanding tax adherence and reporting problems.

Hereinafter, digital audit and forensic techniques must confirm that venues properly protect marketing data to strengthen both data privacy and tax integrity; also, strengthening all login and access methods is vital before unleashing financial or monetary functionality in virtual settings.

It is influential because even with secure authentication, mistaken access dues can compromise personal and economic data, developing legal, tax, and privacy risks for metaverse fora.

Therefore, it is proposed to imagine that in the metaverse, there is a platform MetaBoks, an analogue of e-Boks, via which users and companies transmit digital goods, tokens, or services to other users. A digital identifier (MetaID) is exploited to log in, which supplies authentication.

As in the e-Boks subject, a technological error let one user to access the accounts of other companies. Hereinafter, it is doable to see what transactions and sales were made by another outfit, even if the content of the dealings themselves is not available. If sales or trade data becomes available to third parties due to a technical error, tax authorities can use this information to verify the income and taxation of companies in the metaverse. Moreover, the platform may have MetaIncome indicators that mirror the monetary status of users in the metaverse. The publication of such data violates the principle of privacy and may be grounds for executive sanctions. Yes, if data on user commerce becomes public (even partially, as in the case of e-Boks with company names and dates), this may be evaluated as a personal data breach, which complicates both legal taxation and data protection at the same time. Therefore, tax authorities, when planning to collect taxes in the metaverse, should take into account the risks of leakage of personal and financial data.

As in the case of e-Boks, incorrect publication of information on users' income may be grounds for fines for violating the GDPR [5], even if the purpose is tax control. It means if a metaverse platform incorrectly grants access to user wallets, transaction histories, or income from virtual activities, this could allow unauthorized parties to view or manipulate this data, violating privacy and data protection rules like the GDPR.

Thus, the e-Boks case underscores that data security and privacy measures are crucial prerequisites for effective taxation in digital and decentralized environments, such as the metaverse, and failures in this area can lead to significant legal and financial consequences.

It is recommended that tax authorities endeavoring to monitor virtual gains for compliance must confirm that the tactics used to access data do not themselves create breaches of personal data security.

It is significant because just as e-Boks failed to test all relevant login scenarios, a metaverse tax monitoring system must implement robust technical and organizational safeguards to prevent unauthorized access. Even well-intentioned transparency, such as reporting virtual earnings for taxation, can lead to regulatory fines if sensitive personal information is exposed without appropriate protections.

REFERENCES

1. Čejková, T. (2023). Tax in the Metaverse: EU Perspective. *Financial Law Review*, 32 (4), 12–30. DOI : https://doi.org/10.4467/22996834FLR.23.016.19172

2. Ceyda Kükrer. (2023). The Legal and Tax Dimension of Metaverse. *Maliye Çalışmaları Dergisi :* (Online), 69, 147–162. DOI : https://doi.org/10.26650/mcd2023-1269191

3. E-Boks and Danish DPA (2021–2022), national case no. 2021-431-0138. URL : https://gdprhub.eu/index.php?title=Datatilsynet_(Denmark)_-_2021-431-0138

4. Mariusz MACIEJEWSKI, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, DG IPOL (2023). Metaverse (Online). URL : https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2023)751222

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng

Вікторія Сідляр,
кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЄС У ПІДТРИМЦІ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОБРОЧЕСНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Viktoriia Sidliar,
Ph.D in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University

EU INSTITUTIONAL MECHANISMS IN SUPPORT OF SMALL BUSINESS: GOOD GOVERNANCE AND TAX CULTURE FORMATION

Малі та середні підприємства становлять 99,8 % усіх нефінансових підприємств у Європі, забезпечують близько двох третин робочих місць у приватному секторі та створюють понад половину доданої вартості [1]. ЄС розглядає цей сектор як основу інновацій, зайнятості та конкурентоспроможності, тому виробив комплексну систему його підтримки. Інституційні механізми спрямовані на поєднання економічної свободи з високими стандартами прозорості й доброчесності у відносинах між державою та бізнесом. У центрі цієї системи перебуває принцип «Think Small First», закріплений у Small Business Act for Europe (2008), що орієнтує політику держав-членів на врахування потреб малого бізнесу при ухваленні регуляторних і податкових рішень [2].

Важливим аспектом цієї політики є формування доброчесного управління та податкової культури. У європейській практиці доброчесне управління (good governance) у податковій сфері означає прозорість, стабільність і справедливість у застосуванні законодавства, підзвітність податкових органів, рівність платників перед законом і передбачуваність податкової політики [3]. Це поняття тісно пов’язане з принципами верховенства права та демократичного управління, які створюють довіру підприємців до держави. Податкова культура, як складова доброчесного управління, відображає рівень добровільності сплати податків і усвідомлення їхньої суспільної цінності. За висновками OECD, високий рівень податкової культури формується тоді, коли бізнес не лише виконує податкові зобов’язання за вимогою закону, а й готовий робити це добровільно, впевнений у чесному й ефективному використанні державою зібраних коштів [4].

Розвиток доброчесного управління та податкової культури в ЄС забезпечується системою інституційних механізмів, які прямо орієнтовані на потреби малого бізнесу.

Багаторівнева архітектура ЄС поєднує стратегічні орієнтири, координаційні механізми та практичні інструменти реалізації. Така структура сприяє формуванню доброчесного управління та податкової культури серед представників бізнесу, водночас підтримуючи інтеграційні пріоритети ЄС і національний фіскальний суверенітет держав-членів.

Виміри інституційної взаємодії визначають загальні напрями розвитку. Політичний вимір встановлює стратегічні орієнтири та рекомендації, які формуються через позиції Європейської комісії, Ради та Європейського парламенту, включно з питаннями прозорості, підзвітності та стимулювання доброчесної підприємницької поведінки. Адміністративний вимір відображає професійну взаємодію податкових органів і органів підтримки малого бізнесу через спільні проєкти, партнерські ініціативи та програми, що забезпечують підвищення компетентності та дотримання етичних стандартів у сфері адміністрування податків. Технологічний вимір передбачає розвиток електронних сервісів, цифрових платформ та автоматизованих систем обміну даними, які спрощують податкові процедури та підвищують прозорість взаємодії між бізнесом і державою. Правовий вимір охоплює директиви та регламенти ЄС, які встановлюють стандарти доброчесного адміністрування та забезпечують рівні умови для бізнесу у всьому ЄС. Європейська комісія виступає провідним координатором податкової політики ЄС, формуючи законодавчі ініціативи та стратегічні документи. Відповідно до статті 17 Договору про ЄС, вона має виключне право законодавчої ініціативи [5], тоді як стаття 113 Договору про функціонування ЄС визначає компетенцію Ради щодо ухвалення актів для гармонізації непрямих податків [6], необхідних для належного функціонування внутрішнього ринку та усунення спотворень конкуренції. Європейський парламент забезпечує демократичну легітимність реформ, контролюючи їх відповідність принципам прозорості та підзвітності.

Механізми інституційної взаємодії забезпечують узгодженість дій у межах зазначених вимірів. До них належать політичний діалог і координація політик у рамках Європейського семестру, робочі групи та транскордонні ініціативи для обміну кращими практиками, імплементація директив і регламентів ЄС, цифрова інтеграція спільних ІТ-систем та стандартів обміну податковою інформацією. Ці механізми сприяють поширенню інноваційних підходів у адмініструванні та зміцненню доброчесності у взаємодії бізнесу й держави.

Конкретна реалізація механізмів відбувається через практичні інструменти. До них належать:

– європейські програми підтримки МСП (Fiscalis, Single Market Programme, Technical Support Instrument), що фінансують реформування та цифровізацію процесів;

– цифрові платформи для електронної звітності та аудиту;

– правові акти ЄС (директиви з ПДВ, акцизів, директива про адміністративну співпрацю), що встановлюють стандарти прозорості та підзвітності;

– фінансування та технічна допомога для впровадження реформ у державах-членах і країнах-партнерах.

Таким чином, інституційна архітектура ЄС у сфері підтримки малого бізнесу функціонує як багатовимірна система, де стратегічні напрями поєднуються з адміністративними практиками, технологічними інноваціями та правовою уніфікацією, створюючи умови для ефективної підтримки МСП, формування доброчесного управління та податкової культури у єдиному європейському просторі.

Для України цей досвід має велике значення. Попри те, що спрощена система оподаткування відіграє значну роль у збереженні життєздатності малого бізнесу у воєнний та повоєнний періоди, вона водночас створює ризики зловживань: використання для оптимізації податків, тінізації доходів і послаблення фіскальної стабільності. Основною причиною є недостатній рівень доброчесного управління, коли нечіткі правила, непрозорість адміністрування та слабкий контроль послаблюють податкову культуру. Відсутність стабільних і справедливих механізмів взаємодії між платником і державою підриває довіру бізнесу до податкової системи.

Інституційна співпраця з ЄС створює для України можливість адаптації перевірених європейських механізмів, які поєднують простоту адміністрування з прозорістю та ефективним контролем. Це означає, що реформування спрощеної системи має ґрунтуватися не лише на технічних рішеннях, а й на утвердженні принципів доброчесного управління як основи податкової культури. Важливим завданням є забезпечення довіри малого бізнесу до держави через стабільність правових норм, справедливість адміністрування, розвиток податкового консультування та доступність електронних сервісів. Лише за таких умов можливо забезпечити добровільність виконання податкових зобов’язань, зменшення масштабів ухилення та підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Отже, інституційні механізми ЄС у підтримці малого бізнесу демонструють, що поєднання спрощення процедур із принципами доброчесного управління формує високий рівень податкової культури, а відтак – стійку економічну модель розвитку. Для України інтеграція цих підходів є не лише частиною євроінтеграційних зобов’язань, але й стратегічною необхідністю для відновлення економіки та побудови партнерських відносин між державою і бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Botsari A., Gvetadze S., Lang F. *The European Small Business Finance Outlook.* 2024. EIF Working Paper 2024/101. Luxembourg : European Investment Fund, December 2024. URL : https://www.eif.org/news_centre/publications/eif-working-paper-2024-101.pdf
2. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – «Think Small First» – A «Small Business Act» for Europe. COM(2008) 394 final / European Commission. Brussels, 2008. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:52008DC0394

3. Communication from the Commission of 25 July 2001 «European governance – A white paper». COM(2001) 428 final. *Official Journal.* C 287 of 12.10.2001 / European Commission. Brussels, 2001. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52001DC0428

4. OECD (2021). Building Tax Culture, Compliance and Citizenship: A Global Source Book on Taxpayer Education / OECD Publishing. URL : https://www.oecd.org/en/publications/2021/11/building-tax-culture-compliance-and-citizenship_ad2a361d.html

5. European Union. Consolidated version of the Treaty on European Union (07.06.2016, No. 12016M016). *Official Journal of the European Union.* URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M017

6. European Union. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (26.10.2012, No. 12012E113). *Official Journal of the European Union.* URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012E113

Анатолій Луцик,
кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КРАЩИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКУ ПОДАТКОВУ КУЛЬТУРУ

Anatolii Lutsyk,
Ph.D in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University

PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE BEST EUROPEAN PRACTICES OF TAX RELATIONS IN THE UKRAINIAN TAX CULTURE

Культура відносин платників податків і контролюючих органів в різних країнах завжди є індикатором розвитку такої країни. Розвиток та дослідження податкової культури зумовлений часто протилежними цілями у відносинах платників податків та органів податкового контролю. Основним завданням державних органів у цій сфері є контроль за дотримання законодавства у податковій сфері та виявлення порушень. Платники податків однією з цілей завжди ставлять мінімізація витрат, що часом може спричиняти таку мінімізацію за рахунок зменшення податкових платежів. Органи державного контролю, навпаки ж – контролюючи дотримання платниками законодавства, опосередковано впливають на збільшення надходжень до бюджету та збільшення витрат платників.

При вищому рівні розвитку суспільства та демократизації суспільства податкова культура в переважній більшості перебуває на високому рівні. У протилежному випадку, коли відносини в суспільстві базуються на репресивних та адміністративно-командних методах управління культура будь-яких відносин на низькому рівні. Додатковими факторами впливу є те, що в демократичному суспільстві існує довіра до влади, до справедливого розподілу сплачених податків, оскільки влада обирається у демократичний спосіб суспільством та є змінюваною. В авторитарних країнах, чи країнах де законодавство міняється задля збереження влади певною суспільною групою, рівень довіри знижуються, а з ним і культура та бажання сплачувати податки.

Звісно одним з ключових факторів, який впливає на рівень податкової культури є рівень податкового навантаження. При вищому податковому тиску існує ризик зниження податкової культури. Ймовірність зниження податкової культури особливо зростає, коли платники податків не бачать адекватного повернення суспільних благ

взамін сплачених податків. Така ситуація часто є наочною в країнах, що розвиваються. Але існують приклади вищого податкового навантаження (наприклад, у скандинавських країнах) з одночасним високим фінансуванням суспільних благ та високою податковою культурою.

Значний вплив на розвиток податкової культури здійснює цифровізація суспільних відносин. Її поширення та розвиток спрощує елементи контролю, а відповідно попереджує потенційно можливі порушення як з боку органів державного контролю, так і платників податків.

Якщо звернутись до досвіду країн Європейського Союзу у сфері відносин платників та держави, то в останні десять років країни ЄС забезпечують подальший розвиток цифрових послуг в напрямку спрощення для розуміння сервісів, забезпечення доступності кожному платнику. Однією з останніх інновацій на міждержавному рівні для країн Європейського Союзу стало ухвалення у березні 2025 року законодавчого пакету «ПДВ в цифровій ері»(VIDA) [1]. Згідно регламентуючих директив цього акту передбачається поетапне до 2035 року впровадження інновацій в сфері адміністрування ПДВ. Зокрема передбачається обов'язкове електронне виставлення рахунків, удосконалення єдиного вікна для імпорту. З 2030 року обов'язковою стане цифрове звітування щодо міжнародних B2B операцій. Тобто фактично мова буде йти не про так зване післяопераційне декларування, а одночасне операційне декларування. VIDA закріпило право держав членів ЄС запроваджувати обов'язковий е-інвойсинг згідно уніфікованих вимог та має на меті посилення цифровізації в сфері адміністрування ПДВ.

Загалом зміну відносин між платниками податків та органами нагляду у розвинутих країнах та країнах ЄС інтерпретуються як перехід до кооперативного нагляду: ризик-орієнтовані взаємини «на випередження», де довіра та прозорість підкріплені Tax Control Framework (TCF) у платника та безперервним діалогом із податковою службою. Концепт таких взаємин було обґрунтовано в доповідях OECP [2].

Цікавим для національної імплементації було б використання досвіду Франції, Німеччини, Фінляндії, які при декларуванні використовують часткове завантаження наявних у контролюючих органів даних[3; 4].

Загальними тенденціями діджиталізації розвитку податкових відносин у країнах ЄС в останні роки стало розвиток та удосконалення цифрових кабінетів, єдиних вікон для платників, часткове попереднє заповнення декларацій та звітів, впровадження звітів у реальному часі, сприяння великим платникам податків.

Україна в процесі інтеграційних прагнень до ЄС іде своїм теж інноваційним шляхом. Якщо 15 років тому рівень діджиталізації процесу взаємин платників і держави був мінімальний то зараз впровадження Дія сервісів є прикладом для наслідування цивілізованого світу. Впровадження в сфері адміністрування внутрішніх податків Електронного кабінету платника податків та в сфері міжнародної торгівлі Єдиного вікна для міжнародної торгівлі, знеособлює відносини між платниками та

органами влади, створюючи сприятливі можливості для платників. Електронні сервіси, значно скорочують час на звітування та сплату податків, а також на контрольні дії з боку органів державного контролю. Перспективним напрямком розвитку податкових відносин та підвищення податкового контролю є спрощення механізмів декларування та розрахунку, а також безпосередньої сплати податку через передання цих функцій програмному забезпеченню. Зрештою, використання сучасних інформаційних технологій штучного інтелекту може покращувати якість податкового контролю в сфері податків. Але декларування і наочність операцій слід застосовувати не лише на платників податків, а й на органи влади. Адже на рівень податкової культури в найбільші мірі буде впливати те на що витрачаються сплачені податки, чи здійснюється ефективне та раціональне витрачання бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adoption of the VAT in the Digital Age package. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/news/adoption-vat-digital-age-package-2025-03-11_en?utm_source=chatgpt.com
2. Co-operative Compliance: A Framework From Enhanced Relationship to Co-operative CompliaCo-operative Compliance: A Framework From Enhanced Relationship to Co-operative Compliancence. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/ en/ publications/reports/2013/07/co-operative-compliance-a-framework_g1g2ef19/ 9789264200852-en.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Pre-filled tax return (private individuals). URL : https://www.elster.de/elsterweb/ infoseite/belegabruf_%28privatpersonen%29?locale=en_US&utm_source=chatgpt.com
4. Pre-completed tax return. URL : https://www.vero.fi/en/individuals/tax-cards-and-tax-returns/your_tax_return_and_tax_assessment_deci/?utm_source=chatgpt.com

Олена Нечай,
кандидат економічних наук, доцент,
Запорізький інститут економіки
та інформаційних технологій

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ І ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

Nechai Olena,
Ph.D in Economics, Associate Professor,
Zaporizhzhia Institute of Economics
and Information Technologies

TAX CULTURE IN POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS AND IMPACT ON BUSINESS DEVELOPMENT

Податкова культура є важливим елементом функціонування будь-якої економічної системи, оскільки вона визначає рівень свідомості платників податків, їхню готовність виконувати податкові зобов'язання та ставлення до державних інституцій. Польща, яка після трансформації 1990-х років пройшла складний шлях реформування податкової системи, сьогодні демонструє приклад успішного поєднання податкової культури та розвитку підприємництва. Високий рівень податкової дисципліни та довіри до податкових органів став одним із чинників економічного зростання та залучення інвестицій у країну [1].

Під податковою культурою розуміють сукупність економічних, правових і соціальних відносин, що відображають ставлення суспільства до сплати податків. Основними елементами податкової культури є:

– податкова дисципліна (своєчасність і повнота сплати податків);

– податкова освіта (рівень обізнаності платників податків);

– довіра до державних інституцій (сприйняття справедливості та прозорості податкової політики) [2].

Розвинена податкова культура знижує рівень ухилення від сплати податків, створює сприятливе бізнес-середовище та стимулює інноваційний розвиток.

Податкова культура Польщі.

Особливості податкової культури Польщі формуються на основі кількох ключових чинників:

1. Прозорість податкової системи.

Польща активно впроваджує цифрові рішення у сфері адміністрування податків. Система e-PIT дозволяє фізичним особам подавати декларації онлайн, що спрощує процес і мінімізує ризик помилок. Інтегровані реєстри та електронні інвойси (e-faktura) сприяють суттєвому скороченню VAT gap – з понад 25 % у 2012 році до приблизно 6,9 % у 2024 році [3]. Цей приклад демонструє ефективність системи адміністрування ПДВ та високий рівень податкової дисципліни.

2. Підвищення податкової свідомості.

Держава системно працює з населенням у сфері податкової освіти: інформаційні кампанії, консультації для бізнесу, гарячі лінії та електронні сервіси допомагають формувати культуру добровільної сплати податків [1; 2].

3. Зниження рівня тіньової економік.

Завдяки впровадженню онлайн-кас та електронних інвойсів, тіньова економіка значно скоротилася порівняно з 2000-ми роками [3].

4. Баланс між податковим навантаженням і розвитком бізнесу.

Польща пропонує конкурентні ставки податку на прибуток, зокрема для малого бізнесу (CIT 9 %), що стимулює розвиток підприємництва та інновацій [1].

Податкова культура в Україні.

За останні роки в Україні спостерігається поступова трансформація податкової культури, що відображає зміни у взаємодії між державою та громадянами [4; 5].

1. Підвищення прозорості та довіри.

Впровадження електронних сервісів (електронний кабінет платника податків, система e-PPO) дозволило зменшити корупційні ризики та підвищити довіру громадян до податкової системи [4].

2. Освітні ініціативи та інформування.

Державні органи, зокрема ДПС, активно проводять інформаційно-освітні кампанії: семінари, вебінари та публікації пояснюють важливість сплати податків для розвитку держави та суспільства [4; 5].

3. Залучення громадян до процесу реформ.

Громадські обговорення та консультації сприяють формуванню більш відкритої та демократичної податкової культури й ефективнішому функціонуванню системи [4].

4. Виклики та перспективи.

Попри позитивні зміни, ще залишаються проблеми: високий рівень тіньової економіки, нестача довіри бізнесу до податкових органів та потреба в подальшому підвищенні податкової дисципліни [5].

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз податкової культури Польщі та України

Критерії	Польща	Україна
Загальні підходи	Податкова культура як частина економічної культури суспільства, високий рівень довіри, участь бізнесу у консультаціях [1; 2]	Податкова культура у стадії становлення, недовіра до податкових органів, високий рівень тіньової економіки [4; 5]
Загальні підходи	Податкова культура як частина економічної культури суспільства, високий рівень довіри, участь бізнесу у консультаціях [1; 2]	Податкова культура у стадії становлення, недовіра до податкових органів, високий рівень тіньової економіки [4; 5]
Адміністрування та сплата податків	Електронне адміністрування (e-PIT, JPK_VAT), скорочення VAT gap до 6,9 % [3]	Впроваджені електронні інструменти (e-PPO, e-акциз), але процес неповний, податкове навантаження часто сприймається як перешкода [4]
Освітня та суспільна складова	Податкова освіта в університетах, інформаційні кампанії, сприйняття податків як внеску у розвиток [2]	Освітні ініціативи поодинокі, податки часто сприймаються як «примус», добровільна сплата обмежена [5]
Вплив на бізнес-клімат	Високий рівень передбачуваності та довіри стимулює інвестиції [1; 2]	Нестабільність законодавства та корупційні ризики стримують розвиток підприємництва, війна стимулює благодійність, а не податкову дисципліну [4; 5]

Підсумовуючи, можливо зазначити, що податкова культура безпосередньо впливає на розвиток бізнесу та інвестиційний клімат. Польща демонструє успішний приклад побудови прозорої, цифрової та дисциплінованої системи адміністрування податків, що стимулює підприємництво та зростання економіки. Україна, попри значні досягнення у цифровізації та підвищенні прозорості, потребує подальшого розвитку податкової культури, зокрема у формуванні довіри до податкових органів, підвищенні добровільної сплати податків і залученні громадян до процесу реформування.

Таким чином, податкову культуру можна розглядати як важливий інструмент економічного розвитку та стабільності, де приклад Польщі демонструє, що ефективна система адміністрування податків та формування довіри населення є запорукою успіху для бізнесу та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. VAT Gap Report 2022 / European Commission. 2024. URL : https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/298d43e2-bd28-11ef-91ed-01aa75ed71a1/language-en
2. Звіт про стан тіньової економіки / Міністерство фінансів України. 2023. URL : https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki
3. Poland’s VAT tax gap down to 6.9 pct in 2024 / Biznes PAP. URL : https://biznes.pap.pl/wiadomosci/gospodarka/polands-vat-tax-gap-down-69-pct-2024-says-finmin

4. Improvement in VAT collection / Notes from Poland. URL : https://notesfrompoland.com/2025/04/16/poland-creates-task-force-to-clamp-down-on-grey-economy/

5. Оподаткування та бізнес-клімат в Україні 2022–2023 / PwC Ukraine. URL : https://www.pwc.com/ua/en/survey/2022/assessment-of-business-security-in-Ukraine.pdf

6. Tax Policy Review: Poland / OECD. Paris : OECD Publishing, 2020. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/12/oecd-economic-surveys-poland-2020_44ef436a/0e32d909-en.pdf

7. Polish Investment and Trade Agency. Foreign Direct Investment in Poland. Warsaw, 2023. URL : https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/poland

Lesya Ishchuk,
Ph.D. in Economics, Associate Profecor,
Lutsk National Technical University

WORLD EXPERIENCE OF MODELS OF BUILDING A SOCIAL PROTECTION SYSTEM AND THE FINANCIAL MECHANISM OF ITS IMPLEMENTATION

The sphere of social protection and social security is extremely sensitive and important, since, in particular, it is aimed at regulating and overcoming negative social phenomena that arise and exist in society or in a separate group of individuals. In addition, this sphere is aimed at properly providing for certain, important for the state, layers of society, in particular military personnel. Social protection is acutely and extremely relevant during the period of repelling armed aggression against Ukraine, when it is necessary to react immediately, and to find ways to solve new problems - instantly. Among the main modern challenges of the sphere of social protection and social security are the protection of displaced persons and the needy, orphans, proper maintenance of military personnel and their family members, etc.

It is no coincidence that Article 1 of the main law of the state – the Constitution of Ukraine – enshrines the provision that “Ukraine is a sovereign and independent, democratic, social, law-based state”. Furthermore, Part 1 of Article 3 of the Constitution of Ukraine determines that. “The human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised in Ukraine as the highest social value”. Also, Article 13 of the Constitution of Ukraine stipulates that “The State ensures the protection of the rights of all subjects of the right of property and economic management, and the social orientation of the economy” [1].

The social function is implemented through certain instruments and mechanisms. The mechanism of the social function is constituted by regulatory and legal acts, public authorities, other institutions and establishments, financing of relevant expenditures, etc. As for instruments, these include financing of assistance, holding events, developing programs, providing necessary items (for example, medicines), and others.

Thus, we can conclude that the fundamental theses of the direction of Ukrainian politics and statehood are aimed at the implementation of its social function. The social function is revealed in particular through the systems of social protection and social security.

Regarding social protection, the Constitution of Ukraine defines this concept very narrowly in Article 47, stating that “citizens in need of social protection are provided with housing by the State and bodies of local self-government, free of charge or at a price affordable for them, in accordance with the law.” Such a right is implemented through:

– payment of the Unified Social Contribution;
– payment of other social contributions by citizens;

– budgetary support;
– existing care facilities for the disabled of all forms of ownership.

Each state, at its own discretion and in compliance with its international obligations, regulates a particular area, formulates its own policy, and adopts its own legislation. Therefore, the following models of social protection system development can be identified.

The Scandinavian model. From the name itself, it can be concluded that it is widespread in Sweden, Denmark, and Norway. Within this model, social protection is considered a legal right of citizens. This model covers a wide range of social risks and situations that require assistance from the state. Social services are guaranteed to all citizens without any conditions. This model is financed mainly through broad risk insurance and the creation of professional unions.

Solidarity model. This model is characterized by the fact that each citizen makes contributions at a clearly defined percentage rate, which is deducted from their salary. This obligation can be shared between the employer and the employee. At the same time, a significant amount of social assistance is available in the case of formal employment.

Continental model (corporate or Bismarck model). Widespread in Switzerland, Germany, Austria. This system has a clear correlation between work experience and the level of social protection. Thus, the amount of social assistance directly depends on the amount and time of payment of insurance contributions. A characteristic feature of this system is the combination of both state and non-state institutions. In this case, financing is not from the state budget, but from accumulated funds in various funds.

Residual model (Anglo-Saxon or Beveridge model). Common in Great Britain and Ireland. The social protection system covers all citizens who need such assistance. The main criteria are nationality and uniformity of social assistance for each person. The sources of funding for social assistance under this model are various insurance funds and the state budget. Despite the possibility of receiving social assistance for a large number of people, its amount is insignificant and provides only for minimal needs.

Liberal-democratic model. This model suggests shifting the responsibility for responding to social risks affecting specific citizens from the state and funds to the individuals themselves and public organizations. Thus, individuals decide for themselves whether to make insurance payments to funds they choose or to make their own savings. The state acts as a regulator of social relations and provides only minor assistance in the most unfavorable situations. This model is a consequence of the development of market relations, where each person determines the range of their own actions and, accordingly, assumes all responsibility.

Conservative model. It is a system of redistribution of material wealth, where the richer segments of the population pay larger amounts of contributions, which are more often directed to social assistance to the segments with less wealth. Thus, a certain social equalization occurs. This concept assumes the primacy of social and civil rights of the individual over political ones.

Southern European model. Typical for countries such as Portugal, Spain, Italy, Greece. This model is characterized by having a number of basic types of social benefits, but significant funding goes to only a few (for example, pensions).

Social democratic model. Inherent in post-Soviet countries, China and other countries of the socialist camp. This model is characterized by the idea of equality of all citizens, creating conditions for equal development, and therefore equal provision. In this case, there is no preferential financing and provision for the less wealthy segments of the population, but on the contrary – restrictions on the more wealthy segments of the population to have better benefits [3].

If we talk about Ukraine, the system of social protection and social security retains the Soviet remnants of its administration. The social protection system is financed to a small extent by various non-state funds and insurance companies. The main insurance contributions in the amount of 22 % are made by the employer from the officially accrued salary (a single social contribution for mandatory state social insurance). It is also observed that the consequences of social risks are overcome at the expense of personal and family savings. The main part of the financing is assigned to the budgets of various levels. Thus, Ukraine is characterized by a combination of the features of two or three of the above models of social protection.

REFERENCES

1. Конституція України : Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top (дата звернення: 10.09.2025).

2. Боднарчук О. Г. Теоретична сутність понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»: окремі дискусійні питання. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 96–99.

3. Yakovleva D. Ways to increase the capacity of local budgets to finance social protection and social security. *Економіка та суспільство.* 2024. № 64.

4. Белова І. М., Семенишена Н. В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка.* 2021. Вип. 34. С. 92–107.

Kristiano Matera,
L'Universita degli Studi
«Gabriele D'Snnunzio»,
Pescara, Italia

TAX CULTURE IN ITALY

One of the key aspects of a high level of tax culture in developed countries is a transparent and effective taxation system.

As in many developed EU countries, Italy's tax system is multi-level and includes various taxes on the income of legal entities and individuals, consumption taxes, property and business taxes, and environmental taxes, which allow for the financing of various government programmes, primarily social security, healthcare, education and other social services.

However, the main sources of revenue for the country's budget are value added tax (VAT), personal income tax and social security contributions.

At the same time, Italy's tax system is considered one of the most complex and, at the same time, one of the most tax-burdened of all European Union countries. However, its multi-level structure and progressive income tax scale prove that it is productive and fair in terms of taxing the income of businesses and individuals [1].

Yes, the progressive personal income tax system (IRPEF – Imposta sul reddito delle persone fisiche) means that the tax rate increases as income rises.

For example, standard personal income tax rates range from 23 % to 43 %, depending on income level. The lowest rate of 23 % applies to incomes up to €15,000. This rate is standard for basic incomes, while significantly higher rates apply to high incomes. For example, for incomes above €50,000, the tax rate is 43 %.

In addition to the basic personal income tax, regional (from 1.23 % to 3.33 %) and municipal (up to 0.8 %) surcharges are added in Italy.

In addition, individuals pay capital gains tax on profits from the sale of real estate and other assets, which is taxed at a rate of 26 %. The property tax rate (IMU) varies from 0.4 % to 0.76 % of the cadastral value of the property.

Individuals also pay tax on financial assets abroad (IVAFE), at a rate of 0.2 % of the value of the assets, as well as an additional fixed fee of €34.2 per year.

However, in order to ensure social protection and support for families with children and low-income individuals, Italy applies various exemptions and deductions for this tax.

Another major tax that provides a significant portion of the country's budget revenue is VAT (IVA – Imposta sul Valore Aggiunto).

The standard rate of this tax is 22 % and is considered one of the highest rates among European countries. However, reduced rates apply to certain goods and services.

For example, rates of 10 % and 5 % apply to certain services in the tourism and hotel industries, certain food products, medicines and certain medical services. A rate of 4 % applies to basic foodstuffs, books, newspapers, medical supplies and certain socially significant goods [2].

A significant portion of budget revenues comes from excise taxes on alcohol, tobacco, fuel and other energy resources, which also help regulate consumption of these goods [2].

Italy also has a complex system of social contributions (Contributi previdenziali), which are paid by both employers and employees. Social contributions include pension and health insurance costs and vary depending on the category of employee and type of activity. The total social contribution rate for employees is around 33 % of their salary, of which 9.19 % is deducted from the employee's salary and the remaining 23.81 % is paid by the employer. Thus, employers and employees largely finance the country's social programmes [2].

One of the main taxes paid by businesses is corporate income tax (IRES - Imposta sul reddito delle società) and regular regional income tax (IRAP – Imposta Regionale sulle Attività Produttive), which are levied at rates of 24 % and 3.9 % respectively.

However, for businesses, especially small enterprises, start-ups and innovative companies, the Italian tax system also offers a number of tax breaks, including tax credits and other incentives to encourage investment in research and development.

The Italian tax system is also characterised by a variety of local taxes. A significant portion of these relate to property taxes: the property tax – IMU (Imposta Municipale Unica) – is paid by property owners (residential and commercial), with rates depending on the type of property and its location. Another tax is the tax covering local services such as lighting, water supply, etc., known as TASI (Tassa sui servizi indivisibili). An important local tax is the waste tax, which is levied to finance waste treatment – TARI (Tassa sui rifiuti).

In order to reduce environmental impact and promote the transition to more sustainable energy sources, Italy has a number of environmental taxes, including on CO2 emissions and the use of non-environmentally friendly fuels.

We have only considered the main taxes that provide the largest revenues to the country's budget, but in general, the taxation system in Italy consists of several types of taxes that are paid at different levels - national, regional and local.

Tax administration in Italy is carried out by several bodies: the Italian Revenue Agency (Agenzia delle Entrate), which is responsible for collecting taxes and monitoring their payment, and the Financial Guard (Guardia di Finanza), whose main task is to detect tax crimes and prevent tax evasion [3].

It should be noted that tax evasion is a serious problem for the Italian financial system. According to the Ministry of Finance, tax evasion amounted to €90 billion in 2020. To combat this phenomenon, the state is introducing various measures, including the digitisation of the tax system, tighter control over financial transactions, and incentives for voluntary income declaration. For example, the tax amnesty implemented by the government at the beginning of the 21st century brought more than €30 billion into the budget. The tax rate on amnestied capital was 10 % [5].

Therefore, despite the fact that Italy has a complex tax system, it is distinguished by a high tax culture, as it stands out for its progressive tax rates and numerous mechanisms for stimulating business and social guarantees.

Despite this, the country has begun a large-scale transformation of its tax system. To this end, back in 2023, the Council of Ministers of the Republic of Italy approved the general principles and criteria for the future reform, which marks the most extensive reform of the tax system in the last 50 years.

The main aspects of the transformation of the fiscal system in Italy will be:

– a comprehensive review of traditional taxes such as IRES, VAT and IRPEF;

– a reduction in the number of deductions;

– the abolition of criminal liability for tax evasion for objective reasons beyond the taxpayer's control.

The expected result of the reform will be a reduction in the tax burden on businesses and citizens. The changes will make the system more manageable, which will facilitate the fight against tax evasion and, in general, stimulate the country's economic growth.

REFERENCES

1. Italy's tax system. URL : https://internetri.net/qntm/2025/05/10/podatkova-systema-italiyi/
2. Nuances of Italy's taxation system. URL : http://relocation.com.ua/niuansy-systemy-opodatkuvannia-italii/
3. Voychuk V. How Italy achieved success. URL : https://banker.ua/uk/projects/yak-italiya-dosyagla-ekonomichnogo-uspixu/i
4. Italy has begun a large-scale transformation of its tax system. URL : https://whiteand.partners/italiya-zminyuye-podatkovu-systemu-klyuchovi-momenty-reformy/
5. Italy's finances. URL : https://ppt-online.org

Тетяна Кунділовська,
кандидат технічних наук, доцент;
Каріна Пєткова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний економічний університет

СЕРТИФІКАЦІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІСКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Tatiana Kundilovska,
Ph.D in Economics, Associate Professor;
Karina Pietkova,
higher education student
Odessa National Economic University

CERTIFICATION OF THE ORIGIN OF GOODS AS A FISCAL SECURITY TOOL IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

У сучасних умовах глобалізації, міжнародна торгівля передбачає не лише рух товарів, а й дотримання складних процедур документального супроводу. Однією з ключових складових таких процедур є сертифікація походження товарів, яка підтверджує країну виробництва продукції та дозволяє застосовувати митні пільги, передбачені міжнародними договорами. Для України питання сертифікації має стратегічне значення, оскільки воно безпосередньо впливає на конкурентоспроможність вітчизняних експортерів на зовнішніх ринках в контексті євроінтеграції України.

Сертифікат походження товару є офіційним документом, що підтверджує країну виробництва та засвідчує відповідність товару критеріям, визначеним міжнародними угодами. У випадку України особливої ваги набувають сертифікати форми EUR.1 та EUR-MED, які застосовуються в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та Пан-Євро-Мед конвенції. Завдяки їм українські товари отримують преференційний доступ на ринки ЄС, що забезпечує зниження або скасування митних тарифів [1].

Функція сертифіката походження товарів далеко виходить за межі простого документообігу. Насамперед це потужний інструмент фіскальної безпеки. Він забезпечує легальне нарахування та сплату митних платежів, які є вагомою складовою доходів державного бюджету. Механізм преференційного оподаткування, умовою якого є наявність сертифіката, стимулює експортерів до добровільного дотримання митних

норм. Крім того, система сертифікації служить ефективним бар'єром для реекспорту товарів з третіх країн під виглядом українських, запобігаючи таким чином втратам бюджету від недоплачених мит та зборів, а також захищає внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції.

Разом з тим даний інститут відіграє вирішальну роль у розвитку культури чесної торгівлі та ділової етики. Процес отримання сертифіката – це точка взаємодії між суб'єктом господарювання (платником митних платежів) і державним органом (митницею). Ефективність, прозорість і неупередженість цієї взаємодії безпосередньо формують рівень довіри бізнесу до держави. Чесне декларування походження товару з боку експортера та швидке і відповідальне надання сертифіката з боку митних органів є конкретним проявом високої податкової та митної культури, принципи якої активно пропагуються в ЄС [1].

Кількість виданих Україною сертифікатів EUR.1 зростала з 2016 по 2021 рік, різко підскочивши у 2022 році до 269,7 тис. Це сталося через пошук нових ринків збуту в умовах війни. Після падіння до 150 тис. у 2023 році, показник відновився до 200 тис. у 2024 році, що свідчить про стійкість українського експорту. Станом на 05.06.2025 видано 75 тис. сертифікатів (рис. 1).

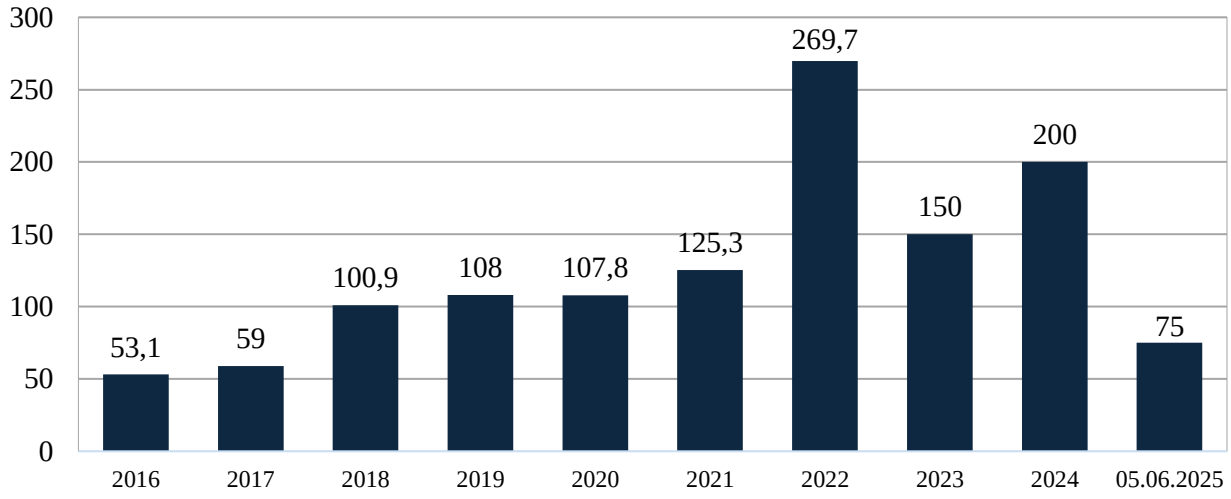

Рисунок 1 – Кількість виданих сертифікатів EUR.1 за 2016–2025 рр., тис. шт.

Примітка. Дані за 2023 та 2024 роки є розрахунковими, оскільки офіційна статистика від Державної митної служби України не була опублікована.

Джерело: складено за даними Державної митної служби України [2].

Сертифікати форми EUR.1 гарантують безмитний доступ українських товарів на ринки ЄС, ЄАВТ, Великої Британії, Чорногорії, Грузії та Ізраїлю, що підвищує конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Зокрема, до Польщі було оформлено понад 16,6 тис. сертифікатів, до Німеччини – 6,5 тис., до Румунії – 5,5 тис., до Італії – 4,1 тис., а до Литви – 3,2 тис. Основні категорії продукції, на яку оформлювалися сертифікати, – це сільськогосподарська та харчова продукція, зокрема соняшникова олія, білий цукор, м'ясо птиці, натуральний мед тощо [2].

Підтримка України з боку ЄС на шляху євроінтеграції полягає також у постійному удосконаленні програм співпраці та взаємодії. Так, у рамках оновленої Угоди про вільну торгівлю між Україною та країнами ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія) було значно розширено можливості для аграрного експорту. Зокрема, Ісландія скасувала мита на 142 товари, Норвегія – на 107, а Швейцарія та Ліхтенштейн – на 427. Загалом кількість безмитних товарів зросла більш ніж на 66,2 % [3].

Важливим нововведенням стало включення нових розділів:

– електронна комерція (спрощення онлайн-торгівлі, електронні підписи, безпаперове адміністрування);

– малі та середні підприємства (покращений доступ до комерційної інформації, англомовні ресурси, контактні пункти співпраці);

– торгівля та сталий розвиток (посилення екологічної та соціальної складової).

Крім того, переглянуто положення щодо санітарних і фітосанітарних заходів, державних закупівель, захисту інтелектуальної власності та спрощення процедур торгівлі.

У 2024 р. товарообіг між Україною та країнами ЄАВТ сягнув 1,3 млрд євро, із середнім зростанням експорту на 4,9 % та імпорту на 9,3 % за останні п’ять років. Основу імпорту становлять риба й морепродукти, фармацевтика та транспортні засоби, тоді як український експорт представлений жирами й оліями, дорогоцінним камінням, одягом та меблями (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною, млрд євро

	Імпорт з ЄС	Експорт в ЄС	Баланс
2022	27,6	30,1	2,4
2023	22,9	39,1	16,2
2024	24,5	42,8	18,3

Джерело: складено за даними Європейської комісії [4].

Новим етапом досягнення взаємовигідних, збалансованих та справедливих умов торгівлі між Україна та ЄС можна вважати прийняття 30 червня 2025 р. рішення Європейської комісії щодо оновлення Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA) відповідно до статті 29 Угоди про Асоціацію. Реалізація новітніх положень сприятиме подальшій інтеграції України у Єдиний європейський ринок [5].

Проте водночас із спрощенням певних умов торгівлі країни ЄС ретельно дотримуються принципів захисту власного сільськогосподарського ринку. Підвищення мит ЄС на український імпорт обумовлене поступовим приведенням українського виробництва у відповідність із європейськими стандартами, зокрема в питаннях захисту тварин, застосування пестицидів та ветеринарних препаратів. Контроль за дотриманням стандартів здійснюватиметься Україною на підставі щорічних звітів про прогрес. Механізм захисних заходів дозволяє обом сторонам реагувати у випадках, коли

імпорт створює суттєві труднощі; у ЄС такі заходи можуть застосовуватися як на рівні всього союзу, так і окремих держав-членів [6].

Попри важливість інституту сертифікації, в Україні існує низка проблем, що ускладнюють цей процес: бюрократичні бар'єри, ризики фальсифікації документів, недостатній рівень цифровізації та невідповідність окремих норм міжнародним стандартам.

Подальший розвиток системи сертифікації походження в Україні має спиратися на такі напрями:

– впровадження електронних сертифікатів походження, інтеграція в систему «єдиного вікна» та NCTS;

– адаптація українського законодавства до стандартів Пан-Євро-Мед конвенції;

– мінімізація бюрократичних бар'єрів і корупційних ризиків;

– активні переговори щодо розширення кола країн, які визнають українські сертифікати [7].

Отже, сертифікація походження товарів є не лише технічною процедурою, а й стратегічним інструментом інтеграції України у глобальну економіку. Подальший розвиток цієї сфери, орієнтований на цифровізацію та гармонізацію із законодавством ЄС, відкриває нові можливості для зміцнення позицій українського бізнесу на міжнародних ринках та формування позитивного іміджу держави як надійного торговельного партнера

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 або EUR-MED : наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2021 № 139 (редакція від 03.12.2024). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-21#Text (дата звернення: 10.09.2025).

2. Статистика та реєстри / Державна митна служба України. URL : https://surli.cc/lfswcm (дата звернення: 10.09.2025).

3. Україна та держави ЄАВТ підписали нову модернізовану угоду про вільну торгівлю. URL : https://surl.li/irjguq (дата звернення: 13.09.2025).

4. Торгово-економічна безпека: Україна / Європейська комісія. 2025. URL : https://surl.lu/mmuwhg (дата звернення: 13.09.2025).

5. ЄС та Україна досягли принципової угоди про модернізовані торговельні відносини. URL : https://surl.lu/qajqpi (дата звернення: 13.09.2025).

6. Amid Ukraine's Official Candidacy for EU Membership. Strategic guidelines for deepening trade and economic relations between Ukraine and European Union countries. *Negotiating position of the Ukrainian business*. 2025. 197. URL : https://fru.ua/images/doc/2025/UA-EU_en_web.pdf (дата звернення: 13.09.2025).

Ольга Іванишина,
кандидат економічних наук, доцент;
Анастасія Купріянова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ТА ЗНИЖКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Olha Ivanyshyna,
Ph. D in Economics, Associate Professor;
Anastasiia Kupriianova,
higher education student,
State Tax University

TAX INCENTIVES AND DISCOUNTS AS A TOOL FOR PROMOTING TAX COMPLIANCE: THE EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES

Податкова дисципліна у сучасних умовах розглядається не лише як обов'язок платників перед державою, а насамперед як показник зрілості суспільства та рівня його правової свідомості. Під цим поняттям слід розуміти добровільне, сумлінне та своєчасне виконання податкових зобов'язань, що забезпечує стабільність фінансової системи та створює передумови для сталого розвитку економіки. Відповідальне ставлення громадян і бізнесу до сплати податків ґрунтується не лише на силі примусу чи контролю, але й на наявності довіри до державних інституцій та відчутті справедливості податкової політики держави.

Важливу роль у вихованні податкової дисципліни відіграє держава, яка здатна впливати на поведінку платників не лише через адміністративні важелі, а й за допомогою стимулюючих інструментів. До таких належить система податкових пільг і знижок, що дозволяє не тільки зменшити податковий тиск, але й спрямувати економічну активність у соціально та економічно важливі напрями. У країнах Європейського Союзу саме через механізм податкових стимулів формуються сучасні підходи до підвищення рівня податкової культури, зміцнюється партнерство між державою та суспільством і створюються умови для добровільної та прозорої сплати податків [4].

Податкові стимули є важливою складовою сучасної податкової політики, оскільки вони дозволяють поєднувати фіскальні інтереси держави з потребами платників

податків. У науковій та практичній площині доцільно розрізняти два ключові інструменти - податкові пільги та податкові знижки, які відрізняються за формою та механізмом впливу.

Під податковою пільгою слід розуміти часткове або повне звільнення платника від сплати певної частини податку. Такий механізм зазвичай застосовується з метою підтримки окремих категорій громадян (наприклад, багатодітних сімей чи осіб з інвалідністю) або стимулювання бізнесу до діяльності у пріоритетних сферах, зокрема в інноваціях, екологічних технологіях чи розвитку малого підприємництва. Податкова пільга безпосередньо зменшує податковий тягар і створює відчутний ефект економії для платника.

Податкова знижка має інший характер впливу. Вона полягає у зменшенні бази оподаткування або у відшкодуванні частини витрат, що були понесені на соціально значущі цілі: освітні та медичні послуги, іпотеку, благодійність тощо. Таким чином, платник податків отримує право офіційно задекларувати свої витрати та повернути раніше сплачені податкові платежі. Це формує додаткову мотивацію до прозорого відображення доходів і підвищує довіру до податкової системи [1].

Обидва інструменти - пільги та знижки - впливають на поведінку платників через створення економічних стимулів для сумлінного виконання податкових зобов'язань. Якщо податки сприймаються не як виключно обов'язковий тягар, а як частина соціального контракту, де держава демонструє готовність підтримувати громадян і бізнес, то формується більш високий рівень податкової культури. Саме тому використання пільг і знижок розглядається у наукових підходах як інструмент не лише фіскальної, а й виховної та мотиваційної функції податкової політики.

У сучасних європейських податкових системах пільги та знижки виконують не лише фіскальну функцію, а й стають важливим засобом формування податкової культури громадян. Вони спрямовані на те, щоб зробити систему справедливішою, стимулювати соціально бажану поведінку (підтримку сім'ї, інвестиції в освіту, енергоефективність тощо) та водночас підвищувати рівень добровільного декларування доходів [2].

Досвід Великобританії у сфері податкових пільг для населення є показовим прикладом того, як фіскальні інструменти можуть використовуватися для забезпечення соціально-економічної стабільності та стимулювання активної участі громадян в економічних процесах. В основі британської системи лежать кілька ключових механізмів. Насамперед - податкові пільги для сімей із дітьми, які реалізуються через систему дитячих податкових кредитів і батьківських допомог, що знижує витрати на виховання дітей. Важливим елементом є також підтримка осіб із низькими доходами - їм надаються знижені ставки податку на доходи або спеціальні податкові кредити, зокрема для працюючих батьків.

Окрему увагу в Великобританії приділено стимулюванню пенсійних заощаджень: внески до пенсійних фондів чи інвестиційних рахунків зменшують оподатковувану базу, що мотивує громадян до довгострокового планування. Крім того,

існують пільги для тих, хто робить внески на користь благодійних організацій, що не лише знижує податкове навантаження, але й сприяє розвитку громадянського суспільства [2; 4].

Німецька податкова модель також демонструє соціально орієнтований підхід. Податкові пільги спрямовані на підтримку родин, пенсіонерів, а також на стимулювання витрат у сфері освіти, охорони здоров'я та енергоефективності. Для сімей з дітьми передбачені численні інструменти – від знижок на прибутковий податок до субсидій на догляд за дітьми та податкових відрахувань на освіту. Це зменшує фінансовий тягар батьків і водночас сприяє соціальній рівності. Пенсіонери користуються податковими пільгами щодо доходів від пенсій, що дозволяє їм утримувати належний рівень життя після завершення трудової діяльності.

Важливим блоком у Німеччині є пільги на витрати, пов'язані зі здоров'ям і навчанням: відшкодовуються витрати на лікування, медикаменти, освітні послуги для дітей та дорослих. Це стимулює громадян інвестувати у власний розвиток і добробут. Крім того, діє система податкових стимулів для інвестицій у відновлювану енергетику та енергоефективні технології, що сприяє зменшенню споживання енергії й скороченню викидів [4].

Французька модель податкових пільг базується на поєднанні соціальних і екологічних пріоритетів. Важливим елементом є податковий кредит на енергетичну трансформацію (Crédit d'impôt pour la transition énergétique), який дозволяє громадянам компенсувати витрати на утеплення житла, заміну опалювальних систем або встановлення енергоощадних вікон. Це не лише зменшує податковий тягар, а й мотивує населення інвестувати у «зелені» технології. Додатково застосовується система quotient familial, яка враховує кількість утриманців у сім'ї та автоматично знижує податкове навантаження. Франція також заохочує благодійність і культурні проекти, надаючи пільги тим, хто здійснює пожертви на соціально значущі цілі [5].

Італія вибудувала багаторівневу систему податкових пільг, яка охоплює різні категорії населення - від сімей із дітьми до пенсіонерів та студентів. Особлива увага приділяється підтримці громадян із низькими доходами: для них передбачені знижки на прибутковий податок, що допомагає зменшити соціальну нерівність. Багатодітні сім'ї отримують додаткові пільги у вигляді знижок і доплат, що полегшує фінансовий тягар та сприяє підвищенню народжуваності. Пенсіонери користуються податковими знижками залежно від розміру пенсійних виплат, що дозволяє підтримати їх добробут.

Окремі податкові стимули в Італії стосуються витрат на освіту, медичне обслуговування й страхування, що формує основу для підвищення якості життя. Крім того, активно розвиваються пільги для інвестицій у «зелену» економіку: зокрема, громадяни можуть отримати податкові знижки за встановлення сонячних панелей чи купівлю енергоефективної техніки. Це створює умови для екологічно відповідальної поведінки населення та впровадження сучасних технологій у побут [3; 4].

Європейський Союз демонструє системний підхід до використання податкових пільг та знижок, роблячи акцент на довгострокових інвестиціях і формуванні соціально відповідальної поведінки платників. Податкові стимули у країнах ЄС спрямовані не лише на зменшення фінансового навантаження, а й на підтримку стратегічно важливих сфер: освіти, охорони здоров'я, інновацій, «зеленої» енергетики. Це дозволяє поєднувати економічний ефект із суспільними вигодами та закріплює культуру свідомої сплати податків.

Система податкових пільг та знижок в Україні врегульована положеннями Податкового кодексу України, зокрема розділом IV «Податок на доходи фізичних осіб». Одним із найпоширеніших інструментів є право платника податку на податкову знижку, яке дозволяє зменшити суму річного оподатковуваного доходу на підтверджені документально витрати.

За даними ДПС України, у першому півріччі 2025 року понад 74 тисячі українців скористались правом на податкову знижку. Загальна сума податку на доходи фізичних осіб, задекларована до повернення складає майже 470 млн грн. Порівняно з першим півріччям минулого року вона зросла на 25 %. Найчастіше українці подають декларації для отримання податкової знижки за такими витратами: оплата навчання; страхування та пенсійні внески; сплата відсотків за іпотекою.

Разом з тим практика застосування податкових знижок в Україні має низку суттєвих недоліків. Зокрема, такі механізми на практиці використовуються досить обмежено, оскільки вимагають від платника активної участі у процесі декларування та належного збору підтвердних документів. Важливою проблемою також є низький рівень інформованості населення щодо можливостей отримання податкової знижки, що значною мірою звужує коло осіб, які реально користуються цим правом. Крім того, існують ризики зловживань, пов'язані зі штучним завищенням витрат чи використанням фіктивних документів. Усе це створює додаткові виклики для контролюючих органів і підкреслює необхідність подальшого вдосконалення механізмів адміністрування податкових пільг і знижок.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що в Україні податкові пільги та знижки мають значний потенціал як інструмент формування податкової дисципліни, однак їхня ефективність наразі обмежена. Для підвищення результативності важливим є посилення інформаційної роботи серед громадян, цифровізація процесів декларування та забезпечення прозорого контролю за підтвердженням витрат.

Досвід ЄС показує, що перенесення найкращих практик, зокрема розширення кола пільг, спрямованих на інвестиції у науку, технології та екологію, а також розвиток механізмів соціальної відповідальності, може стати ключем до підвищення податкової культури в Україні. Податкові пільги та знижки необхідно розглядати не лише як інструмент економічної політики, але й як важливий засіб формування довіри громадян до держави. Коли платник бачить реальну вигоду від прозорого декларування доходів і чесної сплати податків, він сприймає податкову систему як справедливу і партнерську.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 4 верес. 2025 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 21.09.2025).

2. Кукушка І. Особливості державної підтримки інноваційного розвитку підприємств в країнах ЄС. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*. 2024. С. 54–57. URL : https://doi.org/10.36074/logos-26.04.2024.007 (дата звернення: 21.09.2025).

3. IRPEF (income tax in Italy) – tax brackets & rates in Italy / Graber & Partner in Südtirol : website. URL : https://www.graber-partner.com/en/lexicon/22-irpef-income-tax-in-italy-tax-brackets-rates-in-italy.html (дата звернення: 21.09.2025).

4. Руденко В. В. Податкові пільги у забезпеченні інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання в країнах ЄС та в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2022. № 11–12. DOI : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.11-12.39 (дата звернення: 21.09.2025).

5. Particuliers, les réductions et crédits d’impôt auxquels vous pouvez prétendre / Ministère de l’Économie des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique : website. URL : https://www.economie.gouv.fr/particuliers/gerer-mon-argent/beneficier-daides-et-de-reductions-dimpots/particuliers-les# (дата звернення: 21.09.2025).

6. Податкова знижка: українцями задекларовано до повернення з бюджету майже 470 млн гривень. URL : https://kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/920464.html (дата звернення: 21.09.2025).

СЕКЦІЯ 2
ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ЄС

Андрій Крисоватий,
доктор економічних наук, професор;
Володимир Валігура,
кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

ФОРМАЛЬНІ ТА НЕФОРМАЛЬНІ НОРМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПОДАТКОВОГО ПРОСТОРУ

Andriy Krysovatyy,
Doctor of Economics, Professor;
Volodymyr Valihura,
Ph. D in Economics, Associate Professor,
Doctoral Student,
West Ukrainian National University

FORMAL AND INFORMAL NORMS OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF THE TAX SPACE

Інституційне середовище податкового простору формується під ідейним впливом домінуючих локальних податкових парадигм. Вони визначають як структуру й потреби у формуванні податкових інституцій, так і зміст формальних податкових норм та домінування неформальних.

Характеризуючи інституційне середовище податкового простору насамперед варто звернути увагу на його формальні норми. Це юридично закріплені, обов’язкові для виконання правила, що визначають порядок функціонування податкової архітектоніки. Вони є основою податкової легітимності та інституційної довіри до держави. Формальні норми відіграють ключову роль у встановленні меж податкової архітектоніки та забезпечують стабільність податкових відносин. У структурі податкової архітектоніки вони виступають як інституційний каркас, що забезпечує стабільність функціонування системи, легітимність рішень державних органів влади, правову визначеність для платників податків та координацію між рівнями управління.

Формальні норми податкового простору ми поділяємо на наднаціональні нормативно-правові акти та національне податкове законодавство (рис. 1).

До найважливіших наднаціональних нормативно-правових актів відносимо директиви та регламенти ЄС, стандарти та керівні принципи ОЕСР, міжнародні податкові конвенції і рекомендації та технічні документи міжнародних фінансових інституцій. Прийняття наднаціональних законодавчих норм зумовлене необхідністю узгодження податків на міжнародному рівні в межах дії парадигми глобального податкового регулювання. На території ЄС таке регулювання основним чином здійснюється шляхом прийняття директив та регламентів. Вони набувають чинності через спеціальну законодавчу процедуру, до якої залучено три головні інституції ЄС: Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент.

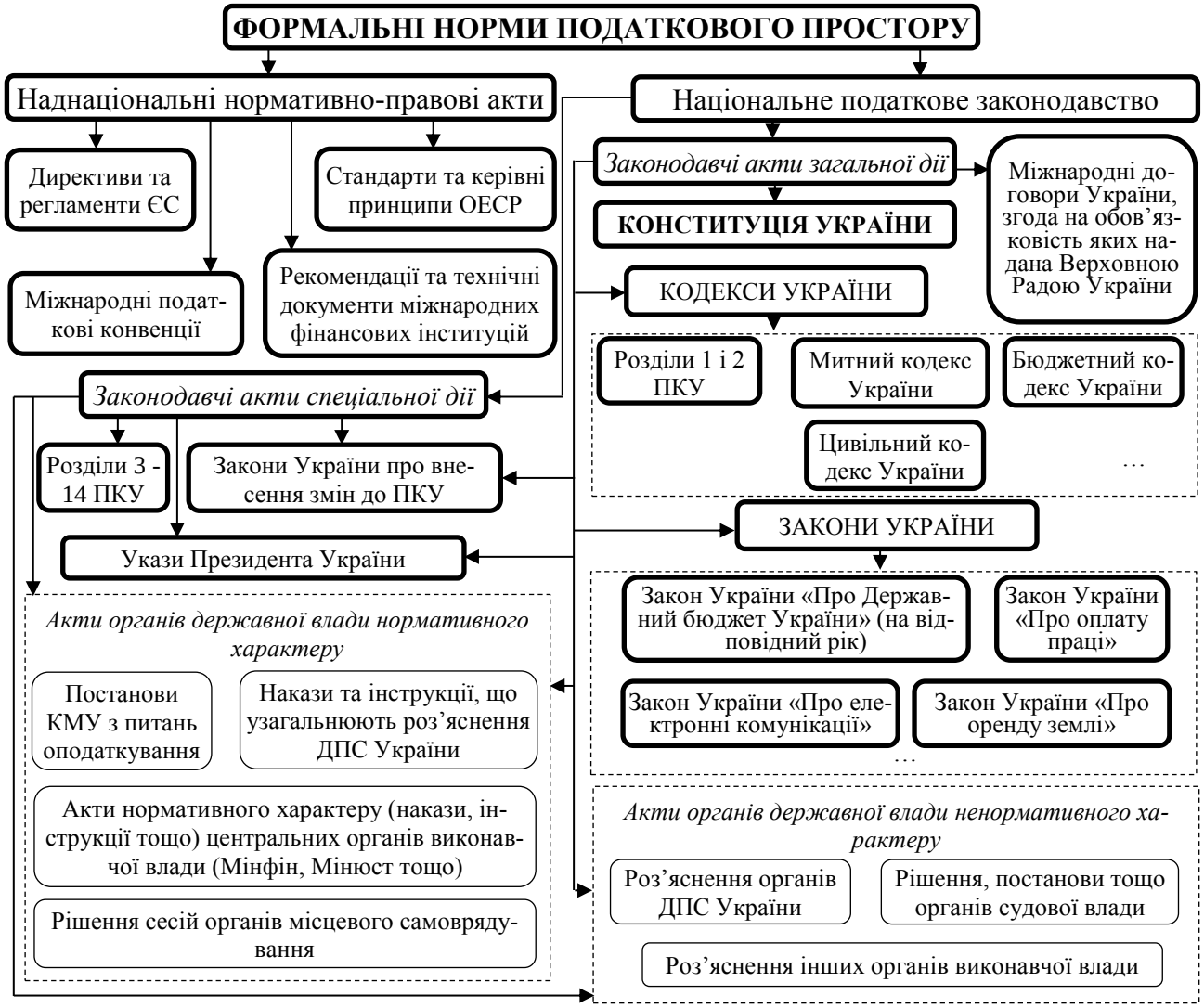

Рисунок 1 – Формальні норми податкового простору

Джерело: складено авторами.

До найважливіших стандартів та керівних принципів ОЕСР нині належать BEPS – протидія розмиванню податкової бази та переміщення прибутку, Pillar I (розподіл прав оподаткування між юрисдикціями), Pillar II (глобальний мінімальний податок). Міжнародні податкові конвенції – це міждержавні угоди, які встановлюють

узгоджені правила оподаткування доходів або майна у випадках, коли обидві держави мають податкові претензії щодо однієї і тієї ж особи чи операції.

Головна мета цих угод – усунення подвійного оподаткування, запобігання ухиленню та створення передбачуваного податкового середовища для транскордонної економічної діяльності. Основними видами міжнародних податкових конвенцій є двосторонні угоди про уникнення подвійного оподаткування та багатосторонні конвенції для імплементації BEPS-стандартів. Міжнародні фінансові інституції, зокрема Міжнародний валютний фонд та Світовий банк відіграють важливу роль у формуванні глобальних підходів до податкової політики, адміністрування та фінансової прозорості. Хоча їхні рекомендації, керівні принципи, методичні матеріали та оглядові звіти не мають прямої юридичної сили, однак чинять вагомий нормативно-орієнтовний і аналітичний вплив на національні системи

У структурі національного податкового законодавства можна умовно виділити законодавчі акти загальної та спеціальної дії. Такий поділ ми здійснюємо за ознакою поширення дії нормативно-правових документів на функціонування податкової системи загалом (загальна дія) та справляння окремих податків (спеціальна дія).

Найвищий рівень ієрархії податкового законодавства в Україні займає Конституція України. Так, у статті 67 закріплено базову норму у регулюванні податкових зобов’язань: «Кожен зобов’язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом» [1]. Наступним рівнем ієрархії у податковому законодавстві загальної дії є кодекси, серед яких варто виділити Податковий, Митний, Бюджетний та Цивільний кодекси України. Окрему увагу звертаємо саме на Податковий кодекс України, розділи 1 та 2 якого ми відносимо до податкового права загальної дії. Так, в частині окреслення інституційних рамок податкової архітектоніки в розділі 1 ПКУ визначено поняття податків та зборів, їх види; перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів; охарактеризовано елементи податків; визначено платників податків, їх обов’язки та права; окреслено функції та права контролюючих органів, а також обов’язки і відповідальність їх посадових осіб. Розділ 2 ПКУ присвячено адмініструванню податків і зборів. Таким чином, в окреслених розділах ПКУ охарактеризовано загальні основи складу, структури та функціонування податкової системи України.

До законодавчих актів загальної дії також доцільно віднести закони України, які мають загальний вплив на функціонування податкової архітектоніки, серед яких важливу роль відіграють закони України про Державний бюджет України на відповідний рік. Саме цими законами встановлено такі соціальні стандарти як мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум, що впливають на розрахунок і сплату окремих податків.

Окремою ланкою законодавчих актів загальної дії є Міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України. Вони мають вищу юридичну силу, ніж національне податкове законодавство, а тому у випадку колізії між національною нормою і міжнародною податковою угодою, перевага

надається міжнародному договору. Це особливо стосується конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, які регулюють питання резидентності, доходів, податкових ставок тощо.

Законодавчими актами спеціальної дії є безпосередньо розділи 3–14 ПКУ, в яких закріплено механізм справляння окремих податків та зборів. Разом із цим, ми виділяємо ряд нормативно-правових актів та актів ненормативного характеру, які не піддаються умовному поділу, оскільки поєднують в собі елементи як загальної так спеціальної дії. До них відносимо закони України про внесення змін до ПКУ, укази Президента України, постанови КМУ з питань оподаткування, накази та інструкції ДПС України, акти нормативного характеру Міністерства фінансів України тощо (рис. 1).

Не менш важливою складовою інституційного середовища податкового простору, а відповідно і компонентом податкової архітектоніки є неформальні норми, які істотно впливають на поведінку платників податків і ефективність податкової системи. До таких норм належать податкова культура, етика, традиції й звичаї, що склалися в суспільстві щодо податків.

Ключову роль у формуванні інституціонального підходу до аналізу економічних систем відіграв американський економіст Д. Норт. Його концепція інституцій як «правил гри в суспільстві» охоплює як формальні, так і неформальні норми, що структурують соціальну, політичну та економічну взаємодію [2]. Д. Норт підкреслював, що неформальні інститути – це основа довготривалої стабільності, оскільки вони ґрунтуються на культурі, традиціях, ментальності та негласних соціальних правилах. Саме ці компоненти є важливими у податковому просторі, адже впливають на готовність громадян виконувати податкові зобов’язання навіть без зовнішнього примусу. У контексті податкової архітектоніки, погляди Д. Норта дають змогу трактувати податкову культуру, етику, традиції і звичаї як її інституційну складову, яка формує очікування учасників ринку й держави щодо взаємної поведінки. Ці очікування закладають фундамент довіри, відповідальності та легітимності оподаткування.

Отже, неформальні інституції – це потужний регулятор податкової поведінки, який доповнює формальне законодавство. Вони можуть зміцнювати довіру до податкової системи, знижувати рівень ухилення від податків і формувати сталу податкову архітектоніку, чутливу до національного контексту та культурних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

2. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, 1990. 152 p.

Володимир Горин,
доктор економічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ПЕРЕДУМОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Volodymyr Horyn,
Doctor of Economics, Professor,
West Ukrainian National University

TAX CULTURE AS AN INSTITUTIONAL PREREQUISITE FOR THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Фінансову безпеку в сучасних умовах розглядають одним із провідних чинників забезпечення стабільного функціонування і розвитку держави. Вона визначає спроможність держави формувати і використовувати фінансові ресурси для забезпечення її функцій, а також протидіяти негативному впливу на фінансову систему внутрішніх та зовнішніх загроз. Серед численних інституційних детермінант фінансової безпеки держави особливе місце посідає податкова культура, яка відображає ставлення суспільства до необхідності виконання податкових зобов’язань, визначає характер відносин між державою та платниками податків. Від розвитку податкової культури у країні залежить рівень добровільності сплати фіскальних платежів і масштаби ухилення від них, що має безпосередній вплив на стабільність бюджетної системи та фінансову безпеку держави.

Феномен податкової культури має міждисциплінарний характер, адже поєднує правові, економічні, психологічні, морально-етичні аспекти. Під цим поняттям розуміють сукупність цінностей, морально-етичних установок та поведінкових моделей платників податків, які визначають їхню готовність належно виконувати податкові зобов’язання. Тобто податкова культура отримує вираження найперше у податковій дисципліні – сумлінності сплати податків та зборів. Готовність платників податків дотримуватись норми законодавства формується не тільки під тиском органів фіскального контролю, але й унаслідок внутрішніх переконань особи щодо необхідності внеску у фінансування суспільних потреб. Як зазначає А. Сандмо, «люди утримуються від ухилення від сплати податків не тільки через оцінювання очікуваного штрафу, але й з причин, пов’язаних з соціальним та моральними міркуваннями» [1]. Цю думку поділяє К. Тракслер, який вводить поняття податкової моралі як інтерналізованої соціальної норми дотримання податкового законодавства. Сумлінне виконання податкових зобов'язань слід розглядати як «морально правильну» поведінку, а податкове шахрайство є порушенням соціальної норми [2]. На переконання

К. Тракслера, індивідуальні моральні установки щодо питання сумлінності сплати податків формуються під впливом загального рівня податкової культури у державі. Якщо у суспільстві утвердився культ сумлінності сплати податків, то для більшості громадян ухилення від сплати податків буде уособлювати значно більш серйозне правопорушення, ніж у країнах з низьким рівнем податкової культури. Продовжують цю думку Т. Стеценко та О. Ніщеретов, які визначають серед причин недостатньої ефективності реформ в оподаткуванні те, що вони здійснюються без урахування історично сформованої податкової культури. Вчені виокремлюють її процедурну складову (зручність подання звітів, використання електронних послуг), зараз активно розвивається, а також культуру поведінки платників (етика, усвідомлення обов'язку), яка формується менш системно. Відтак, податкова мораль в Україні, за даними міжнародних порівнянь, перебуває на мінімальних значеннях [5].

Отже, податкова культура має індивідуальний і колективний вимір. У першому випадку вона відображає ставлення окремої особи чи підприємства до сплати податків, що формується під впливом освіти, правосвідомості, рівня доходів, соціального середовища та моральних переконань. На колективному рівні податкова культура є характерною рисою суспільства в цілому, втілюючи домінуючі у ньому цінності та традиції. Отже, податкова культура є інституційною передумовою фінансової безпеки, адже забезпечує добровільну участь громадян і бізнесу у фінансуванні діяльності держави.

Поряд із морально-етичними переконаннями, податкова культура кореспондує з рівнем довіри до державних інституцій. З позицій інституційного підходу, податкову культуру розглядають у контексті реалізації суспільного договору між державою і населенням. За ним уряд зобов'язується спрямовувати отримані податкові платежі на продукування суспільних благ і забезпечення соціальної стабільності, а громадяни визнають легітимність податкової системи та добровільно виконують фіскальні обов'язки. Якщо такий договір функціонує належно, це зміцнює довіру суспільства до державних інституцій, посилює готовність населення фінансово підтримувати державу навіть у кризових умовах, що зміцнює фінансову стійкість. Морально-етичні детермінанти оподаткування у контексті його впливу на фінансову безпеку держави переконливо виявились на початковому етапі масштабного вторгнення, коли попри впроваджені для економіки податкові преференції частина бізнес-структур відмовились від їхнього використання й продовжували сплачувати фіскальні платежі за підвищеними параметрами податкового навантаження. Головним мотивом цього була довіра до державних інституцій, переконаність суспільства у єдності їхніх особистих інтересів та інтересів держави. Однак, усвідомлення суспільством того, що баланс інтересів у реалізації фіскального договору між державою і населенням порушено, веде до суспільної легітимізації девіацій податкового законодавства, які не отримують очікуваного осуду. Так, із збільшенням в інформаційному просторі країни даних про зловживання в системі публічного управління та марнотратство бюджетних ресурсів в умовах війни довіра суспільства до інституцій держави поступово слабнула, що

відобразилось на зниженні рівня податкової дисципліни. Зокрема, після падіння у 2022 році показника тінізації економіки до рекордно низького рівня 28 %, у наступні роки він поступово відновився до довоєнних параметрів [3], що не в останню чергу пов'язане із певним розчаруванням та невиправданими надіями щодо нових підходів до діяльності влади в умовах воєнних реалій. Зокрема, соціологічні дослідження свідчать, що понад 2/3 великого бізнесу не довіряють органам податкової служби, визначаючи їх головними проблемами корупцію та упередженість при здійсненні процедур податкового контролю [4].

Вплив податкової культури на фінансову безпеку держави реалізується у таких вимірах:

– через повноту та своєчасність сплати фіскальних платежів. Коли значна частина платників усвідомлює необхідність виконання податкових зобов’язань і дотримується норм податкової дисципліни не лише з огляду на адміністративний примус, але й з внутрішніх переконань, це забезпечує стабільність формування доходів держави, а отже передбачуваність її спроможності належно фінансувати покладені на неї функції. Так, податкова культура визначає рівень тінізації економіки, адже якщо у суспільстві поширені й толеруються практики ухилення від сплати податків та схеми мінімізації податкових зобов’язань, тоді бюджет недоотримує значний обсяг потенційних доходів, а фінансова система стає вразливою до дисбалансів. Висока ж податкова культура обмежує масштаби тіньових відносин і формує більш прозоре бізнес-середовище;

– податкова культура впливає на рівень інвестиційної привабливості країни, оскільки для інвесторів важливим є не лише загальний рівень оподаткування, але й передбачуваність застосування елементів окремих фіскальних платежів, рівень довіри до податкових органів, відсутність корупційних практик. Толерування вибіркового застосування податкових норм, корупційні практики при адмініструванні фіскальних платежів не тільки спричиняють втрати бюджетних доходів, але й провокують нерівність між платниками податків, коли сумлінні платники фактично субсидують тих, хто ухиляється. Відсутність реакції держави на такі деформації податкового середовища стимулює розширення їх масштабів. Натомість, рівні правила гри для бізнесу та відсутність вибіркового підходу з боку державних органів підвищують податкову культуру. Відтак розвинена податкова культура знижує ризики для бізнесу, створює умови для довгострокового планування діяльності та, як наслідок, сприяє зростанню економіки, що є фундаментом для забезпечення фінансової безпеки;

– податкова культура має помітне значення у сприйнятті суспільством новацій у сфері оподаткування. Зокрема, в умовах форсованої цифровізації економіки, воєнних загроз і глобальних криз держава потребує гнучкого механізму мобілізації фінансових ресурсів. За цих обставин високий рівень податкової культури забезпечує сприйняття суспільством нових інструментів оподаткування, запровадження електронних сервісів і розширення податкової бази, що дозволяє уникати фінансових шоків. Водночас податкові новації, пов'язані із впровадженням інновацій у процеси

адміністрування фіскальних платежів, дають додатковий фіскальний ефект, зумовлений зменшенням рівня трансакційних витрат. Держави з високим рівнем податкової культури відзначаються відносно нижчим рівнем витрат на забезпечення фіскального контролю та адміністративний примус щодо порушників податкових норм, а культура використання цифрових сервісів не тільки спрощує, але й здешевлює виконання податкових зобов'язань.

Головні вектори підвищення податкової культури в контексті зміцнення фінансової безпеки держави доцільно розглядати у взаємозв'язку інституційних, управлінських і освітніх чинників. Найперше, перспективи розвитку податкової культури пов'язані із зміцненням довіри громадян до держави. Прозорість бюджетних процесів, відкритість інформації щодо використання податкових надходжень, а також послідовна боротьба з корупцією створюють передумови для зміцнення податкової дисципліни, зростання готовності бізнесу добровільно виконувати податкові зобов'язання. Важливу роль у реалізації цих завдань має відіграти продовження курсу на цифровізацію адміністрування податкових платежів, автоматизацію податкового обліку і звітності, спрощення процедур сплати, що знижує транзакційні витрати та усуває підґрунтя для ухилення від оподаткування. Сучасні інформаційні системи сприяють не лише зручності для платників, а й більш ефективному контролю з боку держави.

Іншим вектором зміцнення податкової культури є розвиток податкової освіти та просвітництва, подолання усталених стереотипів про систему оподаткування. Підвищення рівня обізнаності населення щодо принципів оподаткування, прав і обов'язків платників, а також соціалізація податкової поведінки, коли через публічні комунікації та практики соціальної відповідальності створюється позитивне ставлення до сумлінної сплати податків, стають тим підґрунтям, яке безпосередньо зміцнює фінансову безпеку, оскільки створюють ідеологічну основу для стабільності формування доходів бюджету, зниження ризиків тінізації економіки. Реалізація цих завдань може відбуватись через навчальні програми у закладах освіти, інформаційні кампанії, інтерактивні сервіси органів податкової служби. Водночас, податкове просвітництво сприятиме подоланню стереотипів про виняткову корумпованість та неефективність податкових органів, які часто не отримують підтвердження на практиці [4].

Отже, податкова культура виступає своєрідним «м'яким» чинником, який визначає ефективність функціонування податкової системи. Вона є не лише морально-етичною категорією, але й реальним інституційним механізмом забезпечення фінансової безпеки. Від її рівня залежить стабільність бюджетних надходжень, легальність економічних процесів, параметри інвестиційного клімату. Для України, яка перебуває в умовах воєнних викликів та масштабних економічних потрясінь, розвиток податкової культури є не лише економічною, але й безпековою необхідністю. Вона стає формою фінансового патріотизму, який забезпечує державі ресурсну базу для опору агресії та післявоєнного відновлення. Зміцнення податкової культури через прозорість податкових відносин, їхню справедливість, а також культивування податкової доброчесності має стати стратегічним пріоритетом публічного управління, без чого неможливо гарантувати фінансову стабільність і безпеку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sandmo A. The theory of tax evasion: A retrospective view. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/30834949.pdf

2. Traxler Ch. Social norms and conditional cooperative taxpayers. *European Journal of Political Economy*. 2010. Vol. 26. Iss. 1, pp. 89–103. URL : https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268009000901

3. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? / Економічна правда. URL : https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/

4. Камінська А. 69 % великого бізнесу не довіряють податковим службам, – результати опитування. URL : https://rubryka.com/2025/09/14/69-velykogo-biznesu-ne-doviryayut-podatkovym-sluzhbam-rezultaty-opytuvannya/

5. Стеценко Т. В., Ніщеретов О. Г. Податкова культура та податкова мораль: вплив на виконання податкового обов’язку в Україні. *Соціальна економіка*. 2021. Вип. 61. С. 83–91. URL : https://periodicals.karazin.ua/soceconom/article/view/17701/16317

Zoriana Lobodina,
Doctor of Economics, Professor;
Volodymyr Trush,
Lecturer,
West Ukrainian National University

THE IMPACT OF TAX CULTURE ON THE EFFECTIVENESS OF FISCAL INSTRUMENTS FOR INCLUSIVE COMMUNITY DEVELOPMENT

Modern transformation processes in Ukraine's public finances, caused by the globalization crisis, war realities, and insufficiently effective public management, put forward new requirements for the choice of financial resources management tools that can ensure not only the financial sustainability of territorial communities, but also their inclusive development. Fiscal instruments for inclusive community development include taxes, fees, subsidies, subventions, local borrowings, expenditures to finance budget programs, the action of which is aimed at ensuring equal access to public services and increasing social sustainability.

An important institutional factor that affects the effectiveness of fiscal instruments for regulating the socio-economic development of communities, in particular taxes and fees, is the level of tax culture of the population. Tax culture encompasses a set of knowledge, skills, and behavioral models of taxpayers, which determine their readiness to voluntarily fulfill tax obligations, perceive taxes as a socially useful tool for redistributing resources, and a means of providing public services.

"Tax culture is a general projection of culture in the socio-economic sphere and represents the social institution of the tax system and the levers of its development. Taxation largely depends on the level of tax culture, which largely determines the formation of tax behavior of all participants" [1].

A high level of tax culture reduces the level of shadowing of the economy, increases the predictability of tax revenues, and creates prerequisites for the implementation of socio-economic development strategies at the local level.

The level of tax culture of the population is closely related to the budgetary security of territorial communities. "Raising the level of tax culture in society will contribute to the growth of public consciousness, create conditions for awareness of citizens' responsibility for paying taxes, will allow for the future to increase tax revenues and compensate for possible losses of the state and local budgets" [1].

In countries with a long tradition of democratic governance, taxes are perceived as a social contract between the state and the citizen: the taxpayer expects the transparent use of funds paid in the form of taxes, and the state ensures the provision of quality public services. With the intensification of decentralization processes in Ukraine, since 2014, the level of

trust in local self-government bodies has gradually increased, which creates favorable conditions for increasing the voluntary payment of local taxes and fees. This directly affects the resource base of communities, because the share of property tax and single tax in the structure of local budgets is constantly increasing.

The level of tax culture differs significantly between countries of the world. Its formation is influenced by national strategies implemented by governments in order to increase tax discipline. European studies trace a close connection between tax culture and state trust in taxpayers, which implies a well-thought-out political strategy aimed at building citizens' trust at the constitutional and socio-economic levels. Such relations are based on effective government action, the proper functioning of state institutions, and the development of social capital. As a result, this contributes to a higher level of tax culture and greater readiness of citizens to fulfill tax obligations promptly. In countries with a high tax culture, the method of persuasion prevails, not coercion.

Voluntary and timely payment of taxes is a key condition for ensuring the stability of budget revenues to both the state budget and the budgets of territorial communities. A low level of tax culture leads to tax evasion, the growth of the shadow economy, and increased dependence of community budgets on inter-budgetary transfers. On the other hand, the formation of taxpayers' confidence in the effective use of the funds paid by them in the form of taxes and their connection with the level of public welfare increases the level of trust in local self-government bodies and public support for fiscal reforms. Thus, tax culture strengthens the effect of financial instruments for the socio-economic development of territorial communities.

The issue of tax culture is of particular relevance in the context of the use of inclusive development tools, which provide access to education, healthcare, and social infrastructure for all segments of the population, including vulnerable groups. The higher the level of tax discipline, the more predictable budget revenues are and the more effectively social protection programs, local initiatives, and development projects are implemented.

The level of transparency of the budget process at the level of territorial communities and the communication policy of local self-government bodies have a significant impact on the tax culture. The introduction of open budgets, the publication of reports on the use of funds, public hearings, and consultations with taxpayers create an atmosphere of trust and partnership and contribute to increasing tax discipline.

Improving tax culture is impossible without systematic educational work. Educational programs on financial literacy, integrated into school and university courses, form an understanding of the role of taxes in ensuring the well-being of the community. At the same time, it is important to work with the business sector, advising on changes in tax legislation, disseminating best business practices, and demonstrating positive examples of the use of tax revenues at the local level. In Ukrainian realities, we also consider it relevant to intensify the development of electronic services that simplify the administration of local taxes, as well as the formation of a system of public control over the spending of budget funds.

Thus, tax culture is an important determinant of the effectiveness of fiscal instruments for inclusive community development. It ensures the voluntary payment of taxes, reduces transaction costs for administration, increases the legitimacy of decisions of local self-government bodies, and creates a favorable socio-psychological climate for the implementation of development strategies.

"The formation of tax culture and the choice of a model of tax behavior is a two-way process, the outcome of which depends on both taxpayers and the state. Partnership in tax relations, the desire to maintain a balance between the interests of the state and taxpayers leads, in the end, to constructive interaction between individuals, economic agents, and state bodies, a higher level of development of the tax system" [2].

To increase the level of tax culture, an integrated approach is needed, combining legal, economic, educational, and communication measures. In the future, this will contribute to the growth of the financial stability of communities and improve the quality of life of the population on the basis of inclusiveness and justice.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія доходів: податкова культура – одна з складових загальнонаціональної культури / Головне управління ДПС у Львівській області. URL : https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/919422.html
2. Мельник Л. О. Податкова культура: зарубіжний досвід. *Вісник ХНТУ*. 2022. № 4 (83). DOI : https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.4.28

Володимир Андрущенко,
доктор економічних наук, професор,
ПВНЗ «Європейський університет»;
Тетяна Тучак,
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет

ОПОДАТКУВАННЯ ВИКИДІВ CO_2 ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЄС

Volodymyr Andrushchenko,
Doctor of Economics, Professor,
Private higher education institution
«European University»;
Tetiana Tuchak,
Ph. D in Economics, Associate Professor,
State Tax University

TAXATION OF CO2 EMISSIONS AS A NEW STAGE IN THE DEVELOPMENT OF TAX CULTURE IN THE EU

200 років тому вождь одного із індіанських племен писав президенту США Франкліну Пірсу: «Завдаючи шкоди природі, ви, блідолиці, колись задихнетесь у своїх нечистотах». Схоже, що це «колись» вже збулося. Сьогодні вже не вожді племен, а світові лідери політики і науки застерігають про небезпечну ступінь забруднення довкілля нашої планети відходами і викидами людської життєдіяльності, а також промислового і сільськогосподарського виробництва. Насичення атмосфери CO_2 і потепління клімату має рукотворний характер. Щоправда, виявилося, що навіть звичайні корови спричиняють серйозні викиди в атмосферу вуглекислого газу.

Нагальну гостроту проблем екології, зокрема і понад усе зміни клімату, яскраво демонструють також акції знизу. Мова про нашу сучасницю, знамениту активістку Грету Тунберг. Публічні заходи Тунберг з її світовою популярністю підвищують суспільну усвідомленість необхідності невідкладних дій щодо радикального зниження використання викопного палива. Carbon tax покликаний стимулювати зменшення викидів парникових газів шляхом підвищення вартості викопного палива, і таким чином сприяти переходу на альтернативні джерела: енергію Сонця, вітру та водних потоків.

Отже, зверху донизу, від еліти до народних мас суспільство стурбоване, залякане кризовим станом землі, атмосфери, океанів. Наряду з небувалим прогресом виробництва і технологій прийшла загроза руйнування життєвого середовища всього живого: людей, тварин і рослин.

Забруднення довкілля багатостороння й багатофакторна проблема. Ми обмежимося лише потеплінням клімату. Як у Євросоюзі діє механізм захисту проти викидів CO_2 в атмосферу?

Вуглецевий податок – це винагорода, плата (fee) за вміст вуглецю в викопному паливі [1]. Хоча він стягується по місцю видобутку або імпорту вугілля, нафти чи газу, фактично його платять з користувачі палива за шкоду, яку завдає це паливо через викиди в атмосферу CO_2 – газу, що затримує тепло.

У 1990 році Фінляндія першою країною у світі запровадила вуглецевий податок [2]. Відтоді європейські країни одна за другою запровадили вуглецеві податки, починаючи від менш ніж 1 євро за метричну тонну викидів вуглецю в Україні до понад 100 євро у Швеції, Ліхтенштейні та Швейцарії.

У Великій Британії податок на вуглець прийняв форму податку на зміну клімату (climate change levy) і набув чинності в 2001 р. Він стягується за промислове та комерційне використання електроенергії, вугілля, природного та скрапленого нафтового газу за диференційованими ставками в залежності від виду та якості палива. Цей збір запроваджено, щоб допомогти країні рухатися до мети скорочення викидів вуглекислого газу на 20 %.

Можна навести й інші приклади національних особливостей устрою вуглецевого податку. З 1 жовтня 2023 року в ЄС введено єдину систему справляння вуглецевого податку під назвою «Механізм вуглецевого регулювання на кордоні» (Carbon border adjustment mechanism, CBAM).

Загалом у ЄС діє система регулювання викидів вуглецю, що складається з Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS) та власне податку на викиди вуглецю (ETS2). Система EU ETS – це засіб обмеження та торгівлі викидами, яка охоплює приблизно 40 % загальних викидів парникових газів ЄС у таких секторах, як електроенергетика, промисловість, авіація. Мета ETS2 полягає в стимулюванні використання більш екологічно безпечного палива та в заохоченні відмови від викопного палива.

Вуглецевий прикордонний податок (CBAM) вимушує імпортерів ЄС оплачувати викиди вуглецю, які містяться в імпортованих до ЄС товарах. Цей захід має на меті запобігти завозу в країну «чужого» вуглецю, і тим створити рівні умови для всіх виробників ЄС.

Доходи від вуглецевого податку використовуються в загальному порядку для фінансування різних бюджетних потреб, зокрема на допомоги домогосподарствам (кешбек або зниження податків).

Лідери ЄС переконано аргументують впровадження вуглецевого податку як політично й соціально важливого заходу щодо потенційно позитивного впливу на економіку та домогосподарства. Цей напрямок податкової політики характерний тим, що «у деталях ховається чорт», тобто податок тісно пов'язаний із технологічними, логістичними, митно-процедурними та іншими умовами.

У середньому в ЄС ставка вуглецевого податку (carbon tax) на тонну викидів CO_2 складає 88,46 євро, максимум у Швейцарії та Ліхтенштейні – 122,27 євро, мінімум в Естонії – 2,00 євро.

У Євросоюзі діє так звана Система торгівлі викидами (EU ETS), що є основним інструментом ЄС для оподаткування вуглецю. Вона включає великі промислові установки, виробництво електроенергії та авіацію. Учасники системи мають купувати квоти на викиди вуглецю, що створює фінансовий стимул зменшення викидів.

Механізм корекції вуглецевого кордону (CBAM) є відносно новим інструментом ЄС, спрямованим на захист вітчизняної промисловості від конкуренції з боку компаній із менш суворими екологічними стандартами. CBAM зобов'язує імпортерів певних товарів (наприклад, сталь, цемент) сплачувати відповідний податок за викиди вуглецю, еквівалентний сплачуваним у рамках EU ETS. інші заходи, такі як податки на пальне, щоб стимулювати перехід до низьковуглецевої економіки.

Виконавча влада ЄС розробила плани, спрямовані на те, щоб до 2030 року в Європі вироблялося щонайменше 40 % чистих технологій, і обмежили кількість стратегічної сировини з будь-якої окремої третьої країни, зазвичай Китаю, до 65 %.

В ЄС намічено повністю декарбонізовану економіку до 2050 року, із проміжними цілями на 2030 та 2040 роки. ЄС прагне досягти нульового рівня викидів до 2050 року, після того, як до кінця 2030 року викиди вуглецю скоротяться на 55 % порівняно з рівнем 1990 року. Прийняття конкретного показника на 2040 рік поки що було відкладено.

У другому десятилітті XXI століття виявилося, що, крім усього іншого, джерелом вуглецевого забруднення стає використання штучного інтелекту (ШІ). Тим відкривається ще один аспект впливу на глобальне потепління, оскільки центри обробки даних ШІ у великих обсягах потребують енергію.

Завжди і повсюдно процес оподаткування переплітається з численними різноманітними факторами: кон’юнктурно-економічними, морально-етичними, психологічними, технологічними тощо. Вуглецевий податок – продукт кліматично-екологічних проблем сучасності, а також плата за викиди вуглекислого газу та інших парникових газів.

По суті, податок на вуглець є фіскальним еквівалентом, податковою ціною (tax price) природної та соціальної шкоди, нанесеною викидами вуглецю, що перетворює податок в ефективний інструмент зменшення викидів. У ЄС податок на вуглець заміщає численні раніше діючі галузеві акцизи, субсидії та інші коригувальні заходи. В основу протиборства із забрудненням покладено ринковий принцип – чим вищі ступінь і вартість забруднення, тим більшу ціну за нього повинні платити економіка і суспільство у формі цін і податків. Величину податкової ціни визначають за політичною процедурою парламентського обговорення та голосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What is carbon tax? URL : https://www.carbontax.org (дата звернення: 16.09.2025).

2. Carbon taxes in Europe. 2024. URL : https://taxfoundation.org/data/all/eu/carbon-taxes-europe-2024/ (дата звернення: 21.07.2025).

Svetlana Onyshchenko,
Doctor of economics, Professor;
Alina Hlushko,
Candidate of economic sciences, Associate professor,
National University
«Yuri Kondratyuk Poltava polytechnic»

TAX CULTURE IN EUROPEAN UNION COUNTRIES: IMPLEMENTING EXPERIENCE IN UKRAINIAN PRACTICE

Tax culture is an important component of the functioning of the tax system and a determining factor in the effectiveness of its interaction with economic and social processes in the state. It encompasses the level of tax awareness among the population, the degree of trust in government institutions, adherence to the principles of fairness and transparency in taxation, and the existence of clear and stable rules of tax behavior. In European Union countries, tax culture is shaped by long-standing democratic traditions, a high level of financial literacy among citizens [1], effective tax administration mechanisms, and partnerships between taxpayers and state institutions [2].

For Ukraine, which is undergoing large-scale reforms and integration into the European space, studying and implementing the positive experience of EU countries in the field of tax culture is particularly relevant. Borrowing best practices will not only contribute to improving tax discipline and voluntary tax compliance, but also to strengthening the financial security of the state and building lasting trust between society and the authorities.

Research into tax culture in European Union countries is based on an analysis of a set of indicators that allow for an assessment of both the institutional quality of tax systems and the level of internal tax awareness among citizens. The most common of these indicators are the tax-to-GDP ratio, the Corruption Perceptions Index (CPI), and the results of empirical studies of tax morale, which measure taxpayers' willingness to voluntarily comply with their tax obligations (Table 1).

Table 1 – Comparative analysis of tax culture indicators in selected EU countries

Country	Tax-to-GDP Ratio, % (2022–2023)	CPI 2023 (0–100)	Approximate Level of Tax Morale
Denmark	42.4	90	High (strong trust, voluntary compliance)
Finland	42.0	87	High (correlated with institutional trust)
Sweden	41.1	82	High (stable social contract)
Netherlands	39.8	79	High (efficient administration, digitalization)
Austria	41.8	71	High (confirmed by WVS/OECD surveys)
Estonia	34.3	76	Medium (digital innovations drive compliance)
Germany	39.5	78	High (strong discipline, effective administration)

**Compiled by the author from [3–5].*

Northern and Western European countries consistently score high on these indicators, reflecting a culture of voluntary tax compliance and public trust in government institutions. In particular, Denmark and Finland demonstrate not only the highest CPI scores, which reflect low levels of corruption, but also some of the highest scores for trust in government and quality of public services. This creates a favorable environment for maintaining a high level of tax morale, where taxpayers associate tax payments with the receipt of public goods and the fair redistribution of resources [6]. A similar situation can be observed in Austria and the Netherlands, where significant tax revenues are combined with efficient administrative procedures and developed digital services that simplify compliance and reduce transaction costs for businesses and the population [7].

Estonia occupies a special place in Europe. Despite its relatively lower tax burden compared to Northern European countries, it is recognized as a leader in the digitalization of tax administration [8]. The use of electronic services, automated reporting forms, and open budget portals contributes to greater transparency and the formation of a culture of tax responsibility among citizens. This experience demonstrates that a high level of tax culture can be achieved not only through traditionally high tax revenues, but also through effective technological innovations and transparent management.

An analysis of these indicators suggests that countries with a high level of tax culture combine three key characteristics: low levels of corruption and high-quality institutions, significant tax revenues as a percentage of GDP, and stable tax compliance rates, as confirmed by sociological studies [9]. For Ukraine, adapting the experience of these countries could form the basis for a new tax culture based on trust, transparency, and the digitization of administrative processes.

The adaptation of best European practices in the field of tax culture for Ukraine should be based on a systematic approach that combines institutional, technological, and behavioral factors [10]. The primary focus should be on increasing the transparency of government agencies and ensuring strict adherence to the principles of fairness in taxation. Reducing corruption and creating effective mechanisms for public control will strengthen taxpayers' trust in the tax system, which in turn will increase voluntary tax compliance.

The second key prerequisite is the digitization of tax administration. The introduction of integrated electronic services, the automation of reporting processes, and the use of big data analysis tools in the activities of tax authorities will help reduce the administrative burden and increase the effectiveness of control. Estonia's experience in this area is a prime example of how innovation can be a catalyst for improving tax culture, even with limited resources.

It is also important to develop the financial and tax literacy of the population, which will help taxpayers understand the role of taxes in providing public goods. Information campaigns, educational programs, and transparent budget portals will help create a strong “social contract” between the state and its citizens.

A comparative analysis of the experience of European Union countries shows that a high level of tax culture is formed through a combination of effective institutions, low levels of corruption, digitization of administrative procedures, and a high level of public trust in the state. Denmark, Finland, Sweden, the Netherlands, Austria, and Estonia demonstrate consistent results in the area of voluntary tax compliance, as confirmed by both macroeconomic indicators and sociological measurements of tax morale. For Ukraine, it is important not to mechanically copy individual practices, but to adapt them to national institutional characteristics and socio-economic realities. Systemic measures to increase transparency, fight corruption, develop digital services, and educational initiatives in the field of tax literacy can form the basis for a sustainable tax culture [11]. In the long term, this will contribute not only to an increase in voluntary tax compliance, but also to strengthening the financial stability of the state, expanding opportunities for investment in public goods, and accelerating Ukraine's integration into the European economic space.

REFERENCES

1. Onyshchenko S., Skryl V., Hlushko A., Maslii O. Inclusive development index. *Lecture Notes in Civil Engineering*. 2023. P. 779–790. URL : https://doi.org/10.1007/978-3-031-17382- 1_66

2. Hlushko A. D. Assessment of the effectiveness of state regulatory policy in the field of domestic trade in Ukraine. *Economy and Region*. 2012. No. 6 (37). P. 82–89.

3. Revenue Statistics 2023 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2023. URL : https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-2023_9d0453d5-en.html

4. Corruption Perceptions Index 2023 / Transparency International. 2024. URL : https://www.transparency.org

5. Tax Morale II: Building Trust between Tax Administrations and Taxpayers / OECD. Paris : OECD Publishing, 2023. URL : https://www.oecd.org/en/publications/tax-morale-ii_7587f25c-en.html

6. A Global Survey Experiment on Tax Morale. Policy Research Working Paper No. 8895 / World Bank. Washington, DC : World Bank, 2019. URL : https://documents1.worldbank.org/curated/en/986411557941098413/pdf/Voice-and-Punishment-A-Global-Survey-Experiment-on-Tax-Morale.pdf

7. Annual Report on Taxation 2023 / European Commission. Brussels : Publications Office of the European Union, 2023. URL : https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/swd/2023/0243/COM_SWD(2023)0243_EN.pdf

8. Onyshchenko S., Yanko A., Hlushko A. Improving the efficiency of diagnosing errors in computer devices for processing economic data functioning in the class of residuals. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. No. 5 (4(125)). P. 63–73. URL : https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.289185

9. Torgler B. (2007). Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. URL : https://econpapers.repec.org/bookchap/elgeebook/4096.html

10. Hlushko A. D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine : monograph. Tallin : Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.

11. Onyshchenko S., Hlushko A., Kivshyk O., Sokolov A. Shadow economy as a threat to economic security of the state. *Economics of Development*. 2021. No. 20 (4). P. 24–30. URL : https://doi.org/10.57111/econ.20(4).2021.24-30

Oleksandr Hulianskyi,
Bachelor student,
Charles University,
Faculty of Social Sciences

COMPARATIVE ANALYSIS OF TAX EVASION PENALTY POLICIES IN EUROPEAN UNION MEMBER STATES AND UKRAINE

Tax culture formation is one of the main vectors in state fiscal policy. It is especially critical for the European Union countries, whose democratic systems need to be adequately funded to ensure the power of law and equitable wealth distribution. Consequently, each country devotes particular attention to forming the tax culture among its taxpayers: the more voluntary citizens share their income with the state, the easier and cheaper the government can accumulate money and address them to resolve the country's problems. However, tax culture is formed by different determinants, which generally can be classified into two types: moral-ethical and economic. Moral-ethical factors influence how taxpayers morally treat their decision to pay taxes: for example, the level of corruption, the quality of tax services, the level of shadow economy, etc. On the other side, economic determinants involve an evaluation through the benefit criterion, rooted in two key factors: the general regulations of the relationships between the state and taxpayers and the inevitability of punishment for failure to fulfill the obligation to pay taxes.

The first factor is based on the ambushes of the fiscal policy that has been formed in the state, and the other comprises the punitive pressure of the state on taxpayers who avoid paying taxes. This pressure consists of audits and penalties: two main instruments of the tax office to penalize tax evasion. Despite the level of audits being difficult to evaluate for ordinary taxpayers, the penalties are clear and written in law, which makes their influence on the country's residents more direct. Thus, the investigation of penalties for tax evasion in the EU countries can shed light on some aspects of their tax cultures.

Proven tax evasion entails two types of responsibility: administrative, if the amount of evasion is small and no aggravating circumstances occurred; and criminal, if the amount of money hidden is large or the offense is considered severe. Administrative laws always provide a fine, while the criminal code usually contains imprisonment and other types of freedom restrictions. Interestingly, in most EU countries, even a small sum of intentional evasion is enough to trigger the criminal code. Consequently, EU countries' legislations consider tax evasion a serious crime, in contrast to the Ukrainian one.

Comparing the tax penalty policy of different EU countries and Ukraine is shown in Table 1. This table is a relatively abstract generalization of all complex laws and acts concerning administrative and criminal responsibility for tax evasion. Penalties only for cases when tax evasion is intentional are included, not simple tax infringement or late filing. Besides fines, the return of the sum evaded is provided for in all countries. Almost always,

imprisonment for small amounts is used in exceptional cases or in cases of inability of the offender to repay the amount to be collected. Additionally, small and large amounts are relative terms that differ from country to country. However, the table is simple enough to understand easily and simultaneously detailed enough to compare different countries.

Table 1 – Penalties for tax evasion in the European Union countries and Ukraine

Country	Fines, for not large amounts	Imprisonment, for not large amounts	Fines (besides confiscation), for large amounts or aggravating circumstances	Imprisonment up to, for large amounts or aggravating circumstances
Austria	Up to 50–300 % of the tax evaded	Up to 4 years	Up to 8,000,000 EUR	5–10 years
Belgium	10–200 % of surtaxes (up to the 100 % of the tax evaded); fine from 250 to 500,000 EUR	8 days – 2 years	10–200 % of surtaxes (up to the 100 % of the tax evaded); fines up to 4,000,000 EUR	8 days – 2 years
Bulgaria	From 500 BGN	1–6 years	Up to 40,000 BGN	3–8 years
Croatia	From 1,000 HRK	6 months – 5 years	Up to 500,000 HRK	1–10 years
Czech Republic	1,000 – 500,000 CZK	6 months – 3 years	Up to 1,460,000,000 CZK	2–10 years
Denmark	100% of the tax evaded	Up to 18 months	Up to 200% of the tax evaded and fines	Up to 8 years
Finland	100 – 15,000 EUR	Up to 2 years	Depends on the court's decision	4 months – 4 years
France	Up to 500,000 – 2,500,000 EUR; increase in taxes of 10 % to 80 %	Up to 5 years	Up to 3,000,000 – 15,000,000 EUR; increase in taxes of 10% to 80%	Up to 7 years
Germany	From 5 EUR	No	Up to 21,600,000 EUR	6 months – 10 years
Romania	From 2,000 RON	2–8 years	Up to 90,000 RON and 15 % of tax evaded	7–15 years
Netherlands	Up to 300 % of tax evaded	No	Up to 300 % tax evaded or fine up to 900,000 EUR	Up to 6 years
Italy	70–120 % of the taxes (min. of 150 EUR)	Up to 8 years	70 – 120% of the taxes, fines up to 1,500,000 EUR	3–8 years
Spain	50–150 % of tax evaded	No	200% – 600% of tax evaded	1–6 years
Poland	From 1,433.40 PLN	No	Up to 41,281,920 PLN	5 days – 5 years
Sweden	Up to 40 % of tax evaded	Up to 2 years	Up to 40 % of tax evaded + fines	6 month – 6 years
Lithuania	10–100 % of the tax evaded	Up to 4 years	10–100 % of tax evaded and fines	2–6 years

Hungary	Up to 40 % of the market value of the goods concerned or a fine of up to 500,000 HUF	3 month – 3 years	Up to 40 % of the tax evaded, or the product of the number of invoices or documents in lieu and the highest rate of penalty	1–10 years
Luxembourg	5–50 % of the tax evaded	No	EUR 25,000–1 000 % of the tax evaded	1 month – 5 years + forfeitures of certain civil rights during a period of 5 to 10 years
Latvia	125–5,000 EUR or up to 30 % of the tax evaded	No	Up to 30 % of the tax evaded	Up to 10 years
Malta	EUR 250–10,000 or up to 20 % of tax evaded	Up to 6 months	Up to 2.5 mln EUR	Up to 4 years
Cyprus	Up to 2,000 EUR	Up to 2 years	Up to 50 000 CYP	Up to 5 years
Greece	From 250 EUR to 200 % of the tax evaded	No	Up to 200 % of the tax evaded	1–6 years
Ireland	3–100 % of tax evaded	Up to 12 months	Up to 126,970 EUR	Up to 5 years
Portugal	1,000–165,000 EUR	No	Up to 2 500 000 €	Up to 12 years
Slovakia	60–20,000 EUR	Up to 3 years	Up to 100,000 EUR; no frames	Up to 10 years
Slovenia	From 250 EUR	No	Up to 150,000€	1 – 8 years
Estonia	Up to 3,300 EUR	No	Up to 32,000 EUR	Up to 5 years
Ukraine	25–50 % of the tax evaded	No	25–50 % of the tax evaded + fine Up to 425,000 UAH	No (only “deprivation of the right to hold certain positions for a period of up to 3 years”

Source: compiled by the author based on the study of the tax and criminal codes of the relevant countries.

It is very noticeable from Table 1 that EU countries have much stronger penalties for tax evasion than Ukraine. Each country can pose an imprisonment in the case of severe violation of tax laws; most countries have much larger fines for evasion and limits of penalty. Tax evasion in these countries is a serious crime – in some circumstances, even a small amount is enough to get an imprisonment. Despite the homogeneous tendency in the rigor of penalties, each country has its own legislation, and some approaches to tackle tax evasion should be paid attention.

In some EU countries (e.g., Poland, Spain, Finland), there is usually a line in Tax laws that differentiates tax offenses and tax crimes. Usually, tax evasion is considered an offense if the sum of evasion does not exceed 1,000–15,000 (depending on the country); after exceeding this sum, the evasion is acknowledged as a tax crime or even money laundering. Even then, tax crimes are typically classified as petty, major, or especially major. And relentless punishment can come even after a small amount of evasion.

For example, Bulgaria has a very low flat tax rate – just 10 %, one of the smallest in the EU. However, even a small violation of its laws in tax policy leads not only to large fines but also to severe criminal responsibility – evading the sum of 3000 BGN (about 1550 EUR) is enough to be punished with imprisonment from one to six years. The Czech Republic also has a strict policy against tax evasion if the amount evaded exceeds CZK 100,000 (EUR 4,000). However, Section 242 of the Criminal Code of the Czech Republic describes Special Provision on Effective Regret [8]: "Criminal liability for criminal act of evasion of tax and similar compulsory payment shall expire, if the offender fulfils his/her obligation additionally before the court of the first instance begun to enunciate the judgement." Similar systems exist in most of the EU countries and in Ukraine; however, conditions differ from country to country.

In Hungary, tax evasion is classified as a budget fraud [1]. Similar to Bulgaria, 1,250 EUR of evasion is enough to be considered as a severe trigger of criminal responsibility. Additionally, Hungary imposes its fine on the market value of the goods on which the tax was unpaid instead of the tax evaded. It results in a much higher real fine – it can be about 2-3 times of the tax evaded. Similar logic of fines imposition can be noticed in French and Belgian penalties.

Some heterogeneity can be observed in the last amendments of penalties size. Last year Poland increased its fines by increasing the minimum wage, which are tied [2]. Malta also strengthened its penalties this year, promising to struggle with tax crimes more energetically [3]. In contrast to Poland and Malta, Italy in the previous year lowered its fines, making the punishment less harsh [4]. Italian authorities have called these reforms fairer.

Serious cases with a lot of aggravating factors can increase the size of the fine to a size larger than the limit. For example, Malta has a limit of fine of 2,500,000 euro, and up to 2025 it was 1,000,000 euro. However, in 2020, they imposed a fine of 25,000,000 euros on evaders after the disclosure of evading excise duty on cigarette imports [5]. This case shows the way of EU countries to tackle tax offenses: tax evasion is a serious crime, and penalties for breaking the national laws do also need to be seriously proportional.

Summarising the policy of EU countries in the sphere of tax evasion we can stress a few main ideas. First of all, in the EU tax crimes are treated earnestly, and punishment can include fines, imprisonment, or even both simultaneously. Secondly, fines in EU countries are orders of magnitude higher than in Ukraine: usually, you pay more than 100 % of tax you evaded, and this sum can be up to 1 000 % of the tax evaded, like in Luxembourg. Interestingly, the most developed countries have the strongest penalties for tax evasion. Ukrainian legislation should be reconsidered to make fines for intentional tax offense much higher and to add imprisonment as the heaviest penalty for tax evasion. Such a policy in this sphere should lead to the increase of the budget incomes and more respectful tax culture, which are extremely important during wartime.

REFERENCES

1. Baker McKenzie. International Guide on Criminalization of Tax Offenses – Hungary. April 2023. URL : https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/tax-dispute-resolution---criminal-proceedings/emea/hungary/topics/international-guide-on-criminalization-of-tax-offenses (accessed at: 20.09.2025).

2. Naron E. Increased penalties for tax crimes and offences from July 1, 2024. Poland-Accounting.eu, 1 Aug 2024. URL : https://poland-accounting.eu/2024/08/increased-penalties-for-tax-crimes-and-offences-from-july-1-2024/ (accessed at: 20.09.2025).

3. Government of Malta. Government tables bill to amend various tax laws to strengthen tax enforcement and combat financial crime. Press Release PR251340en, 25 July 2025. URL : https://www.gov.mt/en/Government/DOI/Press%20Releases/Pages/2025/07/25/pr251340en.aspx (accessed at: 20.09.2025).

4. Manacorda S., Vassalli C. Tax offences: the new field for corporate criminal liability in Italy. IBA Global Insight, 2020. URL : https://www.ibanet.org/article/c4b0e91e-3472-409c-97ef-46332da64a4f (accessed at: 20.09.2025).

5. Axisa M. €25 million Euro fine for cigarette tax evasion. TVM News (Malta), 10 Mar 2020. URL : https://tvmnews.mt/en/news/e25-million-euro-fine-for-cigarette-tax-evasion/ (accessed at: 20.09.2025).

Сергій Лекарь,
доктор юридичних наук, професор;
Ірина Прокопенко,
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДНОСИН ПЛАТНИКІВ І ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Serhii Lekar,
Doctor of Law, Professor;
Iryna Prokopenko,
Ph. D in Economics, Associate Professor,
State Tax University

MORAL AND ETHICAL ASPECTS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TAXPAYERS AND TAX SERVICE EMPLOYEES IN EU COUNTRIES: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Морально-етичні відносини між платниками та працівниками податкових органів в країнах ЄС базуються на двох взаємопов'язаних аспектах: захист прав добросовісних платників податків та доброчесна поведінка працівників податкової служби, їх професіоналізм, неупередженість. В країнах ЄС взаємовідносини між платниками та податковою службою вибудовуються з позиції взаємної довіри та поваги і відповідальності з обох сторін.

Морально-етичні відносини між працівниками податкової служби та платниками податків в Україні не є такими, що можна охарактеризувати як взаємоповага та взаємодовіра, не дивлячись на те, що з самого початку проголошення незалежності України вони завжди були в центрі уваги як органів влади так і платників податків. В Умовах війни з агресором росією формування податкової культури та встановлення взаємовигідних, толерантних відносин між платниками та податковими органами стає ще більш важливим, адже на перший план виходять саме питання довіри до податкової служби, справедливості оподаткування та соціальної відповідальності.

Основні морально-етичні виклики у воєнний період для України:

По-перше, значне податкове навантаження на громадян та бізнес. Платники зазвичай сплачують податки та збори у надзвичайно важких умовах: втрата ринків, зруйновані агресором підприємства, релокація тощо.

По-друге, перед податковими органами стоїть етичне завдання: максимально коректна, людяна комунікація з платниками задля недопущення відчуття «податкового примусу».

По-третє, податки як внесок у оборону та виживання держави. Сплата податків під час війни у суспільній свідомості набуває морального значення: є своєрідним «фінансовим фронтом». Працівники податкових органів повинні демонструвати суспільству використання кожної гривні сплачених податків, які спрямовується на захист держави.

По-четверте, баланс між контролем та підтримкою. Традиційна для вітчизняної податкової функція контролю та виявлення порушень має зміститися з акцентом на сервіс та допомогу у вигляді спрощеної форми звітності, більш доступних та зрозумілих консультацій, «податкові канікули» для платників зі зруйнованих територій тощо.

Набувають особливої ваги такі етичні принципи, як:

– людяність та емпатія: працівники податкової мають враховувати, що громадяни чи бізнес можуть бути у вкрай тяжкому становищі (втрата майна, вимушене переміщення, мобілізація тощо);

– справедливість: повинні бути рівні правила для всіх, без будь-яких «привілеїв» для окремих груп та категорій платників;

– прозорість: пояснення непопулярних рішень податкової служби, таких як блокування накладних чи перевірок;

– антикорупційність: під час війни будь-яка корупція сприймається як «зрада», тому стандарти доброчесності мають стати ще більш жорсткішими;

– сервісність: податкова служба має виступати не в якості карального органу, а як партнера, що допомагає платникам виконувати податкові зобов’язання.

З урахуванням кращих практик країн-членів ЄС Україна може посилити морально-етичні аспекти відносин платників з працівниками податкової служби через:

– ухвалення «Хартії прав та обов’язків платника та посадових осіб податкової служби», яка б закріпила на законодавчому рівні принципи: людяність, сервісність, довіра; відповідальність двох сторін за виконання обов’язків перед державою: платників щодо сплати податків, а податкових органів щодо надання послуг та допомоги платникам;

– оновлення кодексу етики податківця з акцентом на особливу відповідальність у період війни та післявоєнну відбудову;

– створення посади незалежного податкового омбудсмена, до якого платники могли б звертатися з етичними скаргами та отримати реальну допомогу;

– регулярні комунікаційні кампанії та заходи, щоб зміцнити моральний аспект добровільної сплати: поєднати політичну складову (правила) з культурою (навчання, лідерство), що дасть можливість створити морально-етичні відносини «живими», а не лише декларативними «на папері».

Отже, для встановлення високоморальних етичних відносин між платниками та податковою службою з огляду на досвід країн ЄС, податкова служба має діяти як етичний партнер суспільства, а не лише як фіскальний орган, завдання якої зберегти баланс між контролем та сервісним обслуговуванням і підтримкою, між законністю та людяністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Model Taxpayer Charter project / Taxation and Customs Union. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download
2. Прокопенко І. А., Іванишина О. С. Морально-етичні аспекти взаємовідносин платників податків та контролюючих органів: досвід країн ЄС. URL : https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-4-8

Максим Романюк,
здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії,
Державний податковий університет

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Maksym Romaniuk,
Ph. D student,
State Tax University

EU EXPERIENCE IN HARMONIZING RELATIONS BETWEEN PARTIES TO THE TAX PROCESS FOR UKRAINE

Для України, яка обрала євроінтеграційних курс, вивчення досвіду країн ЄС щодо побудови взаємовигідних відносин між платниками податків, податковими органами та посередниками (аудиторами, податковими консультантами ті ін.) є надзвичайно важливим задля: формування довіри до податкової системи, зменшення адміністративного навантаження, вироблення ефективних механізмів співпраці між учасниками податкового процесу; запобігання конфліктам і зловживанням; підвищення конкурентоспроможності національної економіки; можливості адаптації кращих практик окремих країн-членів ЄС. Необхідно зазначити, що в країнах-членах ЄС гармонізація відносин учасників податкового процесу базується на наступних взаємопов’язаних підходах: по-перше, чітке кодифіковане співвідношення прав та обов’язків (Taxpayer Charter & Code), по-друге, регулювання, контроль діяльності та підзвітність посередників (податкових консультантів / intermediaries), по-третє, цифрова інтеграція обміну інформацією між платниками податків та податківцями. Зазначені підходи підсилюють довіру до держави, знижують транзакційні витрати та в цілому роблять процес оподаткування більш передбачуваним та ефективним [1].

Взаємодія платників податків, податкових органів та податкових посередників (податкових консультантів, аудиторів, бухгалтерів) у країнах ЄС представлена на рис. 1.

БАЗОВА ТРИСТОРОННЯ МОДЕЛЬ

Платники податків: виконують податкові зобовязання; потребують допомоги через постійні зміни та складнність податкового законодавства.

Податкові органи: адмініструють податки; здійснюють контроль сплати полатків; надають консультації; забезпечують сервісне обслуговування платників.

Посередники: допомагають платникам виконувати податкові зобовязання, при цьому полегшують роботу податковим органам, зменшуючи кількість помилок; повідомляють про агресивні схеми.

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ В КРАЇНАХ ЄС

Платники – податкові органи:
*1)**Електронні сервіси**:* e-invoicing, e-filing, онлайн-кабінети тощо.
*2)**Taxpayer Charters / Codes**:* прописані обов'язки і права, що регулюють відносини.
*3)**Попередні консультації (tax rulings),*** які дозволяють узгодити складні питання до подання декларації.
*4)**Медіація та ADR***: як альтернативне вирішення спорів. Можуть створювати спеціальні підрозділи для позасудового вирішення.

Платники – посередники
*1)**Добровільне залучення:*** платник самостійно приймає рішення щодо звернення до консультанта.
*2)**Обов'язковість у складних випадках:*** посередник може бути задіяний як посередник для вирішення складних спірних питань.
*3)**Роль у плануванні:*** посередники допомагають оптимізувати структури бізнесу в рамках чинного законодавства.

Посередники – податкові органи
*1)**Ліцензування/реєстрація:*** консультанти здійснюють свою діяльність після складання іспиту та внесення до реєстрів.
*2)**Спільні консультаційні ради:*** представники податкових консультантів беруть участь у дорадчих органах податкових служб.
*3) **Directive DAC6 (Обов'язок повідомлення)*** податкові посередники зобов'язані розкривати інформацію щодо транскордонних схем, які мають ознаки ухилення.
*4)**Електронні канали зв'язку податкові*** консультанти можуть мати прямий доступ до едектронної системи подання звітності від імені клієнтів.

КЛЮЧОВІ РИСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ, ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ ТА ПОДАТКОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Довіра та контроль: Податкові консультанти допомагають платникам та одночасно несуть відповідальність перед державою.

Прозорі права і обов'язки: Податкові хартії/кодекси забезпечують баланс: місять вимоги до платників та зобов'язання податкових органів.

Діджиталізація: Інтегровані платформи (e-invoicing, API) дозволяють автоматизувати процес та роблять консультанта технічним посередником

Європейська гармонізація: Директиви DAC щодо обміну інформацією та розкриття схем ухилення створюють однакові правила для усіх учасників.

Рисунок 1 – Взаємодія учасників податкового процесу в країнах ЄС

Щодо моделі «Taxpayer Charter / Code» — Європейська Комісія та експерти в сфері оподаткування розробили модельні рекомендації (хартії), які встановлюють мінімальні гарантії та обов'язки платників і податкових органів (прозорість прийняття рішень, чіткі визначені строки, доступність пояснень, процедура оскарження рішень). Модель «Taxpayer Charter/ Code» є інструментом балансу прав платників та обов'язків посадових осіб податкової служби. Що стосується регулювання діяльності податкових посередників (intermediaries), то тут у різних країнах ЄС він відрізняється. Однак спостерігається наступна тенденція: ліцензування та реєстрація усіх посередників; вимоги до профстандартів та застосування дисциплінарних механізмів; зобов'язання повідомляти про агресивні схеми (whistleblowing / disclosure), які можуть застосовувати платники. В ЄС зауважують, що даний напрямок потребує кращого регулювання для підвищення відповідальності «intermediaries». Щодо електронної інтеграції (e-invoicing, API-інтеграції з ERP платників податків, «single-window» для податкових взаємодій) - в даний час в ЄС створили розвинену систему обміну податковою інформацією. Однак механізми обміну інформацією та контролю за якістю даних також потребують поліпшення в частині моніторингу якості і використання отриманих даних.

Водночас потрібно наголосити, що цифрова взаємодія (e-services, e-invoicing, API) суттєво зменшує суперечки та помилки у відносинах між учасниками податкового процесу, на що вказують звіти OECD і FTA [2; 3].

Україна, яка прагне підвищувати рівень культури сплати податків, на нашу думку, може запозичити кращі практики країн-членів ЄС щодо встановлення взаємовигідних партнерських відносин між платниками податків, податковими органами та посередниками:

– здійснювати державне регулювання професії податкового консультанта шляхом ліцензування, створення реєстру всіх податкових консультантів, кваліфікаційних вимог до професії, кодексу етики податкового консультанта, обов'язкової участі для доступу до професії у підвищенні кваліфікації;

– зобов'язати посередників на законодавчому рівні повідомляти податкову службу про ризикові схеми, сумнівні структури;

– поширювати цифрову інтеграцію в тому числі і шляхом надання податковим консультантам прямого API-доступ до електронних податкових систем для обслуговування платників податків та зборів.

Зазначені заходи будуть сприяти: зростанню довіри платників до податкової системи; підвищенню відповідальності податкових консультантів і відповідно зменшенню схем ухилення та агресивного планування. Сприятливі та передбачувані податкові відносини будуть впливати також і на мотивацію інвесторів вкладати інвестиції в розвиток економіки та відбудову України, що особливо актуально в умовах війни з країною агресоркою росією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Towards greater fairness in taxation. A Model Taxpayer Charter. Presentation to the members of the Platform for Tax Good Governance. February 2014. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/98d24fc7-ef6f-4c6f-8f3e-ea678b25b9bb_en

2. Exchanging tax information in the EU: solid foundation, cracks in the implementation. URL : https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_03/SR_Exchange_tax_inform_EN.pdf

3. Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives. URL : https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-digitalisation-and-digital-transformation-initiatives_c076d776-en.html

Сергій Шелудько,
кандидат економічних наук, доцент,
Державний податковий університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПРОЗОРОСТІ В ЗМІЦНЕННІ ДОВІРИ ДО ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ

Serhii Sheludko,
Ph.D in Economics, Associate Professor,
State Tax University

INTERNATIONAL STANDARDS OF FISCAL TRANSPARENCY IN STRENGTHENING TRUST IN TAX AUTHORITIES

Довіра суспільства до держави в особі Уряду та інших органів державної влади є однією з найвищих цінностей для будь-якої країни, особливо в складних суспільно-політичних умовах, зокрема під час повномасштабної війни. Відтак зміцнення та підтримка високого рівня довіри має лишатися в фокусі спрямування заходів з державного управління в усіх сферах життєдіяльності країни, і в фіскальній не в останню чергу. Забезпечення транспарентності податкової, митної, бюджетної та соціальної політик сприяє досягненню цієї мети, а отже правомірно стверджувати, що фіскальна прозорість є запорукою довіри до податкових органів. Оскільки Україна протягом десятиліть перебуває під масштабним негативним впливом гібридної та відкритої агресії, автономна еволюція суспільних відносин у галузі оподаткування не може відбуватися належними темпами, аби забезпечити швидкий перехід від сповненого вадами форми та змісту фіскального домінування планової економіки до сучасної демократичної та відкритої макрофінансової політики сталого розвитку. Тому більш раціональним шляхом є адаптація кращого світового досвіду, формалізованого в міжнародних стандартах.

Хоча найбільш відомим з таких нормативних документів є Кодекс фіскальної прозорості, розроблений та запроваджений МВФ протягом 2014–2019 рр., цей документ є рамковим і пропонує загальні рекомендації замість конкретних заходів. В його основу покладено чотири провідні принципи: фіскальне звітування, фіскальне прогнозування та бюджетування, аналіз і управління фіскальними ризиками, управління доходами від природних ресурсів [1]. Хоча в структурі документу інтегровано глосарій пов’язаних термінів, у ньому не знайшлося місця для дефініції самої фіскальної прозорості, що залишає простір до різновекторних трактувань самої мети запровадження Кодексу. Прозорість як таку пропонується забезпечувати через регулярне публічне звітування щодо стану публічних фінансів, систематичне оновлення макрофінансових прогнозів і публікацію аналітичних матеріалів щодо ймовірності та впливу

бюджетних і податкових ризиків. Оскільки своєчасне оприлюднення таких даних сприяє інформованості суспільства та забезпечую підзвітність органів фіскальної політики, це зміцнює довіру з боку громадськості та ринкових агентів як до бюджетної, податкової та митної системи, так і до інституцій, що їх формують. Утім, варто зазначити, що сама по собі публікація прогнозів і розрахунків, які регулярно відхиляються від фактичних показників у середньостроковій перспективі, навряд чи сприяє встановленню суспільної довіри. Відтак важливим елементом фіскальних комунікацій має бути систематична верифікація попередньо опублікованих прогнозів, що супроводжується повними та зрозумілими поясненнями причин відхилення бюджетних або податкових орієнтирів від реально досягнутих результатів фіскального регулювання.

Більш прикладними є нормативні документи, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), яка об'єднує 38 найбільших економік світу. Зокрема, в «Принципах бюджетного управління», ухвалених у 2014 році, було закріплено основні вимоги до забезпечення прозорого бюджетного процесу [2]. Крім уже згаданого звітування, від органів фіскальної влади вимагається проведення регулярних громадських обговорень проекту бюджету та звіту з його виконання, оскільки транспарентний бюджетний процес сприяє довірі суспільства, а публічне обговорення його етапів свідчить про самоцінність та неодмінне врахування громадської думки під час планування та реалізації державних витрат. Ознакою фіскальної прозорості визначено також ефективність реалізації бюджетно-податкової політики, що свідчить про практико-орієнтоване, а не декларативне спрямування зусиль зі зміцнення та підтримки відкритості функціонування фіскальних механізмів.

З метою більш раціонального застосування цих та пов'язаних принципів у 2017 році OECD було опубліковано посібник «Інструментарій прозорості бюджету». Це документ не запроваджує нові вимоги щодо фіскальної прозорості, проте узагальнює та узгоджує настанови інших міжнародних стандартів, які стосуються зазначеної теми. Результатом проведеного укладачами аналізу стало визначення ще однієї умови забезпечення довіри суспільства до органів бюджетного та податкового управління – інклюзивність (доступність) макрофінансових даних. Кращі світові практики свідчать, що відкритість бюджетного процесу та оперативна публікація фіскальних індикаторів є ключовими чинниками прозорості державних фінансів і посилення довіри до їх розпорядників. У додатку до цього документу в розрізі фаз бюджетного циклу визначено очікувані дії з боку уряду, парламенту, незалежних наглядачів, громадськості та приватного сектору, виконання яких є запорукою підтримки фіскальної прозорості на належному рівні [3, с. 99–100].

З метою посилення спільних дій провідних держав світу в сфері прозорого оподаткування OECD разом з країнами G20 було розроблено та затверджено низку міжнародних стандартів щодо протидії ухиленню від оподаткування, ключовими серед яких є Стандарти обміну інформацією за запитом (EOIR) і Стандарти автоматичного обміну фінансовою інформацією (AEOI). Враховуючи невпинні тенденції до цифровізації

економіки та появу споріднених з ними технологій приховування інформації, що є суттєвою для податкового адміністрування, в 2023 році було запроваджено низку доповнень до вказаних документів, а також вперше ухвалено окремі Засади зі звітування щодо крипто-активів (CARF) [4]. Ці новели містять конкретизовані вимоги як до органів державної влади, так і до фінансових установ щодо збору та обміну детальною інформацією про рахунки, доходи та власників активів. Доброчесне виконання стандартів має забезпечити прозорість банківських рахунків і структури власності попри режим банківської таємниці, що дозволить посилити довіру до податкових органів через справедливість та неупередженість роботи податкової системи.

Варто зазначити, що більшість настанов і рекомендацій з розглянутих документів знайшли своє відображення в законодавстві та практиці фіскальної політики в Україні. Зокрема, на виконання принципів фіскальної прозорості спрямовані зміни до Бюджетного кодексу та ухвалення Закону України «Про відкритість використання публічних коштів», запуск Єдиного веб-порталу використання публічних коштів (spending.gov.ua) та Державного веб-порталу бюджету для громадян (openbudget.gov.ua), перехід до середньострокового бюджетного планування та онлайн-формування запитів розпорядниками через систему WebCFA AIS. Разом із тим, прогалини в імплементації міжнародних стандартів залишаються особливо значущими в напрямі громадської участі в фіскальній політиці, системності бюджетного планування, якісному та своєчасному оприлюдненні даних, повноцінному обміні податковою інформацією, а також у зміцненні зовнішнього фіскального аудиту. Додатковий регрес спричинила війна, внаслідок негативного впливу якої в рейтингу прозорості Open Budget Survey 2023 Україну було відкинуто з 23 до 79 місця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Fiscal Transparency Code / IMF. 2019. URL : https://www.imf.org/external/np/fad/trans/Code2019.pdf

2. OECD Principles of Budgetary Governance / OECD. 2014. URL : https://one.oecd.org/document/GOV/PGC/SBO(2014)7/en/pdf

3. OECD Budget Transparency Toolkit: Practical Steps for Supporting Openness, Integrity and Accountability in Public Financial Management / OECD. 2017. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/10/oecd-budget-transparency-toolkit_g1g82a3c/9789264282070-en.pdf

4. International Standards for Automatic Exchange of Information in Tax Matters: Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard / OECD. 2023. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/06/international-standards-for-automatic-exchange-of-information-in-tax-matters_ab3a23bc/896d79d1-en.pdf

Тетяна Дулік,
кандидат економічних наук, доцент;
Тетяна Александрюк,
старший викладач,
Університет митної справи та фінансів

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Tetiana Dulik,
Ph.D in Economics, Associate Professor;
Tetiana Aleksandriuk,
Senior lecturer,
University of Customs and Finance

THE IMPACT OF TAX POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE: THE EXPERIENCE OF EUROPEAN UNION COUNTRIES AND THE REALITIES IN UKRAINE

Податкова політика є одним із базових інструментів державного впливу на економіку. Від того, наскільки вона збалансована та результативна, залежить динаміка економічного зростання і масштаби інвестиційної діяльності. Вона визначає податкове правове поле для функціонування бізнесу та домогосподарств, впливає на їх доходи та структуру витрат і рівень ризиків, що у підсумку формує рішення інвесторів щодо розміщення капіталу. Крім того, для будь-якої країни податки є не лише основним джерелом формування бюджетних ресурсів, але й інструментом впливу на ділову активність, конкурентоспроможність національної економіки та залучення іноземних інвестицій. Саме вони можуть мати вирішальне значення для забезпечення сталого економічного розвитку, особливо для тих країн, що перебувають у кризовому або депресивному стані. На сьогодні Україна потребує фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів через надскладні соціально-економічні умови, спровоковані повномасштабною війною РФ на українській території, яка триває четвертий рік.

Одним із ключових параметрів інвестиційної привабливості є рівень податкового тиску. Якщо він надмірний, це знижує мотивацію інвесторів. Натомість прозора та помірна система оподаткування створює умови для розвитку бізнесу та припливу капіталу. Водночас не лише розмір ставок, а й ефективність адміністрування податків, стабільність податкового законодавства та прогнозованість інвестиційної політики уряду держави формують довіру інвесторів до країни.

Сучасні українські реалії вимагають від держави пошуку балансу між забезпеченням фіскальної ефективності та створенням сприятливих умов для інвестицій. Лише гармонійне поєднання цих завдань дозволяє підвищити інвестиційну привабливість країни, сприяти сталому економічному розвитку та інтеграції у європейські фінансово-економічні процеси.

Отже, ефективна податкова політика здатна стимулювати розвиток інновацій, підвищувати конкурентоспроможність бізнесу та сприяти припливу інвестиційних ресурсів як внутрішніх, так і зовнішніх.

Вплив податкової політики на інвестиційний клімат відбувається через низку елементів податків та зборів, що є складовими податкової системи. По-перше, рівень податкових ставок безпосередньо визначає прибутковість інвестиційних проєктів і привабливість країни для капіталовкладень. По-друге, наявність податкових пільг і стимулів дозволяє державі підтримувати певні галузі, інноваційні сфери чи регіони, що потребують розвитку. По-третє, ефективність адміністрування податків має важливе значення: надмірна складність податкових процедур та високі трансакційні витрати можуть зменшувати інтерес до інвестування навіть за помірних ставок. Нарешті, стабільність податкового законодавства формує довіру інвесторів і забезпечує можливість стратегічного планування.

Не менш важливою є прозорість і передбачуваність податкових рішень. Інвестори оцінюють не лише поточний стан податкової системи та нормативно врегульованих правил оподаткування, але й перспективи їх розвитку. Відкритий діалог між державою, податковою службою та бізнесом, чіткі податкові правила гри та відсутність непередбачуваних податкових змін створюють умови для зниження ризиків і підвищення інвестиційної активності. Зокрема, PwC запропонувала нову глобальну концепцію податкової прозорості, що містить 37 критеріїв податкової звітності у контексті сталого розвитку [1]. Ці критерії об’єднані в чотири ключові категорії: підхід до оподаткування; податкове управління та управління ризиками; податкові показники і ефективність; загальний податковий внесок і ширший вплив податків. Дослідження PwC охоплює понад 850 компаній із 21 країни, і є першою міжнародною оцінкою, яка порівнює, наскільки прозорими є їхні практики оподаткування та звітності зі сталого розвитку. Концепція покликана бути орієнтиром для компаній: допомагає формувати власні практики прозорості, адаптуватись до зростаючих вимог ESG (вони стосуються принципів екологічної, соціальної та управлінської відповідальності бізнесу, що впроваджуються для зниження ризиків, залучення інвестицій та покращення репутації) та підготуватись до дедалі складніших стандартів податкової звітності [1].

Таким чином, податкова політика здатна не лише координувати процеси наповнення доходів бюджетів держави, але й забезпечувати економічне зростання та макроекономічну стабільність, стимулювати розвиток бізнесу та активізувати його діяльність. Так, практика країн Європейського Союзу (далі – ЄС) свідчить, що податкова політика є одним із визначальних чинників формування сприятливого інвестиційного

клімату. Держави, які застосовують гнучкі та прозорі механізми оподаткування, здатні залучати значні обсяги прямих іноземних інвестицій та стимулювати розвиток національної економіки [2].

Показовим є приклад Ірландії: завдяки корпоративному податку на рівні 12,5 % та чітко визначеній політиці підтримки інвестицій країна зуміла стати важливим осередком розвитку високотехнологічних виробництв у Європі. В Естонії застосовується особлива модель оподаткування, коли податок на прибуток нараховується лише під час виплати дивідендів. Такий підхід мотивує компанії реінвестувати зароблені кошти й сприяє швидкому економічному зростанню. У Польщі поширена практика спеціальних економічних зон: підприємства, які вкладають кошти у виробництво та створення робочих місць, отримують суттєві податкові пільги [2].

У країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – OECD) значна увага приділяється не лише ставкам податків, а й ефективності їх адміністрування. Прозорі правила оподаткування, цифровізація податкових процедур та передбачуваність податкового законодавства знижують трансакційні витрати бізнесу та сприяють довгостроковим інвестиційним проєктам. У цьому контексті важливе значення мають принципи прозорості та справедливості оподаткування, що закріплені у рекомендаціях міжнародних організацій (Міжнародний валютний фонд – IMF, OECD, Світовий банк – World Bank) [3; 4; 5].

Генеральний секретар ОЕСР Матіас Корманн підкреслив, що податкова політика у країнах – членах організації у 2024 році виконувала роль стабілізуючого механізму, спрямованого на підтримку домогосподарств та стимулювання попиту в умовах нещодавніх криз. Водночас він зазначив, що нині уряди здійснюють податкові реформи з метою відновлення фінансової рівноваги держави, що сприяє зміцненню фіскальної стійкості, підготовці до майбутніх викликів і пристосуванню до довготривалих структурних змін [4].

Крім того, у звіті про реформи податкової політики ОЕСР наголошується, що у 2024 році країни активніше застосовували податкові інструменти для сприяння переходу до низьковуглецевої економіки. Багато урядів поєднували механізми ціноутворення на вуглець із цільовими податковими пільгами, зокрема зниженими ставками податку на додану вартість (далі – ПДВ) на сонячні панелі чи теплові насоси, податковими преференціями з податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) для розвитку сталого транспорту та стимулами з податку на прибуток підприємств для заохочення «чистих» інвестицій [4].

Проте податкова політика України нині перебуває у складних умовах трансформації, зумовлених як внутрішніми економічними проблемами, так і зовнішніми викликами, зокрема війною та глобальною економічною нестабільністю. Одним із ключових факторів, що визначає інвестиційний клімат, є податкове навантаження: воно залишається відносно високим для малого та середнього бізнесу, що знижує його інвестиційний потенціал [6].

Не менш актуальною проблемою є нестабільність податкового законодавства. Часті зміни у податкових нормах, прийняття рішень без достатнього перехідного періоду та ускладнені адміністративні процедури створюють додаткові ризики для інвесторів і унеможливлюють довгострокове планування [6].

Окремої уваги потребує якість адміністрування податків. Попри запровадження цифрових сервісів (електронний кабінет платника, автоматичне відшкодування ПДВ тощо), зберігаються проблеми із прозорістю перевірок, неоднозначним тлумаченням норм та податковими спорами, що негативно впливає на інвестиційний клімат [6].

Додатковим викликом є військові дії та економічна криза, які обмежують надходження інвестицій і змушують державу балансувати між потребою у збільшенні бюджетних ресурсів для фінансування оборони та необхідністю створення стимулів для бізнесу [6]. У цих умовах особливого значення набуває міжнародна фінансова підтримка та адаптація української податкової системи до стандартів ЄС у рамках євроінтеграційного процесу.

За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації (далі – ЄБА) податковий індекс в Україні у 2024 році знизився до 2,64 із 5 можливих, що свідчить про зростаюче невдоволення бізнесу системою оподаткування. Водночас інвестиційний індекс виріс до 2,49 бала у 2024 році (з 2,44 у 2023), що вказує на поступове покращення інвестиційного клімату в країні. Помітною є дисгармонія: навіть зростання інвестиційного індексу супроводжується зниженням оцінок податкової системи, особливо щодо якості законодавства, фіскального тиску та адміністративних витрат. Така невідповідність свідчить, що позитивні очікування від інвестиційного клімату можуть бути обмежені, якщо немає істотного поліпшення в податкових умовах [7; 8].

Отже, сьогодні податкова політика України повинна поєднувати два взаємопов’язані завдання: підтримання стабільності бюджетних надходжень в умовах війни та формування зрозумілих і привабливих податкових правил для інвесторів.

Пропозиції та перспективи. У сучасних умовах податкова політика України має бути спрямована на пошук балансу між забезпеченням фіскальної стійкості та формуванням сприятливого інвестиційного середовища. З урахуванням європейського досвіду та національних викликів можна виділити кілька ключових напрямів удосконалення.

1. Оптимізація податкового навантаження. Доцільно розглянути можливість зниження ставок податків на прибуток для стратегічних інвесторів, а також впровадження цільових податкових стимулів для інноваційної діяльності та малого бізнесу.

2. Покращення адміністрування податків. Продовження цифровізації (розширення функціоналу електронного кабінету платника, автоматизація процедур перевірок), а також гармонізація із стандартами ЄС дозволять зменшити корупційні ризики та підвищити прозорість системи.

3. Стабільність та передбачуваність законодавства. Необхідне впровадження принципу «regulatory stability», коли зміни у податковому законодавстві набувають чинності після перехідного періоду (наприклад, через рік після ухвалення), що забезпечить бізнесу можливість планування інвестицій.

4. Запровадження стимулюючих механізмів. Йдеться про розширення практики спеціальних економічних зон, податкових канікул для інноваційних підприємств, а також системи «super deduction» для витрат на R / &D (як у Великій Британії).

5. Євроінтеграційний вектор. Адаптація української податкової системи до стандартів ЄС (зокрема, acquis communautaire у сфері ПДВ та акцизного податку) сприятиме підвищенню довіри іноземних інвесторів та інтеграції у внутрішній ринок ЄС.

Отже, перспективи розвитку податкової політики України полягають у поєднанні структурних реформ із європейською інтеграцією, що дозволить створити конкурентоспроможне інвестиційне середовище та сприяти сталому економічному зростанню навіть в умовах післявоєнної відбудови.

Висновки. Податкова політика є ключовим інструментом державного впливу на формування інвестиційного клімату, від якого значною мірою залежить динаміка економічного розвитку країни. Перспективи податкової політики України полягають у її гармонізації зі стандартами ЄС, удосконаленні адміністрування, посиленні прозорості та передбачуваності, а також у впровадженні цільових податкових стимулів для стратегічних секторів економіки. Це сприятиме не лише підвищенню інвестиційної привабливості держави, а й забезпеченню довгострокового сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податкова прозорість і звітність зі сталого розвитку у сфері оподаткування – дослідження PwC. URL : https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2024/tax-transparency-and-tax-sustainability-reporting.html

2. Річний звіт з оподаткування. Аналіз останніх тенденцій у податкових системах ЄС на основі показників / Європейський Союз : офіційний вебсайт. URL : https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/annual-report-taxation_en

3. Податково-бюджетна політика в умовах невизначеності / Міжнародний валютний фонд : офіційний вебсайт. URL : https://www.imf.org/ru/Home

4. Уряди збільшили податкові надходження у 2024 році для задоволення зростаючих потреб у витратах / OECD : офіційний вебсайт. URL : https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2025/09/governments-increased-tax-revenues-in-2024-to-meet-rising-spending-needs.html

5. Показники світового розвитку: країни та економіки /. Світовий банк : офіційний вебсайт. URL : https://data.worldbank.org/

6. Основні підходи, застосовані при складанні Інформації про фіскальні ризики та їх впливу на показники державного бюджету у 2018–2025 роках : звіти Міністерства фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/zvity

7. Дослідження Європейської Бізнес Асоціації. URL : https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/

8. Бізнес знизив оцінку системи оподаткування у 2024 році / Дебет-Кредит. URL : https://news.dtkt.ua/society/economics/94966-biznes-zniziv-ocinku-sistemi-opodatkuvannia-u-2024-roci?utm_source=chatgpt.com

Сергій Хмельницький,
кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет

ВПЛИВ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ НА ВІДНОСИНИ МІЖ ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ ТА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Serhii Khmelnytskyi,
Ph. D in Economics, Associate Professor,
Kyiv National Economic University

THE IMPACT OF PERFORMANCE AUDITING ON RELATIONS BETWEEN TAXPAYERS AND GOVERNMENT AGENCIES

Швеція посідає одне з провідних місць у світі за рівнем доброчесності управління та довіри громадян до держави. Це результат не лише високої демократичної культури, а й ефективної системи аудиту державних фінансів. Платники податків куди більш заохочені сплачувати такі податки, коли в них є впевненість, що такі їх податки спрямовують на належне та ефективне використання Державою.

Як саме Швеція змогла дійти до того рівня довіри між платниками податків і Державою що є зараз і яку роль в цьому зіграв аудит ефективності використання Державних видатків?

У 1960–70-х рр. у шведському суспільстві зростав інтерес до того, наскільки ефективно держава використовує ресурси, не лише чи законно їх витратили, а й чи ефективно досягли поставлених цілей. У цей період з’являється практика аудиту ефективності, тобто перевірка не лише того наскількі законно були витрачені ті чи інші кошти, а і насклільки ефективно з їх викорстанням було досягнуто державних цілей [1]. У 2003 р. створено Riksrevisionen Шведське національне аудиторське управління Riksrevisionen, як незалежний орган парламентського контролю. Його мандат охоплює не лише фінансовий аудит, але й аудит ефективності що оцінює результативність і доцільність державних витрат [2].

Звіти Riksrevisionen є публічними і відкритими для громадськості, ЗМІ та наукових інституцій. Важливим елементом є доступ громадян до інформації про використання їхніх податків, що посилює відчуття залученості у процес прийняття рішень.

Зі звітування Riksrevisionen за останнє десятиліття яке викликали резонанс у суспільстві можна виділити аудит Пенсійного фонду Швеції у 2018 році. Тоді предметом уваги стала система преміальних пенсій, що передбачає управління фондами,

які інвестують кошти пенсіонерів та майбутніх пенсіонерів. Аудит засвідчив, що не всі витрати управляючих фондів системно звітуються, а прозорість у частині адміністративних витрат і комісій залишається недостатньою. Це знижує ефективність функціонування системи, оскільки учасники не мають чіткого уявлення про те, чи їхні внески використовуються оптимально. У зв'язку з цим Riksrevisionen рекомендувало посилити вимоги до прозорого звітування, стандартизувати методи обчислення витрат та забезпечити належний контроль за комісіями й адміністративними витратами [3].

У 2024 році увагу аудиторів було зосереджено на діяльності Шведської служби безпеки, яка відповідає за контррозвідку, протидію тероризму, інформаційну та фізичну безпеку. Виявилося, що уряд і відомство не приділяють належної уваги питанням реального захисту, концентруючись здебільшого на плануванні та формальних аналітичних процедурах. Це створює розрив між проголошеними цілями й фактичною результативністю заходів: заплановані дії не завжди переходять у практичні рішення, що забезпечують належний рівень безпеки. Riksrevisionen у своїх рекомендаціях наголосило на необхідності чіткішого визначення показників виконання, удосконалення управлінських підходів та переорієнтації заходів на досягнення реальних, а не формальних результатів. Були надані рекомендації: чіткіше встановлювати і звітувати про показники виконання, покращити управління, щоб проведені заходи були більш спрямованими на реальний захист [4].

У Швеції існує комплексна система контролю за виконанням рекомендацій Riksrevisionen, яка поєднує парламентський, урядовий та суспільний нагляд. Аудиторська установа звітує безпосередньо перед парламентом, що гарантує незалежність від уряду чи міністерств. Її звіти передаються до профільних комітетів Риксдагу, де вони обговорюються, стають підставою для ухвалення резолюцій і можуть супроводжуватися вимогою офіційної відповіді уряду. Отже, висновки аудиту набувають політичної ваги й не можуть залишитися без реакції. Міністерства, у сфері діяльності яких виявлено недоліки, зобов'язані підготувати офіційну відповідь, у якій вказують, чи погоджуються вони з висновками та які кроки вживають для усунення проблем. Відмова від реагування або ігнорування рекомендацій фіксується в парламентських документах і може спричинити серйозну політичну критику аж до питання про вотум недовіри відповідному міністру. Важливою складовою аудиту ефективності також є публічність – усі звіти Riksrevisionen відкрито публікуються на офіційному сайті, що дозволяє ЗМІ та громадським організаціям відстежувати подальші дії органів влади. У країні з високою культурою прозорості ігнорування аудиторських рекомендацій може суттєво підірвати репутацію державних відомств. Крім того, практикується механізм повторних аудитів, які проводяться через кілька років після первинної перевірки, аби з'ясувати, наскільки реально впроваджені зміни. Якщо недоліки не усунуті, це стає додатковим викликом для організації, адже в офіційних документах з'являється підтвердження їхньої бездіяльності [5].

Уся діяльність Riksrevisionen базується на міжнародних стандартах ISSAI та рекомендаціях INTOSAI з аудиту ефективності, що вимагають обов'язкової наявності механізмів моніторингу виконання поставлених рекомендацій. Це означає, що контроль за дотриманням висновків аудиту у Швеції є не лише внутрішньою практикою доброчесного врядування, а й елементом виконання загальноприйнятих міжнародних зобов'язань. Також важливо, що в щорічних звітах Riksrevisionen є секція, де відображають що з того, що вони діагностували, справді вдалося виправити.

У підсумку: у Швеції практично неможливо просто «проігнорувати» аудит ефективності, бо парламент вимагає офіційних відповідей, уряд і міністерства зобов'язані відреагувати, громадськість і ЗМІ бачать процес, аудитори можуть повернутися з повторною перевіркою.

Отже, шведський досвід переконливо демонструє, що аудит ефективності є не лише технічним інструментом фінансового контролю, а й потужним соціальним механізмом формування довіри між державою та громадянами. Завдяки прозорості, парламентському та суспільному контролю, а також неможливості ігнорувати рекомендації Riksrevisionen, громадяни отримують чіткі докази того, що їхні податки не просто збираються, а й використовуються відповідально та результативно. Це створює відчуття партнерства між суспільством і державою, де податки сприймаються не як примусовий тягар, а як інвестиція у спільне благо. Саме завдяки такій моделі Швеція посідає одне з провідних місць у світі за рівнем довіри до влади, а її громадяни залишаються більш мотивованими чесно сплачувати податки, усвідомлюючи, що кожна крона працює на досягнення суспільно значущих цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слободяник Ю. Б. Концепція ефективності в аудиті. *Вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. Вип. 288–289. С. 101–109. URL : http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/101-109.pdf

2. Sveriges Riksdag, Bradfield R. The Constitution of Sweden: The Fundamental Laws and the Riksdag Act. Stockholm.

3. The premium pension system – the need for better control and clearer information / Swedish National Audit Office. 2018. URL : https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bd0f6ed3f2e8f7/1552049496282/RiR_2018_32_ENG.pdf

4. Inefficiencies in the Swedish Security Service's activities / Swedish National Audit Office. 2025. URL : https://www.riksrevisionen.se/en/news-archive/nyhetsarkiv-eng/2025-01-02-inefficiencies-in-the-swedish-security-services-activities.html

5. Follow-up audits / Swedish National Audit Office. URL : https://www.riksrevisionen.se/en/audits/follow-up.html (дата звернення: 19.09.2025).

СЕКЦІЯ 3
ПОДАТКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄС

Віктор Синчак,
доктор економічних наук, професор,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

КОНСУЛЬТУВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ З ВИСОКИМ РІВНЕМ ДОБРОВІЛЬНОГО ДОТРИМАННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Viktor Synchak,
Doctor of Economics, Professor,
Khmelnytskyi University of Management
and Law named after Leonid Yuzkov

ADVISING TAXPAYERS WITH A HIGH LEVEL OF VOLUNTARY COMPLIANCE WITH TAX LEGISLATION AS A MEANS OF IMPROVING TAX CULTURE

Європейський вектор розвитку податкової системи України зумовив утворення нових підходів до побудови державою з платниками податків податкових відносин, наближених до практики ЄС. У їхній структурній композиції привертає увагу опція податкового консультування, що пройшло у нашій країні своє еволюціонування від контактних (усних) форм до дистанційних з використанням відеоконференцій. Попри те, що податкове консультування в Україні досягло значного рівня охоплення платників податків, його активність для деяких категорій осіб потребує особливих підходів через наявність податкових ризиків. Це простежується, зокрема, й у сучасних умовах, обумовлених російсько-українською війною, яка створили додаткові ризики та зумовила податкові обмеження. Означені спричиняють виникнення стану невизначеності для інших часових інтервалів, зокрема й у післявоєнний період. Відтак сформована науково-практична проблема, що потребує введення додаткових критеріїв для визначення рівня податкової культури.

Одним із ключових напрямів мінімізації негативного впливу на обсяги податкових надходжень є забезпечення своєчасного та повного надходження податків і

зборів до відповідних бюджетів, що у значній мірі залежить від податкової культури платників податків. В умовах воєнного стану зазначений підхід набуває особливої актуальності у регулюванні податкових відносин між платниками податків та державою. У першу чергу йдеться про надання податкових консультацій платникам податків із високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (далі – ВРДДПЗ).

Під поняттям «ВРДДПЗ» будемо розуміти статус, якого набуває вітчизняний платник податків, за умови дотримання ним установлених вимог, критеріїв тощо з урахуванням унормованих законодавством особливостей в адмініструванні [1]. До названого кола платників податків належать як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці. При цьому і перші, і другі повинні «одночасно відповідати» [2] установленим вимогам, які прописані у підпункті 69.41.1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України.

У доповнення до наведеного вище, зауважимо, що запровадження вказаної категорії платників податків стало можливим завдяки ухваленню Закону № 3813-IX [3], яким пункт 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України доповнено підпунктом 69.41. Цим підпунктом для платників податків із ВРДДПЗ закріплено особливості процедури адміністрування податків і зборів (платежів) на період дії воєнного стану.

Причому зазначені особливості діятимуть до кінця року (по 31 грудня), в якому воєнний стан припиниться або скасується. До таких особливостей слід віднести й податкові консультації, що покладені в основу взаємодії працівників податкової служби (через комплаєнс-менеджерів) із платниками податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (рис. 1).

З огляду на рис. 1, очевидно, що платники податків з ВРДДПЗ можуть отримувати додаткові податкові консультації за напрямами, що визначенні на період дії воєнного стану та по 31 грудня року, в якому він припиняється чи скасовується. По суті для таких осіб у чинному податковому законодавстві створені певні переваги, порівняно з іншими суб’єктами господарювання. Це є певною мотивацією, що дає підставу очікувати кількісного збільшення платників податків із статусом ВРДДПЗ, за умови дотримання установлених вимог. Причому отримання податкових консультацій для суб’єктів господарювання, які не увійшли до числа платників податків з ВРДДПЗ не скасовується та здійснюється у загальноприйнятому порядку.

Отже, у нинішніх складних умовах, пов’язаних з воєнним станом, у податковій системі України акцент зосереджений на посиленні гармонізації у фіскальних і регулювальних процесах.

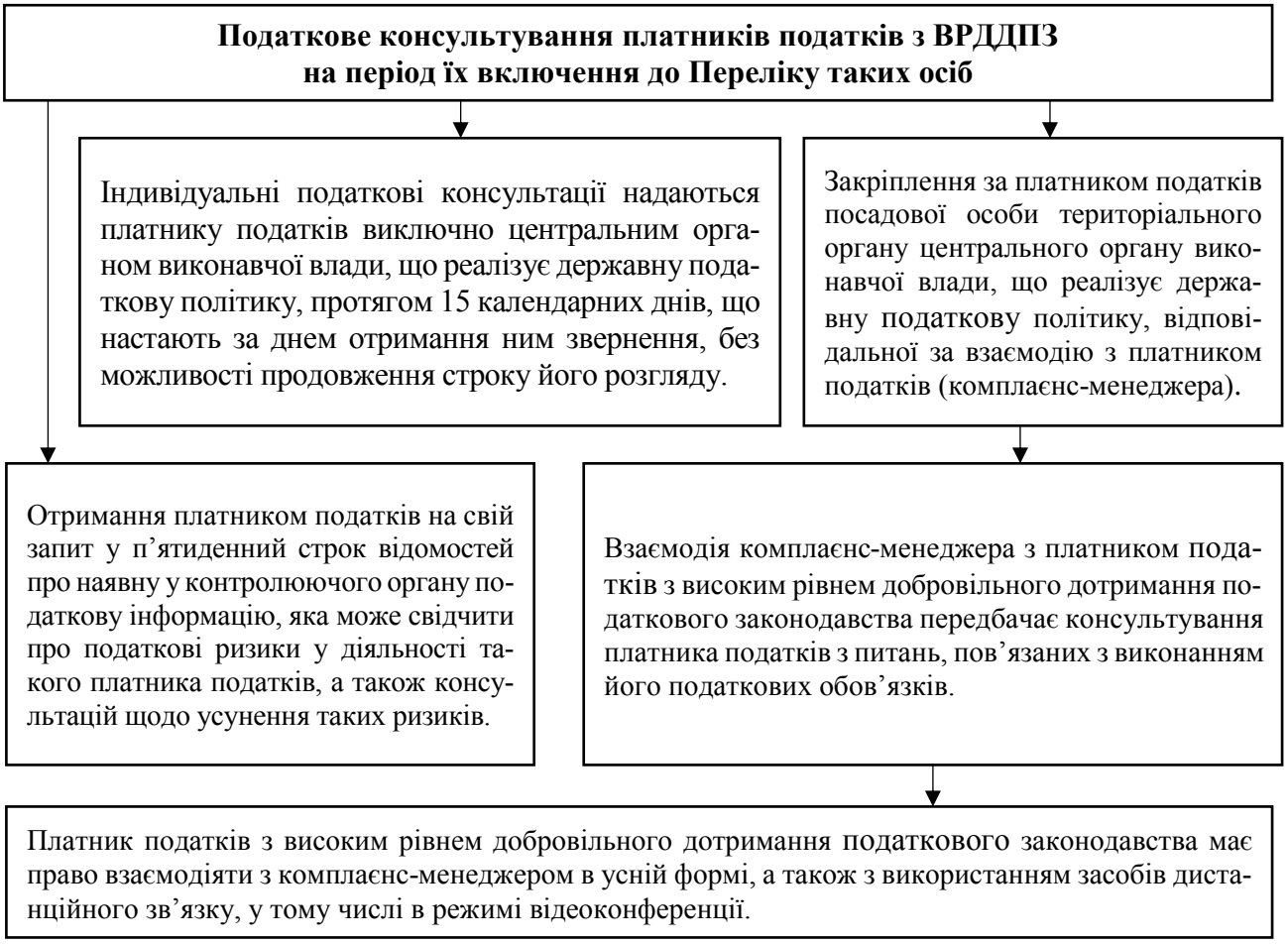

Рисунок 1 – Напрями податкового консультування платників податків з ВРДДПЗ на період їхнього внесення до Переліку платників податків з ВРДДПЗ

Примітка. Узагальнено за даними джерела [3].

Тож визначені напрями податкового консультування для платників податків з ВРДДПЗ уже стають не лише перевагою для визначеної категорії осіб, але і акселератором у підвищенні рівня податкової культури. До того ж не лише для затверджених у переліку осіб, але й для інших суб'єктів господарювання. Ідеться про платників податків, які не дотрималися визначених ПК України вимог і критеріїв, але намагатимуться увійти до кола платників податків з ВРДДПЗ.

Зауважимо, що появу для платників податків статусу «високий рівень добровільного дотримання податкового законодавства» не слід розцінювати як випадковість. Навпаки – це цивілізований еволюційний шлях зростання податкової культури у суспільстві. Ідеться про дві взаємопов'язані компоненти в одному процесі. Перша бере свій початок від поняття «добровільна сплата податків», що використовувалася на ранніх етапах податкових систем, зокрема і на початку її становлення в незалежній Україні, а друга (податкова культура), завдяки зростанню, яке формує вплив на сутність першої.

Більше того установити означену «добровільність» достатньо складно. Це з

одного боку, а з іншого – поряд із нею завжди проявлявся її антипод – «примусова сплата», що не узгоджується з нинішнім конституційним обов'язком сплати податків. Тому з появою у ПК України поняття «ВРДДПЗ» словосполучення «добровільна сплата податків» виглядає сумнівним навіть на побутовому рівні, оскільки на сучасному етапі розвитку податкової культури перевагу необхідно надавати саме податковому обов'язку.

Отже, консультування платників податків з ВРДДПЗ є важливим напрямом у підвищенні рівня податкової культури як для самої групи таких осіб, так і для інших суб'єктів господарювання. Тому означений порядок консультування, що є основою взаємодії комплаєнс-менеджерів податкової служби з платниками податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, необхідно зберегти й у післявоєнному періоді, що сприятиме розвитку податкової культури як на рівні податкових консультантів, так і в середовищі платників податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Синчак В. П. Високий рівень добровільного дотримання податкового законодавства як напрям гармонізації інтересів держави та платників податків. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* : зб. тез XXIX щорічної звітної наук. конф. науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, м. Хмельницький, 27 березня 2025 року. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 114–117.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%94%D0%BD%D1%81#w1_1 (дата звернення: 20.02.2025).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства : Закон України від 18 червня 2024 року № 3813-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3813-20#Text (дата звернення: 20.02.2025).

Федір Ткачик,
доктор економічних наук, професор;
Володимир Карпінець,
здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії,
Західноукраїнський національний університет

ПОДАТКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА: СИМБІОЗ, СИНЕРГІЯ, ДИСКУРСИВНІ ГОРИЗОНТИ

Fedir Tkachyk,
Doctor of Economics, Professor;
Volodymyr Karpinets,
Ph. D. student,
Western Ukrainian National University

TAX CONSULTING AND TAX CULTURE: SYMBIOSIS, SYNERGY, DISCURSIVE HORIZONS

Сучасний розвиток фінансової системи України в умовах глобальних трендів, воєнних викликів і інноваційних трансформацій потребує пошуку ефективних механізмів взаємодії держави та платників податків. Одним із таких інструментів позиціонується податкове консультування, що сприяє зростанню податкової культури суспільства. Агломерація податкового консультування та податкової культури здатна продукувати симбіотичний зв'язок, що забезпечить прозорість податкових відносин, підвищить рівень довіри громадян до податкової системи та стимулюватиме добровільну сплату податків і зборів до бюджетів всіх рівнів. В сучасному контексті науковий і практичний інтерес становить осмислення дискурсивних горизонтів податкової культури, які охоплюють не лише інституційно-правові та економічні аспекти, а й соціально-етичні, комунікативні та освітні виміри.

Відзначимо комплексний підхід до ідентифікації сутності податкової культури у наукових поглядах О. Сушкової та Л. Мельник: «податкова культура є загальною проєкцією культури в соціально-економічній сфері та представляє соціальний інститут податкової системи і важелі її розвитку, що впливають на економічне середовище та формують його» [1, с. 147]. Податкова культура визначається як система знань, цінностей і моделей поведінки платників, що ґрунтується на усвідомленні ролі податків у забезпеченні суспільного добробуту. Вона включає: правову поінформованість про податкові зобов'язання; фінансову грамотність щодо податкових інструментів; морально-етичну установку на чесне виконання зобов'язань.

Податкове консультування, у свою чергу, є видом професійної діяльності,

спрямованої на забезпечення правомірного і оптимального виконання платниками своїх обов'язків. Теоретично воно функціонує на перетині податкового права, економіки та менеджменту, створюючи синергію між державними та приватними інституціями.

Сутність податкового консультування в сучасній науковій та практичній площині полягає у наданні суб'єктам господарювання та фізичним особам професійних консультаційних послуг у сфері оподаткування. Йдеться не лише про роз'яснення норм податкового законодавства, а й про комплексний супровід клієнта в процесі виконання податкових зобов'язань. У багатьох країнах світу до змісту податкового консультування інтегруються суміжні види діяльності, зокрема ведення бухгалтерського обліку, підготовка та оформлення фінансової звітності, складання і подання декларацій, а також методичне забезпечення податкового планування [2, с. 150]. Таким чином, податкове консультування виступає не лише інструментом оптимізації податкових витрат і дотримання законодавчих вимог, а й важливим елементом формування податкової культури та підвищення фінансової грамотності суб'єктів економічної діяльності.

Симбіоз податкового консультування й податкової культури проявляється у трьох векторах:

1. Освітньо-інформаційний – податкове консультування виступає інструментом підвищення фінансової та правової грамотності населення, забезпечує доступ до знань про податкове законодавство, сприяє усвідомленню функцій податків та формує відповідальне ставлення до виконання податкових обов'язків.

2. Регулятивно-поведінковий – консалтинговий підхід у сфері оподаткування сприяє закріпленню норм податкової поведінки та підтримці належної дисципліни платників. Завдяки професійному супроводу зменшується ризик порушень, оптимізується процес декларування та підвищується рівень добровільної сплати податків.

3. Цифрово-комунікативний – використання сучасних технологій (електронні сервіси ДПС, онлайн-консультації, інтерактивні довідкові системи) створює новий вимір комунікації між податковими органами й платниками, що формує інноваційні практики консультування та підвищує податкову культуру суспільства.

Зростання ролі цифрових технологій (електронні кабінети, чат-боти ДПС, автоматизовані консультаційні сервіси) створює нові можливості для інтерактивного консультування, що одночасно формує більш високий рівень податкової культури в суспільстві [3].

Ми переконані, що оптимізація механізму податкового консультування в Україні продукуватиме низку переваг для держави, суб'єктів бізнесу, суспільства, зокрема у фокусі підвищення рівня податкової культури. За результатами проведеного дослідження було систематизовано ефекти від розвитку симбіозу податкового консультування та податкової культури, а саме: підвищення добровільності сплати податків і зниження адміністративних витрат контролю [4]; зміцнення довіри до контролюючих

органів у сфері оподаткування та партнерських відносин між платниками й податковими інституціями; розвиток інституційної спроможності податкової системи через залучення приватного сектору до консалтингу; формування довгострокових дискурсивних горизонтів податкової культури, що включають культивацію громадянської відповідальності, правової свідомості та орієнтації на сталість розвитку.

Отже, податкове консультування та податкова культура утворюють органічний симбіоз, який посилює ефективність податкової системи, знижує рівень конфліктності між державою та платниками і формує нові горизонти розвитку фінансової культури суспільства. Синергія цих ключових категорій податкового простору є стратегічною передумовою модернізації податкових відносин в Україні, особливо в умовах цифровізації та воєнних викликів. Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на пошуку інноваційних моделей консультування, що забезпечуватимуть підвищення податкової культури та зміцнення фіскальної кооперації між державою, суб'єктами бізнесу та громадянами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сушкова О., Мельник Л. Систематизація наукових підходів до визначення сутності та змісту поняття «податкова культура». *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2021. № 1 (25). С. 143–150.
2. Ткачик Ф. П., Дмитрів В. І. Соціокультурні тенденції розвитку податкового консультування в Україні. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства* : матер. Міжн. наук.-практ. конф. КНУ. Сатанів, 2019. С. 148–151.
3. Krysovatyy A., Desyatnyuk O., Ptashchenko O. Digital Innovations and their Ramifications for Financial and State Security. *African Journal of Applied Research.* 2024. Vol. 10, Issue 1, pp. 431–441.
4. Соколовська А. М. Концептуальні підходи до розроблення стратегії розвитку податкової системи України. *Фінанси України*. 2020. № 10. С. 24–46.

Wolfgang Boochs,
Doctor, tax consultant, lawyer,
Willich, Germany;
Iryna Petrova,
PhD in Law, Associate Professor,
State Tax University

TAX CONSULTANCY AS A MEANS OF IMPROVING TAX CULTURE AND TAX DISCIPLINE IN GERMANY

A tax consultant is a member of a liberal profession who provides advice on tax law and business management issues and represents clients before tax authorities and fiscal courts.

Tax consultancy constitutes a part of legal advisory services and thus serves to protect taxpayers who are unfamiliar with the law, to ensure the lawful application of tax legislation, and thereby to uphold the principle of tax justice. In this respect, tax consultants make a significant contribution to maintaining the rule of law and legal harmony.

In Germany, the profession of tax consultant is one of the traditional chamber-regulated professions with particularly stringent professional admission requirements.

Only individuals appointed by the competent Chamber of Tax Consultants may practice as tax consultants in Germany. As a rule, such appointment requires successful completion of the tax consultant examination in accordance with Section 37 of the Tax Consultancy Act (Steuerberatungsgesetz) [1].

The examination is considered highly demanding. In 2024, the pass rate was 51.6 %, meaning that only every second candidate succeeded. Appointment is effected by the competent Chamber of Tax Consultants through the issuance of an official certificate.

In 2024, there were 88,969 tax consultants in Germany, earning an average gross annual income of €70,157 [2].

In addition to self-employed practitioners, there were 14,211 recognized professional practice entities, including tax consultancy companies operating as limited liability companies (GmbH), partnership companies under Section 3 No. 2 of the Tax Consultancy Act, and civil law partnerships (Gesellschaften bürgerlichen Rechts) [1].

Many consultants postpone self-employment until they are certain of securing a sufficient number of clients from the outset. Nevertheless, the professional code of conduct prohibits transferring clients from one’s previous employment. For independent consultants, the recommendations of satisfied clients remain the most effective form of advertising.

An increasing demand for advisory services can be observed among private clients, particularly due to the growing internationalization of the economy, which generates greater cross-border consulting needs.

The economic prospects of tax consultants are closely tied to the overall economic situation and tend to fluctuate accordingly. During economic downturns, the number of corporate insolvencies rises, often resulting in delayed losses of consultancy fees. In times of economic growth, higher corporate revenues translate into increased consultancy fees and additional opportunities, such as in corporate advisory services or mergers and acquisitions. The practice of tax consultancy remains largely regionally oriented.

The professional scope of tax consultancy extends beyond representation before tax authorities. Tax consultants are obliged to inform their clients of all foreseeable risks within the scope of their professional assessment, extending beyond purely fiscal matters.

Tax consultants are responsible for advising and representing clients in all tax-related affairs, representing them in fiscal court proceedings, and providing business management advice. Their work may be carried out independently or in employment.

Legal advice in non-tax areas remains the exclusive domain of attorneys-at-law, and auditing of annual or consolidated financial statements is reserved for certified public auditors.

Specifically, the duties of a tax consultant include:

• Advising on tax declaration and filing matters;

• Advising on the enforcement of tax law;

• Advising on tax avoidance strategies;

• Providing business and economic consulting;

onducting voluntary audits for companies not subject to statutory audits;

• Other tasks such as corporate formation audits under company law, statutory audits for financial intermediaries, and fiduciary duties as asset managers, executors, insolvency administrators, liquidators, or guardians [3].

Beyond the classical areas of accounting, auditing, and representation, business consulting has gained increasing importance in recent years. This includes investment and financing advisory services as well as support in corporate management challenges.

Another significant field involves advising clients on accessing public funding programs, for instance, within the framework of business start-up initiatives.

Following the reform of the Legal Services Act (Rechtsdienstleistungsgesetz), tax consultants are now permitted to perform activities such as business valuations, trust management, executorships, and guardianships, expanding their professional opportunities.

The EU Single Market gives rise to tax, legal, and business questions requiring international and country-specific expertise as well as practical familiarity with the tax systems of individual states [3].

Language proficiency has become increasingly important, particularly regarding expanding markets in Eastern Europe, including Ukraine. Currently, Germany has 1,548 certified specialists in international tax law but only 40 specialists in customs and excise duties [2].

In principle, tax consultants can operate throughout Europe and globally, with only a few exceptions.

International cooperation is gaining importance in practice, whether in cross-border inheritance cases or multinational business operations. The European Register of Tax Advisers provides a platform to identify qualified foreign consultants and allows registered professionals to offer multilingual and cross-border advisory services.

The advent of artificial intelligence (AI) has fundamentally transformed tax consultancy. Digitalization is reshaping the profession at its core. AI and other digital tools now perform routine tasks such as document verification or legal research. These technologies streamline office workflows and accelerate standardized processes. AI can execute many functions faster and more precisely than manual methods-ranging from document review and error detection to handling routine client inquiries.

AI-supported systems are increasingly managing repetitive tasks. In research, AI tools can provide comprehensive summaries within seconds, which consultants can use to enhance client advisory services. In error detection, AI systems can automatically identify incorrect entries and suggest corrections.

Automation significantly reduces consultants' workloads while shifting the focus of their professional activities. Rather than manually performing simple tasks, employees must now analyze, interpret, and apply AI-generated results for clients' benefit. Competence in digital tools is thus becoming a core qualification for the tax consultancy profession of the future.

AI can support consultants but cannot replace their expertise, experience, and client trust - qualities that remain the hallmark of the profession.

In parallel, tax authorities have begun integrating AI into their administrative processes. In North Rhine-Westphalia, the "AI Tax Assessment" pilot project marked the first large-scale use of artificial intelligence in tax administration. This development signifies a transition from a traditionally human-centered system to an algorithm-driven administrative practice with far-reaching implications for the tax system and the consultancy profession alike.

While automation promises efficiency gains and new business opportunities, it simultaneously challenges traditional consulting domains, requiring tax consultants to make fundamental adjustments to their advisory practices.

REFERENCES

1. Tax Consultancy Act (StBerG) of 4 November 1975 (Federal Law Gazette I, p. 2735; BStBl I, p. 1082), last amended by Article 32 of the Act of 23 October 2024 (Federal Law Gazette I, No. 3232). URL : https://www.gesetze-im-internet.de/stberg/StBerG.pdf
2. Statistiken zum Thema Steuerberatung. URL : https://de.statista.com/themen/709/steuerberatung/#topicOverview
3. CFE Tax Advisers Europe. URL : https://www.taxadviserseurope.org

Анастасія Полторак,
доктор економічних наук, професор;
Єлизавета Чепура,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний університет

СПЕЦИФІЧНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАНТІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Anastasiia Poltorak,
Ph.D in Economics, Professor;
Yelyzaveta Chepura,
higher education student,
Mykolaiv National Agrarian University

SPECIFIC COMPETENCIES OF TAX ADVISERS IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Специфіка професії податкового консультанта в Європейському Союзі зумовлена поєднанням високих стандартів професійної компетентності, необхідністю глибокого знання податкового законодавства та особливостями регуляторних систем у різних країнах. У сучасних умовах інтеграції європейських ринків податкове консультування посідає ключове місце у забезпеченні транспарентності господарської діяльності, оптимізації фінансових потоків та дотриманні законодавчих вимог. Суть діяльності податкового консультанта полягає у наданні комплексної допомоги клієнтам щодо ведення бухгалтерського обліку, складання податкової звітності, підготовки декларацій, аналізу можливих ризиків та формування ефективних моделей управління податковими зобов'язаннями. Водночас цей фахівець виступає не лише технічним виконавцем, але й стратегічним радником, який здатен оцінити вплив податкової політики на бізнес-процеси та запропонувати безпечні й вигідні рішення.

Значення податкового консультування у країнах Європейського Союзу виходить далеко за межі суто бухгалтерських процедур. Ця сфера стає інструментом підтримки інвестиційної привабливості та забезпечення економічної стабільності, оскільки правильне оподаткування є передумовою сталого розвитку компаній і гарантією надходжень до державного бюджету. Податковий консультант інтегрує знання юриспруденції, економіки та фінансів, формуючи системний підхід до управління податковими ризиками. Його діяльність передбачає здатність адаптувати бізнес-модель до

змін законодавства, враховувати специфіку галузі та міжнародні аспекти оподаткування, що особливо актуально через глобалізацію економіки та поширення діяльності транснаціональних корпорацій.

Суттєвою особливістю європейської практики є розмежування підходів до регулювання податкового консультування. У низці країн діє система державного регулювання, що передбачає чітко кодифіковану нормативну базу, яка встановлює вимоги до професійної кваліфікації, права й обов'язки консультанта, а також регламентує діяльність професійних асоціацій. Така модель поширена у Німеччині, Австрії, Польщі, Чехії та ряді інших держав, де консультант отримує офіційний статус та правовий захист від держави. Іншим шляхом ідуть країни з системою саморегулювання, зокрема Велика Британія, Ірландія, Бельгія, Швейцарія, де професійні об'єднання самостійно встановлюють стандарти, правила етики та умови доступу до професії [2, с. 3]. Ці відмінності зумовлюють неоднорідність підходів у межах ЄС, проте в обох випадках кінцевою метою є забезпечення якісних, прозорих і надійних консультаційних послуг.

Німецька модель податкового консультування вважається однією з найбільш розвинених та системних [4, с. 3]. Тут законодавча база охоплює десятки нормативно-правових актів, що спеціально регламентують цю сферу, а самі консультанти користуються високим рівнем довіри як з боку бізнесу, так і держави. У Польщі важливу роль відіграє Національна палата податкових консультантів, членство в якій є обов'язковим для всіх фахівців. Це забезпечує не лише професійну стандартизацію, але й створює систему відповідальності перед клієнтом і державою. Таке інституційне підґрунтя дозволяє зміцнити репутацію професії та підвищити якість консалтингових послуг. Процес підготовки та атестації податкових консультантів у країнах Європи характеризується високими вимогами до освіти, практичного досвіду та ділової репутації. Наприклад, у Польщі необхідно скласти іспит і пройти дворічну практику, у Нідерландах передбачене трирічне навчання з відвідуванням спеціалізованих тренінгів, а у Німеччині та Австрії кандидати повинні мати вищу освіту у сфері економіки чи права, кількарічний стаж роботи та скласти кваліфікаційний іспит [3, с. 102]. Таким чином, акцент робиться на поєднанні теоретичних знань із практичним досвідом, що дозволяє майбутнім консультантам оволодіти не лише технічними навичками, але й стратегічним баченням.

Особливої уваги заслуговує вимога щодо бездоганної ділової репутації та фінансової стабільності претендентів на професію. Це пояснюється тим, що податковий консультант працює у сфері, де ключову роль відіграє довіра клієнта. Порушення етичних принципів або некомпетентність консультанта можуть завдати серйозної шкоди не лише окремому бізнесу, але й економічній системі в цілому. Тому в країнах Європейського Союзу велике значення надається формуванню професійної етики та забезпеченню дисциплінарної відповідальності, що підтримується як державними органами, так і професійними асоціаціями.

Угорська система податкового консультування вирізняється чітким нормативним регулюванням та розмежуванням професійних категорій: податкового консультанта, податкового експерта та сертифікованого податкового експерта [1, с. 351]. Хоча ці спеціалізації мають певні спільні риси, вони не ототожнюються, оскільки законодавство встановлює різні вимоги до кожної з них. Ключовою умовою є обов'язкове внесення фахівця до Реєстру податкових консультантів, експертів і сертифікованих експертів, що гарантує прозорість і контроль професійної діяльності. Для цього претендент повинен мати відповідну економічну, фінансово-бухгалтерську чи юридичну освіту, відсутність судимості, а також не перебувати під забороною здійснювати професійну діяльність. Крім того, сертифіковані податкові експерти зобов'язані підтверджувати наявність професійного досвіду та регулярно підвищувати кваліфікацію, зокрема щорічно проходити спеціальні курси. Така система дозволяє забезпечити високу якість консалтингових послуг та зберегти довіру клієнтів як на внутрішньому ринку, так і в умовах європейської інтеграції.

Також вважаємо за необхідне описати виклики європейського ринку податкового консалтингу та їх вплив на професію податкового консультанта. Виклики європейського ринку податкового консалтингу мають комплексний характер і охоплюють як правові, так і технологічні та соціально-економічні аспекти [2, с. 7]. Одним із ключових факторів є непередбачуваність податкового законодавства, що властива багатьом країнам Європейського Союзу через часті зміни у сфері регулювання. Це створює невизначеність як для клієнтів, так і для самих консультантів, адже будь-яка корекція у податковій системі може вимагати перегляду бізнес-моделей і фінансових стратегій. У таких умовах затребуваними стають консультанти, здатні швидко адаптуватися, застосовувати індивідуальний підхід і прогнозувати наслідки нововведень для конкретного підприємства. Водночас така динаміка вимагає від фахівців постійного оновлення знань та гнучкого підходу до практичних рішень. Другим значним викликом є швидкий розвиток технологій, що змінює характер податкового консалтингу. Використання спеціалізованого програмного забезпечення, аналітичних платформ та автоматизованих систем обробки даних вимагає від консультантів не лише базових знань у сфері оподаткування, а й навичок роботи з сучасними цифровими інструментами. Це підвищує ефективність роботи, однак водночас ставить підприємства перед необхідністю значних фінансових інвестицій у навчання персоналу та впровадження новітніх технологій. Для невеликих компаній такі витрати можуть стати непосильними, що створює додатковий розрив між великими консалтинговими фірмами та малими гравцями ринку.

Ще одним суттєвим викликом є зростаюча увага до конфіденційності та безпеки даних. У контексті поширення кіберзагроз клієнти очікують від своїх консультантів не лише професійної компетентності, але й гарантії захисту особистої та корпоративної інформації. Для компаній це означає необхідність створення комплексних систем безпеки, впровадження багаторівневих протоколів захисту та регулярного аудиту внутрішніх процесів. Недостатня увага до цього аспекту може призвести до

втрати клієнтів і серйозних репутаційних ризиків. Таким чином, податковий консалтинг сьогодні неможливий без високого рівня кіберграмотності та постійних інвестицій у сферу безпеки.

Окремо варто виділити проблему високої конкуренції на ринку податкового консалтингу, яка посилюється через зростаючу кількість компаній, що пропонують аналогічні послуги. Конкурентна боротьба часто призводить до зниження вартості послуг та «цінових війн», що ускладнює стабільний розвиток особливо для невеликих підприємств [5; 6]. Великі консалтингові корпорації мають більше ресурсів для залучення клієнтів, тоді як малі фірми змушені зосереджуватися на вузьких нішах, пропонувати інноваційні рішення або вибудовувати особливо тісні відносини з клієнтами. Це створює неоднорідність ринку та підсилює потребу у стратегічному позиціонуванні.

Отже, специфіка професії податкового консультанта в ЄС визначається комплексністю його ролі, високими стандартами підготовки та багаторівневою системою регулювання. Податковий консультант виступає водночас експертом, радником і стратегом, який допомагає бізнесу залишатися конкурентоспроможним у динамічному правовому та економічному середовищі. Європейський досвід свідчить про те, що ефективна організація податкового консультування є необхідною умовою стабільності фінансової системи та розвитку підприємництва, а також важливим чинником у зміцненні довіри між державою та платниками податків. Для успішної діяльності у майбутньому фахівцям необхідно поєднувати юридичну та економічну експертизу з технологічною грамотністю, високим рівнем етики та здатністю працювати в умовах постійних змін. Тільки ті консультанти, які здатні забезпечити комплексний підхід і підтримувати довіру клієнтів, зможуть ефективно функціонувати на європейському ринку, що стає все більш вимогливим і динамічним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лоскоріх Г. Особливості професії податкового консультанта в Угорщині. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. № 3. С. 345–357.

2. Ромашко О., Черевань А. Розвиток світового ринку податкового консалтингу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. С. 1–7.

3. Соболевська К., Тучак Т. Специфіка професії податкового консультанта. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique*. 2021. № 1. С. 100–105.

4. Тучак Т., Крутень Х. Європейська модель функціонування системи податкового консультування. *Economy and Society*. 2020. № 22. С. 1–5.

5. Petržílka S., Nianko V., Poltorak A., Pet'ko L., Ridel T. The role of motivation for self-education in the training of public catering workers. *IPFA 2024*. Dnipro. 15 April 2024 – 17 April 2024. 200357. DOI 10.1051/e3sconf/202453802007

6. Sobirov B., Poltorak A., Alimova M., Matkarimov Kh. and Shadiyeva D. Factors of competitiveness of the tourism sector. E3S Web of Conf. Volume 452, 01005 (2023). Dnipro, September 5–8, 2023. DOI : https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345207013

Тетяна Скоромцова,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Державний податковий університет

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЇ ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАНТІВ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Tatiana Skoromtsova,
Ph.D in Economics,
Senior Research Fellow,
State Tax University

STANDARDIZATION OF THE PROFESSION OF TAX ADVISERS AS THE BASIS FOR THE LEVEL OF PROFESSIONAL CULTURE

Представниками професійної культури у податковій сфері є податкові консультанти, що виступають посередниками у правовому полі між бізнесом і державою в особі фіскальних органів, і які об'єктивно і суб'єктивно мають поєднувати та врівноважувати інтереси обох сторін.

Як свідчить закордонна податкова практика, діяльність податкових консультантів у країнах ЄС була високо оцінена експертами Форуму з податкового адміністрування [1]. Це пов'язано, перш за все, з тим, що у країнах Європейського союзу майже всі питання, які стосуються надання консультацій з митного чи податкового законодавства, врегульовані правовими нормами. Наприклад, найпершою в цих питаннях є Німеччина, де на федеральному рівні і на рівні земель налічується біля 40 законодавчих документів, що стосуються податкового консультування. Проте в останні найбільш активно почало розвиватися податкове консультування і у Польщі.

Податковий консультант у цій країні є однією з регульованих професій на фінансовому ринку та професією, що користується суспільною довірою.

Варто зазначити, що становлення податкового консультування у Польщі як виду економічної діяльності із статусом його законодавчого затвердження, починається із даних ідентифікації професії згідно Класифікації професій та спеціальностей (PKD 2007) [1] та Міжнародній стандартній класифікації професій ISCO-08 [2]. Так, ідентифікація професії, відповідно до Класифікатора PKD 2007, починається із опису вакансії, яка охоплює: Опис роботи та як вона виконується; Робоче середовище (умови праці, машини та робочі інструменти, небезпеки, організація праці); Психофізичні та медичні вимоги; Освіта, професійні звання, кваліфікації та дозволи, необхідні / бажані для працевлаштування за фахом; Можливості для професійного розвитку, просування та підтвердження компетенцій; Суміжні професії (розширення своїх

професійних компетенцій у суміжних професіях) [1]. Як видно із основних зазначених компетенцій, вимоги щодо професійної діяльності з надання податкових послуг встановлені доволі значні, що, зазвичай, потребує виваженого підходу претендента до вибору професії у сфері податкових послуг. Якщо розглянути більш детально компетенції Опису вакансії, то найбільш деталізовані вони в частині психофізичних та медичних вимог, а також щодо освіти, професійних звань, кваліфікації. Так, психофізичні та медичні вимоги деталізовані щодо загального фізичного стану індивіда, його сенсомоторних навичок і здібностей, формування рис особистості тощо. Звідси можна зазначити, що формування податкової культури починається із готовності претендента відповідати цим компетенціям. Другим вагомим показником у формуванні професійної культури є освіта, знання та кваліфікація. В цьому аспекті важливим є, крім отримання відповідної вищої освіти, ще й повна правоздатність та бездоганна репутація і професійна поведінка.

Отже, зазначені компетенції та вимоги є об'єктивно формуючим фактором професійної культури податкового консультанта.

Одним із важливих нормативних документів, що забезпечує професійну культуру діяльності податкового консультанта є Правила етики податкових консультантів [3]. У цьому документі визначені принципи етики податкових консультантів, які випливають із загальних норм моралі та правових норм і які стосуються всіх податкових консультантів та кандидатів на отримання статусу податкового консультанта.

Однак вирішальним законодавчим документом щодо формування професійної культури у податковій сфері і який забезпечує діяльність податкового консультанта є Закон про податкове консультування Польщі, який визначає умови та принципи здійснення діяльності з податкового консультування, організацію самоврядування податкових консультантів та засади його функціонування [4].

Отже, законодавче забезпечення формування та розвиток інституту податкового консультування у Польщі, свідчить про значну увагу держави до цього виду економічної діяльності, якій відводиться вагоме місце у підвищенні податкової культури не лише самого податкового консультанта, але й у забезпеченні законослухняного і податкосвідомого платника податків.

Досвід розвитку інституту податкового консультування Польщі наразі буде корисним для України, яка стрімко взяла курс на створення та узаконення діяльності з надання послуг у податковій сфері на ринку консалтингового сервісу.

Так, наразі ефективно проводяться роботи з законодавчого встановлення та внесення до КВЕД такого виду діяльності як консультант з податків і зборів. Наразі вже розроблені основні трудові функції консультанта з податків і зборів, визначені компетентності податкового консультанта, визначені вимоги щодо його освіти, знання, уміння, навички, комунікації. На сьогодні в нашій країні склалася ситуація, за якою на ринку консалтингових послуг де-факто працюють податкові консультанти, а де-юре, їх діяльність не забезпечена законодавчо.

Поряд з цим на законодавчому полі податкової сфери, сформовані та діють такі громадські організації як Палата податкових радників, Асоціація податкових консультантів тощо, які здійснюють свою діяльність на установчих документах та положеннях і, які ведуть діяльність з підготовки сертифікованих податкових консультантів. Такий стан на ринку податкових послуг може об'єктивно нашкодити створенню конкурентоспроможного інституту податкового консультування в Україні.

Ще одним із негативних факторів сучасного розвитку вітчизняного податкового консультування є відсутність взагалі Закону, який врегулював би формування, розвиток та діяльність консультативних послуг у податковій сфері. Існуючий проект такого Закону давно втратив свою актуальність, так і не ставши повноцінним документом, який врегулював би діяльність з надання консультаційних послуг з оподаткування.

Отже, досвід країн ЄС у формуванні інститутів податкових консультантів та євроінтеграційний вектор розбудови нашої країни, може стати у нагоді.

Так, державні та громадські організації, які активно беруть участь у регулюванні цього посередницько-консультаційного процесу повинні усвідомлювати той факт, що професійна діяльність податкових консультантів є позитивною і вигідною не тільки для клієнтів-платників податків, але і для країни загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. National Chamber of Tax Advisers. URL : www.krdp.pl
2. Інтегрований реєстр кваліфікацій. URL : https://rejestr.kwalifikacje.gov.pl
3. Zasady etyki doradcow podatkowych. URL : https://sip.lex.pl/akty-prawne/akty-korporacyjne/zasady-etyki-doradcow-podatkowych-285822193
4. Закон про податкове консультування Польщі. URL : https://bip.kidp.pl/prawo-korporacyjne/statut-kidp

Тетяна Тучак,
кандидат економічних наук, доцент;
Оксана Сахно,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня,
Державний податковий університет

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИК ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ЄС ДЛЯ БОРОТЬБИ З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Tetiana Tuchak,
Ph.D in Economics, Associate Professor;
Oksana Sakhno,
higher education student,
State Tax University

USING EU TAX ADVISORY PRACTICES TO COMBAT TAX EVASION IN UKRAINE

Ухилення від сплати податків залишається однією з найбільш системних перешкод для формування стійкої податкової культури в Україні, створюючи хронічний конфлікт між фіскальними інтересами держави та економічними стратегіями бізнесу. Незважаючи на численні нормативні ініціативи, механізми контролю часто виявляються декларативними, а податкове навантаження стимулює розвиток тіньових схем та податкових арбітражів. Досвід ЄС демонструє, що інтеграція комплексного податкового консультування, яке включає превентивний аналіз ризиків, прозоре інформування платників та цифрові системи моніторингу, здатна зменшити рівень конфліктності та підвищити ефективність податкових стратегій. Однак перенесення таких практик в український контекст стикається із системними бар'єрами: фрагментарність законодавства, низький рівень податкової дисципліни, а також суперечності між потребами держави в надходженнях і прагненням бізнесу до мінімізації податкових витрат. Саме у площині податкового консультування відкривається потенціал для формування інструментів, які не лише зменшують ухилення, але й створюють баланс інтересів держави та економічних суб'єктів.

Податкове консультування – це професійна діяльність, що полягає у наданні платникам податків фахової допомоги з питань застосування податкового законодавства, планування та оптимізації податкових зобов'язань, ведення звітності й забезпечення податкового комплаєнсу. Така практика виконує превентивну роль, зменшуючи ризики порушень і сприяючи формуванню прозорих відносин між державою та

бізнесом. У країнах ЄС інститут податкового консультування розглядається як один із дієвих механізмів боротьби з ухиленням від оподаткування. У державах із системою жорсткого правового регулювання, наприклад Німеччина, Польща, Австрія, консультанти несуть чітко визначену відповідальність за якість послуг, що стимулює орієнтацію на запобігання ризикам. У країнах із моделлю саморегулювання, таких як Велика Британія, Нідерланди, Ірландія, професійні асоціації визначають етичні стандарти та здійснюють контроль за діяльністю консультантів, забезпечуючи добровільну податкову дисципліну [1].

Для України адаптація цих підходів означає створення врівноваженої моделі, що поєднає державний нагляд із професійним самоврядуванням. Запровадження обов'язкової атестації консультантів, встановлення відповідальності за неналежне надання послуг, а також надання платникам можливості податкової знижки за використання консультаційних сервісів сприятиме зниженню рівня ухилення від сплати податків.

Проблема ухилення від сплати податків в Україні має комплексний характер і ґрунтується на низці структурних причин. Насамперед це фрагментарність податкового законодавства, численні колізії та прогалини, які створюють можливості для маніпуляцій. Додатковим чинником є низький рівень податкової культури, що проявляється у небажанні бізнесу та населення добровільно виконувати податкові зобов'язання, а також у відсутності довіри до державних інститутів. Важливу роль відіграє і конфлікт інтересів у сфері адміністрування податків, коли контрольні органи нерідко демонструють вибірковість або корупційну заангажованість.

Серед найбільш поширених схем ухилення від оподаткування в Україні можна виокремити: фіктивні операції з податком на додану вартість, так звані «скрутки» чи «каруселі», які дозволяють формувати штучний податковий кредит; виплату заробітної плати «в конвертах» для мінімізації соціальних відрахувань; ведення підприємницької діяльності без офіційної реєстрації або через фіктивні юридичні особи, що використовуються для прикриття тіньових транзакцій. Податковий арбітраж, заснований на вибірковому використанні колізій у законодавстві, також є характерним інструментом мінімізації зобов'язань [2].

Наслідки ухилення від сплати податків мають системний вплив на бюджетну безпеку та економічну стабільність країни. Втрата податкових надходжень зменшує можливості держави фінансувати соціальні програми, оборону та інфраструктурні проєкти. Зростання тіньового сектору економіки підриває конкурентне середовище, адже підприємства, що працюють легально, опиняються у гірших умовах порівняно з тими, хто уникає оподаткування. У підсумку це створює додаткову економічну нестабільність і знижує інвестиційну привабливість України.

Показовим є практичний приклад, зафіксований Державною податковою службою у 2022 році в Сумській області. Фізична особа отримала дохід від продажу корпоративних прав на суму понад 357 млн грн, проте у податковій декларації

безпідставно занизила фінансовий результат від цих операцій. Це призвело до несплати понад 61 млн грн податку на доходи фізичних осіб та більш ніж 5,5 млн грн військового збору. За даним фактом було розпочато кримінальне провадження за статтями 212 та 209 Кримінального кодексу України. Цей випадок демонструє, що ухилення від оподаткування не лише завдає державі значних фінансових втрат, а й становить загрозу для бюджетної безпеки у період воєнних викликів [3].

Податкове консультування у країнах Європейського Союзу розглядається не лише як інструмент допомоги платникам податків у правильному застосуванні законодавства, а й як важливий превентивний механізм у боротьбі з ухиленням від сплати податків. Досвід ЄС показує, що ефективна протидія можливим зловживанням базується на трьох ключових складових: цифровізації, консультуванні та міжнародній співпраці.

По-перше, у ЄС активно впроваджуються цифрові платформи для моніторингу доходів і транзакцій. Наприклад, директива DAC7 зобов'язує операторів маркетплейсів і сервісних платформ звітувати про доходи продавців, а система CESOP дозволяє податковим органам відстежувати транзакції через платіжних операторів для виявлення шахрайства з ПДВ. В окремих країнах діють автоматизовані системи ризикового аналізу, які присвоюють платникам статус «безпечний», «нейтральний» або «ризиковий» і повідомляють їх про це, що стимулює до добровільного виправлення помилок. Подібний підхід застосовується також в Іспанії через систему SII, яка забезпечує подання інформації з ПДВ майже у реальному часі. По-друге, податкове консультування в ЄС має виразний превентивний характер. У Нідерландах, Німеччині, Чехії та інших країнах податкові органи надають платникам попередні консультації щодо правильності застосування норм, можливих наслідків господарських рішень та специфіки податкового обліку. Це дозволяє знизити ризики агресивної оптимізації та зменшити кількість спорів. Крім того, широко застосовуються програми попереднього аудиту та публікація інструкцій і методичних матеріалів для підвищення прозорості системи. По-третє, вагомим чинником є міжнародна співпраця. Директива DAC6 зобов'язує податкових консультантів і фінансових посередників повідомляти про потенційно ризикові транскордонні схеми, що дає змогу своєчасно реагувати на загрози. Також країни ЄС обмінюються інформацією про фінансові рахунки, впроваджують стандарти OECP та активно беруть участь у глобальній ініціативі BEPS, спрямованій на протидію розмиванню податкової бази та переміщенню прибутку в офшори [4].

Для України ці практики мають особливе значення. Доцільним є впровадження обов'язкового звітування для цифрових платформ за аналогією з DAC7, створення прозорої системи ризикового аналізу платників, розвиток превентивного податкового консультування та закріплення обов'язків консультантів повідомляти про ризикові схеми. Крім того, важливим напрямом є приєднання до міжнародних стандартів прозорості, активна участь у ініціативах BEPS і налагодження обміну інформацією з

податковими органами країн ЄС. Усе це дозволить Україні знизити масштаби ухилення від сплати податків, підвищити добровільність виконання податкових зобов'язань та зміцнити довіру між державою і платниками.

Адаптація практик ЄС для України у боротьбі з ухиленням від сплати податків має відбуватися не шляхом формального копіювання окремих інструментів, а через створення цілісної системи. Одним із ключових напрямів є розвиток цифрової інфраструктури. Зокрема, йдеться про впровадження електронних інвойсів у стандартах, сумісних з європейськими, таких як EN-16931, а також розвиток інтеграційних механізмів між бухгалтерськими програмами бізнесу та податковими сервісами через API. Це дозволить податковим органам автоматично отримувати й аналізувати інформацію, швидше виявляти аномалії та формувати ризик-профілі платників. Важливо, що такий підхід зменшить не лише масштаби ухилення, а й адміністративне навантаження як на бізнес, так і на податкову.

Окремої уваги заслуговує нормативна складова. У Європейському Союзі діють механізми обов'язкового розкриття інформації про складні податкові схеми та роль посередників, зокрема відома Директива DAC6. Її логіка полягає в тому, що податкові консультанти та інші посередники повинні повідомляти органам влади про підозрілі операції, які можуть свідчити про агресивне ухилення від оподаткування. Для України такий досвід є особливо цінним, адже він дозволяє зменшити інформаційну асиметрію між бізнесом і державою та перекласти частину відповідальності за прозорість на тих, хто безпосередньо проєктує податкові стратегії. Запровадження подібних норм могло б зробити використання сумнівних схем менш привабливим і значно ускладнити роботу «тіньових» консультантів [5].

Не менш важливим напрямом є формування високих професійних стандартів у сфері податкового консалтингу. У країнах ЄС консультанти зобов'язані дотримуватися кодексу етики, проходити акредитацію та підтверджувати кваліфікацію через систему безперервного професійного розвитку. Крім того, діє механізм страхування професійної відповідальності, що стимулює більш обережне й відповідальне ставлення до порад клієнтам. Для України такий підхід означав би поступове перетворення податкового консультанта з «архітектора схем ухилення» на партнера держави та бізнесу, який допомагає мінімізувати ризики і гарантує законність рішень. Це також підвищило б рівень довіри до професії та зробило її частиною легальної фінансової інфраструктури.

Важливою складовою є й інтеграція електронних сервісів податкової з іншими державними та приватними платформами. Якщо податкові реєстри будуть поєднані з банківськими і митними потоками даних, стане можливим відстеження руху товарів, фінансових транзакцій і права власності практично в режимі реального часу. Така взаємопов'язаність дозволяє виявляти невідповідності на ранніх етапах і зменшувати можливості для маніпуляцій. Для бізнесу це створює умови більшої прозорості та передбачуваності, а для держави – інструмент оперативного реагування на ризики.

Окремо слід підкреслити роль людського капіталу. Жодна цифрова чи нормативна реформа не буде ефективною без підготовлених фахівців. Тому варто розвивати систему навчання та перепідготовки податкових консультантів, аудиторів і навіть співробітників податкової служби. Корисними можуть стати програми обміну з країнами ЄС, практичні тренінги з аналізу схем трансфертного ціноутворення чи симуляції податкових розслідувань. Це сприятиме формуванню нової податкової культури, у якій буде чітке розмежування між законною оптимізацією і незаконним ухиленням.

Застосування європейських практик податкового консультування здатне змінити логіку взаємодії між державою та бізнесом у сфері оподаткування. Йдеться не лише про запозичення окремих інструментів цифрового контролю чи нормативного регулювання, а про формування цілісної моделі, де консультант виступає не технічним посередником, а носієм професійної відповідальності та етичних стандартів. У європейських країнах податковий консалтинг довів свою ефективність як запобіжний механізм проти агресивного планування й тіньових схем. Для України актуальним є створення системи, що поєднає прозорі механізми ризик-орієнтованого моніторингу, обов’язкову професійну акредитацію консультантів і цифрову інфраструктуру з інтеграцією до міжнародних стандартів прозорості. Перехід до такої моделі відкриває можливість для формування нової податкової культури, де добровільність сплати податків базується не на примусовому контролі, а на прогнозованості правил, зниженні транзакційних витрат і справедливому розподілі податкового навантаження. Саме в цьому контексті податкове консультування може стати каталізатором перетворення української системи оподаткування на стійкий і конкурентоспроможний інститут.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тучак Т., Крутень Х. Європейська модель функціонування системи податкового консультування. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-53 (дата звернення: 18.09.2025).

2. Ухилення від оподаткування ПДВ / Державна податкова служба України. URL : https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/660569.html (дата звернення: 18.09.2025).

3. Викрито схему ухилення від сплати 66 млн грн податків при здійсненні операцій з продажу корпоративних прав / Державна податкова служба України. URL : https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/554350.html (дата звернення: 18.09.2025).

4. Семенко Б. Сучасні тренди правового регулювання оподаткування: досвід країн ЄС / Держава та регіони. 2024. DOI : https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.20 (дата звернення: 18.09.2025).

5. Нікітіна О. Європейська Директива DAC 6 – потужна зброя у боротьбі з агресивним податковим плануванням / Rates. 2024. URL : https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/yevropejska-direktiva-dac-6-potuzhna-zbroya-u-borotbi-z-agresivnim-podatkovim-planuvannyam/ (дата звернення: 18.09.2025).

Janus Orłowski,
Doctor,
University of Warmia and Mazury in Olsztyn,
Olsztyn, Poland

PROFESSIONAL CULTURE OF TAX ADVISERS IN POLAND

Professional culture is the basis for a high level of communication skills, which includes business communication, adherence to business etiquette and moral values, the ability to achieve mutual understanding for professional purposes, and the coordinated work of individuals in a team. It is a key component of professional competence, professional knowledge, skills and social experience in a particular field of professional activity.

Tax consultants are the bearers of tax culture, acting as intermediaries between taxpayers and fiscal authorities, objectively and subjectively combining their interests. It should be noted that in foreign tax practice, the activities of tax consultants as intermediaries between the state and business have been positively assessed by experts from the Tax Administration Forum [1].

Tax consultants act as intermediaries in relations between business and the state, in which each party has its own goals, interests and tools for achieving them. It is this dual model of interaction that leads to certain difficulties, since, on the one hand, tax consultants have to balance the requirements of the state and, on the other hand, fulfil the obligations of the client. Therefore, it is this circumstance that determines a certain professional culture and behaviour, as well as moral and ethical principles that a tax consultant must adhere to [2].

In the Republic of Poland, the formation of the professional culture of tax advisors begins with legally established ethical principles that derive from general moral and legal norms. The rules of ethics apply to all tax advisors and candidates for tax advisor status who are undergoing training prior to being entered into the register of tax advisors [3]. The legislative document regulating compliance with the rules of ethics is the Rules of Ethics for Tax Advisors (hereinafter referred to as the Rules). Compliance with its provisions is mandatory for tax advisors, who must uphold the dignity of the profession and ensure its protection [4].

The rules of ethics define and regulate the activities of tax advisors in terms of professional integrity and independence, compliance with professional secrecy, the non-disclosure of which is unlimited in time.

As is well known, the tax sphere is a conflictual environment where the interests of taxpayers and fiscal authorities do not always coincide. Therefore, one of the main aspects of the professional culture of tax advisors is the prevention and resolution of conflicts. The ethical norms for such situations are also clearly established by the Rules.

The main aspects of a tax advisor's professional culture are their qualifications and knowledge. These issues are given great importance in Poland. To work as a tax advisor,

one must have a first or second degree, usually in economics, finance, accounting or law, as well as obtain the right to practise tax consulting. Therefore, tax advisors must belong to a professional self-governing body, the National Chamber of Tax Advisors [5].

In addition, a person authorised to provide tax consulting services and use the title of tax consultant shall be included in the list of tax consultants by the National Council of Tax Consultants if he / she meets all of the following requirements:

– has full legal capacity;

– enjoys full civil rights;

– has an impeccable reputation, and his / her current conduct guarantees the proper performance of the profession of tax advisor;

– has a higher education;

– has completed a six-month professional internship in Poland;

– has passed the tax advisor exam;

– has submitted an application for inclusion in the list of tax advisors no later than 3 years after receiving a positive assessment on the tax advisor exam [5].

Thus, the foundation of a tax advisor's professional culture begins to form as soon as they acquire specialised knowledge and a title.

A tax advisor's psychophysical and social competencies are also important for their level of professional culture. These requirements are specified in the Polish Classification System (KPK) and the European Classification System of Occupations (ESOP) [6]. For example, for an employee working as a tax advisor, requirements regarding physical and sensorimotor abilities, certain personality traits, social competencies, physical health, etc. are important.

Thus, the professional culture of a tax advisor is shaped by a number of factors that are necessary and important for the performance of tax advisory activities as defined by the Polish Tax Advisory Act [7] and which are legally enshrined principles in the relationship between the state and taxpayers.

REFERENCES

1. The Global Tax Advisory Market in 2018 / Official website Source Global Research. URL : https://reports.sourceglobalresearch.com/report/download/4996/extract/The-Global-Tax-Advisory- Market-in-2018

2. Golovchenko N. Yu., Golovchenko O. O. The significance and role of tax consultants in modern tax systems. *Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences.* 2021, issue 6 (39). URL : https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1582523

3. Zasady etyki doradcow podatkowych. URL : https://sip.lex.pl/akty-prawne/akty-korporacyjne/zasady-etyki-doradcow-podatkowych-285822193

4. Krajowa izba doradcow podatkowych / KIDP. URL : https://kidp.pl›poznaj-kidp

5. National Chamber of Tax Advisers. URL : www.krdp.pl

6. Integrated Register of Qualifications. URL : https://rejestr.kwalifikacje.gov.pl

7. Tax Advisory Act. URL : https://bip.kidp.pl/prawo-korporacyjne/statut-kidp

Анна Іванова,
кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В ЄС: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Anna Ivanova,
Ph.D in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University

TRANSFORMATION OF TAX CONSULTING IN THE EU: INNOVATIVE APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF TAX CULTURE

У сучасних умовах функціонування податкових систем, цифровізації економіки, активного розвитку електронної комерції та постійної зміни законодавства особливого значення набуває підвищення рівня податкової культури громадян. Для країн Європейського Союзу (ЄС) податкове консультування є не лише технічною послугою, спрямованою на допомогу в заповненні декларацій, але й важливим інструментом формування податкової культури та прозорої взаємодії між громадянами і державою.

Розвиток інституту податкового консультування в ЄС відбувається у контексті переходу до моделі «taxpayer-centric services», що акцентує увагу на орієнтації на потреби платника, персоналізованих підходах та поєднанні консультативної функції з освітньою [1]. Така модель свідчить про зміну парадигми податкового консультування: від надання технічної допомоги у заповненні податкових документів – до формування культури добровільного виконання податкових зобов’язань та підвищення фінансової грамотності населення.

Одним із ключових напрямів такої трансформації є цифровізація консультаційних послуг. Зокрема, естонська система e-Tax Board забезпечує користувачам доступ до персоналізованих підказок, попередньо заповнених декларацій і повідомлень про помилки, що суттєво спрощує процес взаємодії з податковими органами. Аналогічний підхід зустрічається у Фінляндії, де впроваджено інтерактивні симулятори податкових розрахунків та «розумні» чати, які не лише надають відповіді, а й виконують навчальну функцію, допомагаючи платникам податків адаптуватися до змін у законодавстві.

Важливою складовою формування податкової культури є освітня інтеграція, яка спрямована на формування звички платити податки з дитинства. Так, у Швеції

податкова служба «Skatteverket» реалізує програму «Tax education in schools», що дає змогу учням ознайомитися з основами фіскальної системи. У Німеччині та Австрії активну роз'яснювальну діяльність здійснюють податкові асоціації, які поширюють навчальні матеріали у форматі вебінарів, брошур і медіа-проєктів. Така практика не лише забезпечує ширший доступ до інформації, а й створює довготривалий ефект підвищення обізнаності населення.

Особливу увагу в ЄС приділяють орієнтації на соціально-вразливі групи населення. Адаптація податкової інформації для молоді, мігрантів, пенсіонерів та осіб з інвалідністю, в поєднанні з онлайн консультаціями сприяють інклюзивності й знижують ризики виникнення помилок у податковій звітності. Це підкреслює соціальну функцію податкового консультування як інструмента забезпечення рівного доступу громадян до інформації.

Важливим чинником підвищення рівня ефективності податкових консультацій є прозорість і формування довіри. Податкові органи ЄС активно публікують офіційні роз'яснення, формують бази запитань і відповідей (Q&A), надають онлайн-калькулятори та приклади заповнення декларацій. Так, портал BZSt у Німеччині містить актуальні відповіді, інтерактивні інструменти та зразки документів, що сприяє формуванню відчуття відкритості та підтримки з боку держави.

Окремої уваги заслуговує розвиток мережевих моделей допомоги. Так, у Німеччині активно функціонують асоціації «Lohnsteuerhilfevereine», які пропонують доступні консультації для найманих працівників і пенсіонерів на основі членських внесків. Ці організації поєднують професійний супровід із просвітницькою діяльністю, що підсилює ефект від традиційних державних консультаційних сервісів.

Крім того, надзвичайно важливим напрямом підвищення рівня податкового консультування є професіоналізація консультантів. У більшості країн ЄС діють інститути сертифікації та етичні кодекси, що регламентують діяльність податкових радників. Це забезпечує високий рівень якості консультування, підвищує довіру платників і водночас підкреслює освітню місію податкового консультування як складової фінансової культури суспільства.

Узагальнюючи ключові практики податкового консультування в європейських країнах згрупуємо їх за напрямами (табл. 1).

Подані в таблиці напрями розвитку податкового консультування в країнах ЄС відображають комплексний характер цього інституту та підтверджують тенденцію до його поступової трансформації в багатофункціональний соціально-освітній механізм. Поєднання цифровізації, освітньої інтеграції, інклюзивності, прозорості, партнерства, професіоналізації, моніторингу та інновацій демонструє системність і послідовність дій європейських податкових органів.

Таблиця 1 – Напрями розвитку податкового консультування в країнах ЄС

Напрям	Приклади країн	Ключові інструменти та результати
Цифровізація	Естонія, Фінляндія, Данія	Електронні платформи, попередньо заповнені декларації, інтерактивні симулятори, мобільні застосунки
Освітня інтеграція	Швеція, Німеччина, Австрія	Податкова освіта у школах, навчальні курси для студентів та підприємців, вебінари та інформаційні матеріали
Доступність	Нідерланди, Франція, Іспанія	Спрощена мова, переклади для мігрантів, адаптовані сервіси для пенсіонерів та осіб з інвалідністю
Прозорість	Німеччина, Франція	Портали з Q&A, податковими калькуляторами та публічними прикладами заповнення декларацій
Партнерство	Німеччина, Австрія, Італія	Співпраця податкових служб з асоціаціями, університетами та громадськими організаціями
Професіоналізація	Велика Британія, Німеччина, Нідерланди	Сертифікація консультантів, етичні стандарти, постійне підвищення кваліфікації
Моніторинг	Фінляндія, Іспанія	Щорічні звіти про задоволеність клієнтів, аналітика типових помилок і адаптація сервісів
Інновації	Люксембург, Португалія	Використання чат-ботів і big data для персоналізованих консультацій

Джерело: складено автором за даними [1–5].

Проаналізувавши дані напрями можна зазначити, що:

– цифровізація консультаційних сервісів істотно спрощує виконання податкових обов’язків і водночас виконує освітню функцію, навчаючи платників працювати з податковою інформацією;

– освітня інтеграція створює умови для формування податкової культури ще на етапі шкільного та університетського навчання, що забезпечує довготривалий ефект;

– адаптація послуг для вразливих груп сприяє підвищенню соціальної справедливості та інклюзивності системи;

– прозорість і відкритість консультаційних процесів формують довіру до податкових органів, а партнерство з громадськими організаціями та бізнесом розширює охоплення та робить консультації доступнішими;

– професіоналізація консультантів у поєднанні з моніторингом ефективності та впровадженням інновацій забезпечує високу якість послуг і дозволяє своєчасно адаптувати їх до нових викликів.

З огляду на зазначене та сучасні виклики цифровізації доцільним є вдосконалення практик податкового консультування у кількох напрямах, а саме:

– поглиблення цифрової інтеграції сервісів, упроваджуючи технології штучного інтелекту, чат-боти та big data для персоналізації консультацій;

– подальший розвиток освітнього компоненту, зокрема інтеграція елементів податкової грамотності у шкільні програми та створення відкритих онлайн-курсів для дорослого населення;

– посилення інклюзивності, розробляючи адаптовані продукти для літніх людей, мігрантів, осіб з інвалідністю та фрилансерів шляхом розширення партнерств із громадськими організаціями, університетами та бізнес-асоціаціями, що сприятиме масштабуванню просвітницьких ініціатив;

– стандартизація професійних практик на рівні ЄС, що забезпечить уніфікацію якості консультування та підвищить рівень довіри до консультантів;

– впровадження системних механізмів моніторингу та оцінки ефективності податкових консультацій, що дозволить оперативно реагувати на потреби суспільства та підвищувати релевантність послуг.

Отже, європейський досвід податкового консультування демонструє важливість його розвитку як багатовимірного інструмента, що поєднує інформаційно-консультативні, освітні та соціально-інтеграційні функції. Удосконалення цього інституту сприятиме підвищенню податкової культури, зміцненню довіри до держави та гармонізації взаємовідносин між платниками податків і фіскальними органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tax Administration 3.0: From Vision to Strategy / OECD. Paris, 2025. URL : https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-administration/tax-administration-3-0-from-vision-to-strategy.pdf

2. e-Estonia (e-Tax). URL : https://e-estonia.com/solutions/ease_of_doing_business/e-tax/?utm_source

3. Swedish Tax Agency (Skatteverket). URL : https://www.skatteverket.se/servicelankar/otherlanguages/englishengelska.4.12815e4f14a62bc048f4edc.html?utm_source

4. Bundeszentralamt für Steuern (BZSt). URL : https://www.bzst.de/EN/Home/home_node.html?utm_source

5. Lohnsteuerhilfevereine. URL : https://www.lohnsteuerhilfeverein.com

Ірина Блюс,
здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня;
Сергій Лекарь,
доктор юридичних наук, професор,
Державний податковий університет

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

Iryna Blius,
higher education student;
Serhii Lekar,
Doctor of Law, Professor,
State Tax University

THE ROLE OF TAX CONSULTING IN SHAPING CITIZENS' TAX AWARENESS

Податкове консультування є основним інструментом підвищення податкової свідомості громадян. Адже воно сприяє правильному і чіткому розумінню податкових зобов'язань та прав платників податків, зменшуючи можливі ризики порушень законодавства. Саме завдяки експертній підтримці громадяни мають можливість ефективно планувати усі податкові платежі та уникати непорозумінь, які можуть виникати з державними органами. Так, формування податкової культури - це ключовий аспект розвитку відповідального суспільства, яке виконує усі податкові зобов'язання сумлінно та у строки, передбачені чинним законодавством.

Відповідно до визначення Європейської конфедерації податкових консультантів, податкове консультування охоплює підготовку та подання податкових декларацій, надання фахових консультацій і рекомендацій щодо податкового планування, представництво та захист інтересів платників податків у відносинах з адміністративними та судовими органами, а також надання інших порад та послуг, пов'язаних з оподаткуванням [1]. Усі ці дії дозволяють платникам податків знайти відповіді на усі питання, які у них виникають стосовно сплати та нарахування податків, а отже дає змогу уникати ситуацій, коли платники ухиляються від сплати, або сплачують податки невчасно та неправильно.

У статті 52 Податкового кодексу України зазначено, що за зверненням платника податків контролюючий орган надає безкоштовно індивідуальні податкові консультації з питань практичного застосування окремих норм податкового та іншого законодавства. Така консультація має індивідуальний характер і може бути використана виключно тим платником податків, який її отримав. Вона може надаватися в усній,

паперовій або електронній формі, а у випадку письмової чи електронної відповіді обов'язково зазначаються реєстраційний номер у Єдиному реєстрі індивідуальних податкових консультацій, опис поставлених питань, аналіз застосовуваних норм законодавства та відповідний висновок. Існують також узагальнюючі податкові консультації, які підлягають оприлюдненню на офіційному сайті Міністерства фінансів України протягом п'яти календарних днів з моменту їх надання [2, ст. 52 ПКУ]. Тому наші громадяни мають усі можливості для отримання інформації стосовно оподаткування від фахівців, це тим самим підвищує рівень податкової культури в Україні.

Отже, формується довіра до податкової системи, а крім того, заохочується сумлінне та добровільне виконання усіх податкових зобов'язань.

Роль податкового консультування у підвищенні обізнаності населення проявляється через кілька основних напрямів:

- Освітній аспект – податкове консультування є ефективним засобом, який підвищує обізнаність громадян щодо їхніх податкових прав та обов'язків, допомагає усвідомити наслідки порушень податкового законодавства та значення податків для забезпечення суспільних потреб і функціонування державних інститутів.
- Практичний аспект – завдяки професійній підтримці платники податків набувають необхідних навичок для правильного складання та подання податкової звітності, ведення обліку доходів і витрат, а також ефективного використання наданих законодавством пільг і податкових вирахувань.
- Етичний аспект – податкове консультування сприяє формуванню високого рівня податкової дисципліни серед громадян, розвитку доброчесності, відповідальності та прозорості у взаємодії з державними органами [3].

Податкове консультування забезпечує не лише інформування платників, а й створює систему взаємодії, у якій поєднуються інтереси усіх суб'єктів різних форма власності і держави. Завдяки цьому підвищується рівень правової грамотності та свідомості населення, а також зростає ефективність податкового адміністрування. Структурно цей взаємозв'язок можна відобразити у вигляді схеми (рис. 1).

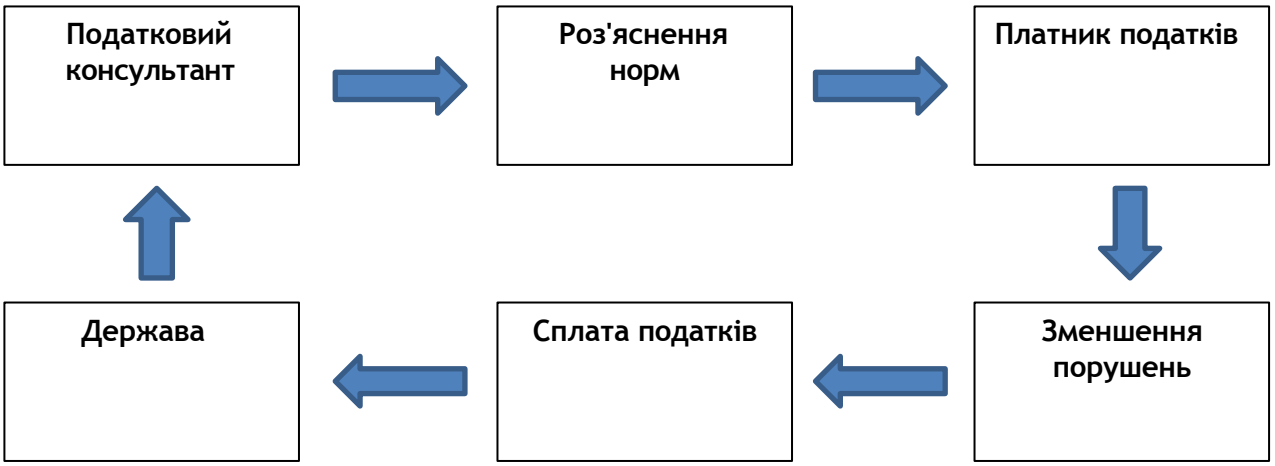

Рисунок 1 – Роль податкового консультування

Джерело: розроблено автором.

Податкове консультування створює основу для підвищення податкової свідомості громадян, оскільки воно не лише пояснює норми законодавства, а й впливає на поведінку платників податків. Важливо також розглянути основні складові податкової культури, які формуються у процесі отримання консультацій та практичного застосування податкових знань:

- Податкова обізнаність – розуміння громадянами норм податкового законодавства, своїх прав і обов'язків у процесі виконання податкових функцій.
- Ставлення до податків – усвідомлення податків як необхідного внеску у розвиток суспільства та виконання державних функцій.
- Податкова дисципліна – добровільне та сумлінне виконання податкових зобов'язань.
- Довіра до податкової системи – переконання громадян у справедливості розподілу податкового навантаження та ефективності використання коштів для суспільних потреб [4].

Отже, ці складові формують у населення цілісне ставлення до податків і створюють передумови для відповідальної та свідомої поведінки платників податків.

У контексті податкового адміністрування важливо посилатися і на багатий європейський досвід, який демонструє ефективність податкового консультування у формуванні податкової свідомості населення. Наприклад, у Німеччині громадяни мають широкий доступ до податкових консультацій, що надаються не лише професійними консультантами, а й через державні сервіси та спеціалізовані інформаційні платформи. Така система дає змогу платникам податків своєчасно отримувати чіткі роз'яснення, які стосуються складних норм податкового законодавства, такі дії знижують ризик помилок і порушень. Також постійне інформування громадян про податкові права та обов'язки в свою чергу сприяє формуванню відповідальної податкової поведінки та повної довіри до податкових органів. Внаслідок цього податкове консультування у Німеччині розглядається не лише як сервісна підтримка, а й як серйозний інструмент розвитку податкової культури, що позитивно впливає на добровільну сплату податків та підвищення ефективності адміністрування податків.

На нашу думку, враховуючи європейський досвід, для розвитку податкового консультування в Україні слід продовжувати цифровізацію та підвищувати доступність послуг для громадян. Адже використання онлайн-сервісів та мобільних додатків дозволяє забезпечити швидке й зручне отримання консультацій, що знижує ризик помилок та сприяє своєчасному виконанню податкових зобов'язань. Одночасно важливим напрямом є проведення освітніх кампаній, які дають змогу підвищувати рівень обізнаності населення щодо податкових прав і обов'язків, а також формують відповідальне ставлення до сплати податків. Також вважаємо, що діяльність податкових консультантів має регламентуватися цивільно-правовими угодами, які передбачають відповідальність за належне надання послуг та дотримання професійних стандартів.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що податкове консультування - це важливий інструмент формування податкової свідомості громадян. Воно забезпечує підвищення податкової обізнаності, розвиток правової та фінансової культури, а також формує відповідальне ставлення до виконання податкових обов'язків. Практичне застосування консультацій допомагає громадянам правильно складати податкові декларації, ефективно використовувати законодавчо передбачені пільги та уникати помилок у взаємодії з державними органами. У перспективі посилення ролі податкового консультування сприятиме формуванню прозорої та ефективної податкової системи, підвищенню фінансової культури громадян та зміцненню довіри між платниками податків та державою. Так, податкове консультування виступає не лише як сервісна послуга, а й як важливий чинник розвитку податкової свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смірнова О. М. Організаційно-правове регулювання податкового консультування: зарубіжний досвід. *Формування ринкових відносин в Україні* : Науковий вісник Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки України : збірник наукових праць. Київ, 2010. Вип. 7–8 (110–111). С. 47–52.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : Податковий кодекс України | від 02.12.2010 № 2755-VI
3. Грішаков Д. С. Податкове консультування громадян в контексті підвищення рівня фінансової грамотності населення / Tax counseling for citizens in the context of raising the level of financial literacy. URL : Грішаков_ПОФГм_21.pdf
4. Гураєвська Т. С. Податкова культура як важлива компонента фінансової грамотності громадян. URL : Гураєвська Т.С._ПОФГзм21.pdf

Наукове електронне мережеве видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В КРАЇНАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Збірник тез науково-практичного круглого столу

26 вересня 2025 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Укладачі: *О. С. Іванишина, І. А. Прокопенко*

Відповідальний за випуск: *Н. Б. Добрянська*

Верстка: *Д. П. Завальніцька*

Друк. арк. 6,8
Замовлення № 1158

Підготовлено до друку науково-організаційним відділом Державного податкового університету 08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 7669 від 20.09.2022